

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»
Κατεύθυνση Ποινικού Δικαίου & Θεωρίας του Δικαίου**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΜΑΡΙΑ-ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ Κ. ΧΑΝΤΖΗΧΡΗΣΤΟΥ
Α.Μ. Π.Μ.Σ.: 0912Μ008**

**Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΜΕ
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Ιωάννης Στράγγας
Μέλη επιτροπής: κ. Χάρης Παπαχαλαράμπος
κ. Θεμιστοκλής Σοφός**

Φεβρουάριος 2015

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	άρθρο
βλ.	βλέπε
εισ. προτ.	Εισαγγελική πρόταση
κ.επ.	και επόμενα
ΚΟΚ	Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
παρ.	παράγραφος
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρ.	Ποινικά Χρονικά
σελ.	σελίδα
ΣυστΕρμ	Συστηματική ερμηνεία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	7
1.1) ΟΡΙΣΜΟΣ.....	7
1.2) Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΕΛΕΙΑ.....	8
1.3) Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΓΕΡΜΑΝΟΦΩΝΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	10
1.4) Η ΚΡΑΤΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΕΛΕΙΑ.....	11
1.5) Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	15
2.1) Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ.....	15
2.2) Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΥ.....	19
2.3) Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΪΑΦΑ-ΓΚΜΠΙΑΝΤΙ.....	22
2.4) ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	26
2.5) ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	32
--	----

ΤΑ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	32
3.1.1) ΤΟ ΣΦΑΛΜΑ.....	32
3.1.2) ΤΟ ΑΞΙΟΠΟΙΝΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ.....	35
3.2.1) ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	36
3.2.1α) Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΕΝΟΣ ΚΑΝΟΝΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ.....	36
3.2.1β) ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ....	38
3.2.2) Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ.....	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΞ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ.....	44
ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	44
4.1.1) ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ.....	44
4.1.2) ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ-ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ:Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ.....	46
4.1.3) ΟΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ.....	49
4.2.1) ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	53
4.2.2) ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	57
4.2.3) ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ.....	60
4.2.4) ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	62
4.3.1) Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ JAKOBS.....	64

4.3.2) Η ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ «ΥΠΟΛΟΓΟΥ».....	66
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΣΧΕΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	69
5.1) Η ΣΧΕΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ.....	69
5.2) Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΩΣ ΕΝΔΕΙΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΚΑΙ ΑΝΕΥ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ ΑΜΕΛΕΙΑ-ΜΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ.....	74
6.1.) Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 28 Π.Κ.....	74
6.2.) ΤΑ ΔΥΟ ΕΙΔΗ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΠΚ...	76
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η θεωρητική επεξεργασία του αδικήματος εξ αμελείας κυριαρχείται σήμερα από την διάκριση που γίνεται μεταξύ «εξωτερικής» και «εσωτερικής» αμέλειας, με κατάταξη αντίστοιχα της πρώτης στο στοιχείο του αδίκου και της δεύτερης σε αυτό της υπαιτιότητας. Στο ποινικό δίκαιο, η αμέλεια προβλέπεται στο άρθρο 28 ΠΚ, αποτελεί δε καίρια νομική έννοια, καθόσον μαζί με τον δόλο χαρακτηρίζουν τα δύο είδη εγκλημάτων που περιγράφονται και απασχολούν την έννομη τάξη.

Αρχικά, στην ελληνική ποινική δογματική η αμέλεια αντιμετωπίστηκε μόνον ως μορφή υπαιτιότητας, άποψη που βασίστηκε στην γραμματική ερμηνεία του άρθρου 28 ΠΚ. Αργότερα όμως, η αμέλεια έπαψε να λειτουργεί ως αποκλειστικό στοιχείο της ενοχής και άρχισε να αποτελεί και στοιχείο του αδίκου. Με άλλα λόγια, η αμέλεια συνδέθηκε με την πράξη, με την εξωτερικευθείσα συμπεριφορά, δηλαδή «η εξωτερική αμέλεια» άρχισε να συνιστά άτεχνη, εσφαλμένη συμπεριφορά.

Η έννοια της αμέλειας, δεν αποτελούσε πλέον στοιχείο μόνον της υποκειμενικής υπόστασης του εξ αμελείας εγκλήματος, αλλά συνδέθηκε με την διερεύνηση της πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης αυτού. Εν προκειμένω, η εξωτερική αμέλεια, άλλως το εξωτερικό λάθος, συνιστά την αιτία για την πραγμάτωση του εγκληματικού αποτελέσματος, δηλαδή εντάσσεται στην διερεύνηση του αδίκου χαρακτήρα μία πράξης.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα εργασία επεξεργάζεται την έννοια της αμέλειας ως στοιχείο του αδίκου. Η εξωτερική αμέλεια προσεγγίζεται τόσο σε σχέση με την λειτουργία της στην αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος αλλά και συνδυαστικά με την έτερη όψη της, ήτοι την εσωτερική αμέλεια.

Έτσι, η παρουσίαση της εργασίας θα ξεκινήσει από τις τρεις απόψεις που διαμορφώθηκαν στην ποινική δογματική σχετικά με την έννοια της αμέλειας και θα ακολουθήσει μία αναλυτικότερη ανάπτυξη των βασικότερων θεωρητικών προσεγγίσεων της εξωτερικής αμέλειας που εμφανίζονται στον ελληνικό επιστημονικό χώρο. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν τα κυριότερα στοιχεία της εξωτερικής αμέλειας και η λειτουργία της στην κατάφαση του αδίκου σε συνδυασμό με τις κυριότερες φυσιοκρατικές και κανονιστικές θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της γενικής θεωρίας του αδικήματος. Τέλος, θα αναφερθεί η σχέση μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας αλλά και μία νεότερη προσέγγιση της πρώτης που εδράζεται στην τελολογική ερμηνεία του άρθρου 28 ΠΚ.

Αδιαμφισβήτητα, η δισυπόστατη μορφή της αμέλειας άπτεται πολλών θεωρητικών ζητημάτων και προσεγγίσεων που έχουν οδηγήσει σε ποινικοδογματικές συγκρούσεις. Δια τον λόγο αυτό αποτελεί έναν από τους πιο ενδιαφέροντες χώρους έρευνας τόσο στην θεωρητική-νομική επιστήμη όσο και την εξέλιξη της νομολογιακής πρακτικής. Συνεπώς, η προσέγγιση της εξωτερικής αμέλειας δεν δύναται να επιχειρηθεί δίχως να γίνεται αναφορά και στην πρακτική που ακολουθεί το ανώτατο Δικαστήριό μας. Ο συνδυασμός θεωρίας και πρακτικής αποτελεί εκείνη την διαδικασία που μας παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τις τάσεις προσέγγισης της αμέλειας και ειδικότερα της εξωτερικής αμέλειας, στοιχείο στο οποίο έχει βασιστεί η δομή ανάπτυξης της παρούσης εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

1.1) ΟΡΙΣΜΟΣ

Η αμέλεια ως έννοια του δικαιοκούς συστήματος και ιδίως του ποινικού δικαίου έχει απασχολήσει ιδιαίτερος τόσο την θεωρία όσο και την νομολογία. Στην προσπάθειά μας να δώσουμε έναν ορισμό αυτής οφείλουμε να ανατρέξουμε στο άρθρο 28 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα σύμφωνα με το οποίο *«Από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη της προσοχής την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει είτε δεν πρόβλεψε το αξιόποινο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το πρόβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν»*.

Η αμέλεια χαρακτηρίζεται, όπως και ο δόλος, από ορισμένη διαμόρφωση της συνείδησης, με την διαφορά ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση τα αρνητικά ή λανθάνοντα στοιχεία της συνειδητοποίησης ως προς την τέλεση μίας πράξης πλειοψηφούν των θετικών ή εμφανών. Αυτό σημαίνει ότι σε αντίθεση με την δόλια πράξη που απαιτεί την ύπαρξη γνώσης και βούλησης σχετικά με την τέλεση μίας πράξης και του αποτελέσματος, ως ορίζεται σχετικά στο άρθρο 26 ΠΚ, η αμελής πράξη, αναλόγως του είδους της, εάν πρόκειται δηλαδή για ενσυνείδητη ή άνευ συνειδησεως αμέλεια, διαφοροποιείται είτε μόνον ως προς το βουλευτικό στοιχείο είτε τόσο στο βουλευτικό όσο και το γνωστικό.

Η εν λόγω ειδοποιός διαφορά της αμέλειας και συνακόλουθα του εξ αμελείας εγκλήματος από το διαπραττόμενο εκ δόλου έγκλημα, άπτεται πολλών δύσκολων θεωρητικών ζητημάτων, γεγονός που την καθιστά έναν από τους δογματικά πιο ενδιαφέροντες χώρους έρευνας. Εν προκειμένω, στην προσπάθεια των θεωρητικών να αποδώσουν την έννοια της αμέλειας διαμορφώθηκαν τρεις προσεγγιστικές αντιλήψεις. Πρόκειται δε για την κλασσική αντίληψη της αμέλειας, την νεότερη αντίληψη της γερμανόφωνης επιστήμης και την κρατούσα πλέον στην ελληνική επιστήμη, οι οποίες αναπτύσσονται παρακάτω.

1.2) Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΕΛΕΙΑ

Σύμφωνα με την παλαιότερη, ονομαζόμενη κλασική, δογματική αντίληψη η αμέλεια συνιστά αποκλειστικώς μορφή υπαιτιότητας. Αυτό σημαίνει ότι συνιστά μία εσωτερική-ψυχική στάση του δράστη η οποία αναφέρεται στον καταλογισμό στην ενοχή. Συστατικά στοιχεία της αποτελούν η έλλειψη προσοχής, η οποία εμφανίζεται ως «υπαίτια πλάνη» του δράστη και η δυνατότητα πρόβλεψης και αποφυγής του αποτελέσματος. Μάλιστα, η έλλειψη προσοχής κρίνεται με ένα διπλό μεθοδολογικό κριτήριο: κατά το ένα σκέλος αντικειμενικό, ως προσοχή που δείχνει ο μέσος άνθρωπος του ίδιου κοινωνικού κύκλου του δράστη κάτω από τις ίδιες περιστάσεις και κατά το άλλο σκέλος υποκειμενικό, ως προσοχή που μπορούσε κατά τις ατομικές ικανότητες του να δείξει ο ίδιος ο δράστης¹.

Εν προκειμένω, η αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας συνίσταται στο ότι, ο πράξας δεν διαμόρφωσε την συμπεριφορά του κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφύγει το αξιόποιο αποτέλεσμα το οποίο και προέβλεψε ή μπορούσε να το είχε προβλέψει. Μάλιστα, κατά την ίδια άποψη, οιαδήποτε ανθρώπινη συμπεριφορά η οποία πήγαζε από μία τέτοια ψυχική στάση μπορεί να θεμελιώσει ευθύνη του δράστη για αμέλεια, εφόσον συνδέεται αιτιωδώς με ένα αξιόποιο αποτέλεσμα².

Ειδικότερα, στην ελληνική ποινική δογματική οι πλέον δύο πιο χαρακτηριστικές προσεγγίσεις της αμέλειας ως μορφή υπαιτιότητας ανήκουν στους Χωραφά και Κατσαντώνη. Κατά τον Χωραφά, στην περίπτωση της αμέλειας το επελθόν εγκληματικό αποτέλεσμα είναι ξένο προς τον δράστη που το προξένησε. Η υπαιτιότητα αυτού συνίσταται στο γεγονός της έλλειψης επαρκούς επιμέλειας, σε περίπτωση υπόδειξης της οποίας θα μπορούσε να τηρήσει μία εξωτερική συμπεριφορά αποτρεπτική του αποτελέσματος. Στο εξ αμελείας έγκλημα, ο δράστης εκδηλώνει μία παθητική αντίθεση προς την έννομη τάξη, μία αφροντιστία, εν αντιθέσει με το διαπραττόμενο εκ δόλου έγκλημα στο οποίο εμφανίζεται η καταφρόνησή του προς το δικαιοσύνη σύστημα³.

Ως εκ τούτου, το εξ αμελείας έγκλημα υπολείπεται έναντι του εκ δόλου τόσο εν όψει της υποκειμενικής βαρύτητάς του όσο και της επικινδυνότητας της προσωπικότητας του δράστη. Περαιτέρω, η υποκειμενική πλευρά της αμέλειας δεν

¹Κ. Βαθιώτης, Στοιχεία ποινικού δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 263.

²Π. Χριστόπουλος, Ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμέλεια Α. Χαραλαμπίκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 502.

³Ν. Χωραφάς, Ποινικόν δίκαιον, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1978, σελ. 276.

διαφέρει ως προς την φύση της από τον δόλο, αλλά συνιστά διαβάθμιση της προσωπικής αντίθεσης του δράστη προς την έννομη τάξη, η οποία συνίσταται στην έλλειψη προσοχής ως προς την συστηματική διαφύλαξη της προστασίας των εννόμων αγαθών⁴.

Συνεπώς, η αμέλεια αποτελεί μορφή υπαιτιότητας. Με άλλα λόγια, η αμέλεια αποτελεί προσωπική στάση του δράστη απέναντι στο εγκληματικό αποτέλεσμα που ερμηνεύεται σε έλλειψη της προσήκουσας προσοχής προς αποφυγή του προβλεφθέντος ή προβλεπτού αποδοκιμαστέου από το νόμο αποτελέσματος.

Ωστόσο, ο Χωραφάς ενώ κατακρίνει τον όρο εξωτερική αμέλεια ως άστοχο, παραδέχεται ως υπαρκτό στοιχείο της αντικειμενικής πλευράς του εγκλήματος αμελείας, ήτοι του αρχικά αδίκου χαρακτήρα του, την μη τήρηση της αποτρεπτικής του αποτελέσματος εξωτερικής συμπεριφοράς. Μάλιστα, επισημαίνει ότι από το άρθρο 28 ΠΚ συνάγεται ότι ο καθένας υποχρεούται, όταν επιχειρεί οιαδήποτε πράξη ή παράλειψη, να παίρνει κάθε μέτρο χρήσιμο για την αποφυγή ενδεχόμενου και προβλεπτού αδίκου. Παρόλα αυτά, δεν δέχεται ότι η αντικειμενική αδυναμία αποφυγής του αποτελέσματος μπορεί να σημαίνει μη ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας, και συνεπώς έλλειψη αντικειμενικής υπόστασης. Ακόμη δεν δέχεται ότι σε περίπτωση που το αποτέλεσμα θα επερχόταν με υψηλή πιθανότητα ακόμη και αν τηρούταν η ορθή συμπεριφορά, δεν πραγματώνεται και πάλι η αντικειμενική του υπόσταση, μολονότι στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν τηρήθηκε η ορθή συμπεριφορά και το αποτέλεσμα επήλθε⁵.

Συμπερασματικά, παρά την ανωτέρω περιγραφόμενη παραδοχή του Χωραφά περί του αδίκου χαρακτήρα του εξ αμελείας εγκλήματος, ο συγγραφέας ως υποστηρικτής της κλασικής αντίληψης για την αμέλεια την ερευνά μόνο ως μορφή υπαιτιότητας.

Ο Κατσαντώνης, ανήκοντας στην αυτή δογματική ομάδα των θεωρητικών της κλασικής αντίληψης, αντιμετωπίζει την αμέλεια μόνο ως μορφή υπαιτιότητας. Η τελευταία αποτελεί για αυτόν μία εσφαλμένη, αντίθετη προς το καθήκον επιμελείας, εκτίμηση για την πραγμάτωση του εγκληματικού αποτελέσματος, μία υπαίτια πλάνη για την αιτιότητα της πράξης.⁶

⁴Ν. Χωραφάς, Ποινικόν δίκαιον, πρώτος τόμος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήναι 1978, σελ. 278-283.

⁵Ν. Χωραφάς, Ποινικόν δίκαιον, πρώτος τόμος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήναι 1978, σελ. 278-283.

⁶Α. Κατσαντώνης, Ποινικόν δίκαιον, γενικό μέρος, πρώτος τόμος, Αθήναι 1972, σελ. 314.

Ειδικότερα, ο Κατσαντώνης υποστήριξε την άποψη ότι, όπως ο καθορισμός της έννοιας του καθήκοντος επιμελείας δεν είναι δυνατός δίχως να ληφθεί υπόψη το ατομικό δύνασθαι του δράστη, έτσι και είναι αδύνατο να θεμελιωθεί μομφή στο δράστη μόνο στο ψυχολογικό στοιχείο του ατομικού δύνασθαι. Αυτό συμβαίνει διότι τότε βρίσκεται κανείς ενώπιον μίας ψυχολογικής μόνον διαπίστωσης και όχι δεοντολογικής κρίσης. Ωστόσο, εξαιτίας της παραδοχής του ότι δεοντολογικό και ψυχολογικό στοιχείο του καθήκοντος επιμελείας *«πάνε μαζί, τότε είναι καλύτερα να πάνε στην υπαιτιότητα, όπως το επιτάσσει και ο νομοθέτης, παρά στο άδικο»*⁷.

Από τα ανωτέρω διαπιστώνεται ότι η κλασική διδασκαλία για την αμέλεια παραγνωρίζει το γεγονός ότι κατά την διερεύνηση ενός εγκλήματος είναι απαραίτητη η διαπίστωση συγκρότησης του εγκληματικού αδίκου. Το τελευταίο προϋποθέτει όχι μόνο την απαξία του αποτελέσματος αλλά και την απαξία της συμπεριφοράς, η οποία δεν δύναται να περιγραφεί ικανοποιητικά βάσει μόνο υποκειμενικών κριτηρίων. Κάτι τέτοιο, θα οδηγούσε αυτομάτως σε μία κρίση περί το φρόνημα που σε κάθε περίπτωση είναι αποδοκιμαστέα από τις αρχές της ποινικής δογματικής. Αυτό σημαίνει ότι η απαξία της συμπεριφοράς του δράστη σε ένα εξ αμελείας έγκλημα δεν μπορεί να προκύψει αποκλειστικά από την παρατηρούμενη έλλειψη προσοχής αλλά απαραίτητη είναι κατ' αρχήν η ύπαρξη ενός αντικειμενικού κριτηρίου, το οποίο και προσφέρεται στο πλαίσιο της αποδοχής της αμελείας και ως στοιχείο του αδίκου, δηλαδή της αναγνώρισης της διφυούς πλευράς της, εξωτερικής και εσωτερικής.

1.3) Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΓΕΡΜΑΝΟΦΩΝΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σύμφωνα με μία νεότερη αντίληψη, η οποία έχει υποστηριχθεί στο πλαίσιο της γερμανόφωνης επιστήμης, η εξ αμελείας ευθύνη καθορίζεται αποκλειστικώς στο επίπεδο του αδίκου. Κατά την προσέγγιση αυτή, το εξ αμελείας έγκλημα, έστω και αν εννοιολογικώς εμπεριέχει στοιχεία με υποκειμενικό χαρακτήρα, δεν διαθέτει υποκειμενική υπόσταση. Αυτό συμβαίνει διότι η εξ αμελείας ευθύνη προκύπτει ήδη

⁷ Θ. Σοφός, Αιτιότης και άνευ συνειδήσεως αμέλεια που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 250 και παραπέμπει σε Κατσαντώνη Α. Η αμέλεια εν τω ποινικώ δικαίω, 1963.

στο επίπεδο της αντικειμενικής υπόστασης, μέσα από την εφαρμογή των κανονιστικών θεωριών του «αντικειμενικού καταλογισμού»⁸.

Ειδικότερα, με την θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού αναδεικνύεται μόνον ό, τι θα μπορούσε να υπαχθεί στο προσωπικό άδικο δράστη, δίχως την ανάγκη προσφυγής σε έτερες βαθμίδες εγκλήματος για την αποτροπή επιβολής της κατά νόμον προβλεπόμενης κύρωσης.⁹ Στην περίπτωση αυτή ο καταλογισμός προχωρεί κανονιστικά και αντικειμενικά.¹⁰

Η εν λόγω άποψη, ωστόσο δεν μπορεί να υποστηριχθεί στο πλαίσιο του ισχύοντος ελληνικού ποινικού δικαίου. Αυτό συμβαίνει αφενός διότι στο άρθρο 28 ΠΚ αναγνωρίζεται η αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας, αφετέρου επειδή ακρογωνιαίος λίθος της ποινικής δογματικής μας είναι η αρχή της ενοχής. Η υιοθέτηση της ανωτέρω διδασκαλίας περί αμελείας θα έβαινε αντίθετα της γραμματικής ερμηνείας του άρθρου 28 ΠΚ αλλά και της φυσιογνωμίας του ελληνικού Ποινικού Δικαίου, του οποίου το θεμελιώδες αξίωμα « nullum crimen sine culpa» επιτάσσει την συνύπαρξη αντικειμενικών και υποκειμενικών στοιχείων για την στοιχειοθέτηση της εγκληματικής πράξης και την κατάφαση ποινικής ευθύνης.¹¹

1.4) Η ΚΡΑΤΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΕΛΕΙΑ

Στον αντίποδα των ανωτέρω θεωριών βρίσκεται η κρατούσα στην ελληνική ποινική επιστήμη θεωρία που αναγνωρίζει την αμέλεια ως στοιχείο τόσο του αδικού όσο και της υπαιτιότητας.

Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η αμέλεια έχει διπλή υπόσταση, όχι μόνον υποκειμενική αλλά και αντικειμενική. Αντικειμενικά μεν αυτή συνίσταται στο ότι ο δράστης δεν τήρησε την επιβεβλημένη, αποτρεπτική του αποτελέσματος εξωτερική

⁸Π. Χριστόπουλος, Ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμελεία Α. Χαραλαμπάκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 503.

⁹Χ. Παπαχαραλάμπους, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 56.

¹⁰Χ. Παπαχαραλάμπους, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 66.

¹¹Σ. Γαβαλάς, Δόλος και αμέλεια σε εγκλήματα που διαπράττονται, Εταιρία νομικών βορείου Ελλάδος, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σελ. 41.

συμπεριφορά για ν' αποφευχθεί το τελικά επελθόν αποτέλεσμα, υποκειμενικά δε στο ότι δεν κατέβαλε την προσοχή ή σύνεση που μπορούσε και όφειλε σύμφωνα με τις ατομικές του ικανότητες να καταβάλει. Μόνον αν διαπιστωθεί η πρώτη περίπτωση, που ονομάζεται εξωτερική πλευρά της αμέλειας, μπορεί στη συνέχεια να ερευνηθεί ο δικαστής και αν ο δράστης φταίει, αν δηλαδή βάσει των ατομικών του ικανοτήτων μπορούσε να αποφύγει το αποτέλεσμα σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 28 ΠΚ¹².

Ειδικότερα, η κρατούσα στην ελληνική ποινική δογματική προσέγγιση της αμέλειας, έρχεται σε αντίθεση με την παλαιότερη κλασσική αντίληψη, καθόσον για την τελευταία η αμέλεια αποτελεί αποκλειστικά στοιχείο υπαιτιότητας. Η δε προσέγγιση της αμέλειας ως στοιχείο του αδίκου φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την γραμματική ερμηνεία- διατύπωση της διάταξης του άρθρου 28 ΠΚ, ως υποστηρίζεται από τους κλασσικούς θεωρητικούς. Ωστόσο, η υποστήριξη της ύπαρξης εξωτερικής αμέλειας συμβάλλει στην ολοκλήρωση της νομοτυπικής μορφής ενός εξ αμελείας εγκλήματος, κατά την οποία η διερεύνηση μίας αξιόποινης συμπεριφοράς πρέπει να ακολουθεί δύο στάδια, ήτοι αρχικά οφείλεται να διαπιστώνεται αντικειμενικά το άδικο και ύστερα η ενοχή.

Από την άλλη πλευρά, η κρατούσα στην ελληνική ποινική δογματική προσέγγιση δεν μπορεί να συμβαδίσει, ούσα βέβαια και πρωθύστερης αυτής, με την νεότερη στην γερμανόφωνη επιστήμη άποψη περί για την αμέλεια. Η τελευταία ως προαναφέρθηκε καθορίζει την εξ αμελείας ευθύνη στο επίπεδο του αδίκου, μέσα από την εφαρμογή της θεωρίας του αντικειμενικού καταλογισμού.

Εν τέλει, η κρατούσα στην ελληνική νομική επιστήμη αντίληψη σχετικά με την αμέλεια αυτή συνίσταται στην δυσνόστατη αντιμετώπισή της. Με άλλα λόγια, η αμέλεια αποτελεί τόσο στοιχείο του αδίκου όσο και της υπαιτιότητας, δηλαδή παρουσιάζει εξωτερική και εσωτερική όψη. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, στο επίπεδο του αδίκου η αμέλεια έγκειται σε ένα σφάλμα, στην άτεχνη, δηλαδή και πλημμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος, ενώ στο επίπεδο της υπαιτιότητας, η αμέλεια συνίσταται στην έλλειψη προσοχής, συνεπεία της οποίας ο δράστης είτε δεν προβλέπει το αξιόποιο αποτέλεσμα είτε το προβλέπει μεν ως δυνατό, πιστεύει όμως ότι δεν θα επέλθει. Ως εκ τούτου, για την στοιχειοθέτηση εξωτερικής αμέλειας, δεν αρκεί μία οποιαδήποτε ανθρώπινη συμπεριφορά, αλλά απαιτείται η ύπαρξη μιας εξωτερικώς πλημμελούς συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες επιμελούς διεξαγωγής ενός εγχειρήματος¹³.

¹²Κ. Βαθιώτης, Στοιχεία ποινικού δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 264.

¹³Ν. Ανδρουλάκης, Η εξωτερική αμέλεια, Ποινικά Χρονικά 1970, σελ. 96 επ.

Υπό το πρίσμα αυτής της άποψης, για την θεμελίωση ευθύνης εξ αμελείας είναι αναγκαίο η συνύπαρξη εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας. Μία εξωτερικά επιμελής συμπεριφορά δεν θεμελιώνει ποτέ ευθύνη για αμέλεια, έστω και αν υπήρξε εσωτερικά αμελής. Αλλά και αντίστροφα, μία εξωτερικά πλημμελής συμπεριφορά δεν μπορεί να οδηγήσει σε τιμώρηση αν δεν έλαβε χώρα από έλλειψη προσοχής ή σύνεσης του δράστη. Στην πρώτη περίπτωση, η στοιχειοθέτηση εξ αμελείας ευθύνης αποκλείεται ήδη στο επίπεδο της αντικειμενικής υπόστασης, ενός στην δεύτερη στο επίπεδο της υποκειμενικής υπόστασης, δηλαδή της ενοχής¹⁴.

Συνεπώς, το εξ αμελείας έγκλημα εξετάζεται κάθε φορά τόσο ως προς την πλήρωση της αντικειμενικής του υπόστασης όσο και της υποκειμενικής. Μόνον η διαπίστωση της πρώτης δεν δύναται να οδηγήσει αυτομάτως σε τιμώρηση για εξ αμελείας ευθύνη του δράστη, ενώ η υποκειμενική υπόσταση δεν δύναται να πληρωθεί χωρίς προηγουμένως να διερευνηθεί ο άδικος χαρακτήρας του σφάλματος. Με άλλα λόγια η θεμελίωση τυχόν εξ αμελείας ευθύνης απαιτεί τουλάχιστον την συνύπαρξη και την προηγούμενη διαπίστωση ότι η συμπεριφορά του δράστη υπήρξε εξωτερικά και εσωτερικά αμελής, ήτοι άδικη και υπαίτια.

1.5) Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω ο ορισμός της έννοιας της αμέλειας πηγάζει από την διάταξη του άρθρου 28 του Ποινικού Κώδικα. Σύμφωνα με αυτό *«από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη της προσοχής την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει είτε δεν πρόβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του είτε το πρόβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν»*.

Στην εν λόγω διάταξη γίνεται λόγος μόνον για « έλλειψη της προσοχής», το οποίο και σημαίνει ότι αναφέρεται στην αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλες διατάξεις του ειδικού μέρους του ποινικού κώδικα , στις οποίες η αξιόποινη πράξη συνίσταται στην « εξ αμελείας» πρόκληση ενός αξιόποινου αποτελέσματος όπως λ.χ. στα άρθρα 302 παρ.1 και 314 παρ. 1 ΠΚ. Με άλλα λόγια, στις συγκεκριμένες διατάξεις, σύμφωνα με την γραμματική ερμηνεία, η αμέλεια εμφανίζεται ως στοιχείο της ενοχής, ήτοι ως εσωτερική αμέλεια και μόνον.

¹⁴Π. Χριστόπουλος, ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμελεία Α. Χαραλαμπάκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 504-505.

Εν τούτοις, το στοιχείο της εξωτερικής αμέλειας προκύπτει από την ίδια την συστηματική του εγκλήματος, καθώς περιγράφει την απαξία της συμπεριφοράς του εξ αμελείας εγκλήματος, την οποία και αδυνατεί να περιγράψει η κλασική αντίληψη περί αμέλειας. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και αν η «εξωτερικά πλημμελής συμπεριφορά» δεν αναφέρεται ρητώς στον ποινικό μας κώδικα « δεν μπορεί παρά να εξυπονοείται»¹⁵. Έτσι, λόγου χάριν, στην περίπτωση του άρθρου 314 παρ. 1 ΠΚ, για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της εξ αμελείας σωματικής βλάβης δεν αρκεί απλώς ο δράστης να « προκαλεί σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας άλλου» από αμέλεια, αλλά απαιτείται επιπλέον να προκαλεί το εν λόγω αποτέλεσμα μέσω μιας πλημμελούς συμπεριφοράς.

Περαιτέρω, η εξωτερική αμέλεια προκύπτει όχι μόνον από την απαξία της συμπεριφοράς που περιγράφει το εκάστοτε έγκλημα εξ αμελείας αλλά συνάγεται και από μία σειρά διατάξεων όπου η αμέλεια αντιμετωπίζεται ευθέως ως μορφή συμπεριφοράς. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του πταίσματος του άρθρου 441 ΠΚ σύμφωνα με το οποίο « *Γιατροί και μαιές που χωρίς δικαιολογημένο κώλυμα αρνούνται την εκτέλεση των έργων τους ή που αναφορικά με αυτήν γίνονται υπαίτιοι οποιασδήποτε αμέλειας από την οποία μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άλλον, τιμωρούνται...*»¹⁶

Στην εν λόγω διάταξη η έννοια της αμέλειας είναι εμφανές ότι δεν εμπεριέχεται υπό την μορφή της υπαιτιότητας αλλά ως στοιχείο συμπεριφοράς. Ειδικότερα, η αμέλεια νοείται ως σφάλμα, ως εξωτερική κακοτεχνία, δια της οποίας μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άλλον. Μάλιστα, από την διάταξη αυτή συνάγεται αφενός η εξωτερική πλευρά της αμέλειας, ως στοιχείο του αδίκου και κυρίως ως σφάλματος, αφετέρου το ότι η αμέλεια αυτή πρέπει να οδηγήσει σε μία δυνατότητα κινδύνου. Αυτό σημαίνει ότι, το σφάλμα της συμπεριφοράς είναι αυτό από το οποίο πρέπει να προκύψει το αποδοκιμαστέο αποτέλεσμα.

Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι από την γραμματική ερμηνεία της διάταξη του άρθρου 28 ΠΚ δεν νοηματοδοτείται η εξωτερική όψη της αμέλειας, αυτή συνάγεται από την τελολογική ερμηνεία αυτής. Εξάλλου, η μορφή της αμέλειας ως στοιχείο του αδίκου προκύπτει και από το περιεχόμενο άλλων ποινικών διατάξεων, όπως αναπτύχθηκαν ανωτέρω.

¹⁵Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ. 312.

¹⁶Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ 313.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

2.1) Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗ

Η προβληματική της διάστασης του εγκλήματος αμέλειας όσον αφορά την ειδική υπόστασή του και κυρίως την αναγνώριση της ύπαρξης ή μη αντικειμενικής υπόστασης, ως συμβαίνει στα εγκλήματα δόλου, τέθηκε πρώτη φορά στην ελληνική νομική επιστήμη από τον Ανδρουλάκη¹⁷. Ο Έλληνας νομικός περιγράφει χαρακτηριστικά την εξωτερική αμέλεια ως μορφή συμπεριφοράς και συγκεκριμένα «ως άτεχνη, πλημμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος, ως σφάλμα». Αντιθέτως, αναγνωρίζει την εσωτερική αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας με περιεχόμενο την έλλειψη της προσήκουσας προσοχής, την οποία κρίνει με τα τεθειμένα από τον ποινικό κώδικα κριτήρια.¹⁸

Αφετηρία του εγχειρήματός του να προσεγγίσει το εξ αμελείας έγκλημα στην πλήρη ειδική του υπόσταση, ήτοι τόσο στην αντικειμενική όσο και την υποκειμενική υπόσταση, κατέστη η παρατήρησή του ότι στην νομολογία των δικαστηρίων υφίσταται μία σύγχυση ανάμεσα στον αιτιώδη σύνδεσμο και την αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας. Τα δικαστήρια δηλαδή ασχολούμενα με την συνδρομή των όρων της αμέλειας θέτουν το ερώτημα κατά πόσον η συμπεριφορά, στην οποία συνίσταται η αμέλεια, συνδέεται αιτιωδώς με το αποτέλεσμα, κατά πόσον με άλλες λέξεις η αμέλεια του δράστη παρήγαγε ή όχι αιτιωδώς το επελθόν αποτέλεσμα.

Η ανωτέρω σύγχυση αιτιώδους συνδέσμου και αμελείας οφείλεται, όπως επεσήμανε ο Ανδρουλάκης, στην μέχρι τότε υιοθέτηση της αμέλειας ως μορφή υπαιτιότητας. Ωστόσο, η αιτιώδης σχέση μεταξύ πράξεως και αποτελέσματος δεν ανάγεται στην ενοχή του δράστη αλλά στην διαπίστωση του αδίκου, ήτοι την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος¹⁹.

¹⁷ Την θεμελιώδη διαστολή μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής επιμελείας και αντίστοιχα αμέλειας εισήγαγε στο ποινικό δόγμα ο Κάρολος Engisch το έτος 1930. Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ.310 όπου παραπέμπει σε Κ. Engisch, Untersuchungen über Vorzatz und Fahrlässigkeit im Strafrecht, 1970.

¹⁸ Ν. Ανδρουλάκης, Η εξωτερική αμέλεια, Ποινικά Χρονικά 1970, σελ. 96 επ.

¹⁹ Ν. Ανδρουλάκης, Η εξωτερική αμέλεια, Ποινικά Χρονικά 1970, σελ. 94

Προς επεξήγηση των ανωτέρω, εάν παραδείγματος χάριν η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας εξ αμελείας πληρούταν με οιαδήποτε συμπεριφορά του δράστη, τότε η αμέλεια θα αποτελούσε μόνον μορφή υπαιτιότητας. Όμως, εάν στην διερεύνηση του ίδιου εγκλήματος ήταν απαραίτητη η διαπίστωση ότι το εξ αμελείας έγκλημα επήλθε μέσω μίας πλημμελούς, εσφαλμένης συμπεριφοράς, ενός σφάλματος, τότε η αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας δεν μας αρκεί. Στην περίπτωση αυτή, η αμέλεια συνδεδεμένη με το σφάλμα της συμπεριφοράς που αιτιωδώς οδήγησε στο επελθόν αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να αποτελεί μέρος της αντικειμενικής υπόστασης της ανθρωποκτονίας εξ αμελείας. Εν προκειμένω, εκτός της μέχρι τότε παραδεδεγμένης τόσο από την θεωρία όσο και την νομολογία εσωτερικής αμέλειας, ως μορφή υπαιτιότητας, υφίσταται και η εξωτερική αμέλεια, όσον αφορά την διαπίστωση του άδικου χαρακτήρα της πράξης.

Ειδικότερα, περιεχόμενο της εξωτερικής αμέλειας είναι η παραβίαση των αντικειμενικών αξιώσεων επιμελείας, που λαμβάνει χώρα στην εκάστοτε διερευνώμενη συμπεριφορά.²⁰ Βέβαια, η έννοια της αντικειμενικής αξίωσης επιμελείας αποτελεί έννοια γένους, που εξειδικεύεται από τις διαφορετικές εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για τον προσδιορισμό των αντικειμενικών αξιώσεων επιμελείας, είναι αναγκαία η αναγωγή όχι στο πως εξ αντικειμένου όφειλε να διεξαχθεί το σχετικό εγχείρημα, αλλά και στην ύπαρξη συγκεκριμένων δυνατοτήτων τέλεσης της ενδεδειγμένης πράξης²¹.

Για τον Ανδρουλάκη, η διάκριση αυτή οδηγεί στον προσδιορισμό της εξωτερικά αμελούς πράξης επί τη βάση δύο κριτηρίων. Ενός αντικειμενικού, που βασίζεται σε μία γενικεύουσα θεώρηση και ενός υποκειμενικού, το οποίο συνίσταται στο εάν ο δράστης μπορούσε με τις δυνατότητες που είχε στη διάθεσή του να τελέσει την ενδεδειγμένη και επιβεβλημένη από το καθήκον επιμελείας ενέργεια. Εάν λ.χ. ο πράξας δεν διέθετε τα κατάλληλα εργαλεία, η συμπεριφορά του δεν μπορεί καταρχήν να θεωρηθεί ως εσφαλμένη, εκτός εάν είχε την ευχέρεια να μην αποδυθεί καν υπό τέτοιες δυσμενείς συνθήκες στην περιπέτεια της επίμαχης ενέργειας. Στην τελευταία περίπτωση γίνεται λόγος για αμέλεια στην ανάληψη ενός εγχειρήματος σε αντιπαράβολή με την αμέλεια της διεξαγωγής αυτού. Η πρώτη μάλιστα επιχωριάζει και στις περιπτώσεις ελλείψεως κοινώς αναγνωρισμένων κανόνων διεπόντων την

²⁰Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 37

²¹Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομίας Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.366 που παραπέμπει σε Ανδρουλάκη, Ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, σελ. 306.

σχετική δράση, στο μέτρο που η επιμέλεια υπαγορεύει αποχή από αυτήν και την αποφυγή του άγνωστου²².

Περαιτέρω, για την καλύτερη κατανόηση της προσέγγισης του Ανδρουλάκη μπορούμε να εκκινήσουμε από το αντίθετο της αμέλειας, ήτοι την επιμέλεια, με την βοήθεια ενός παραδείγματος από τον χώρο της ιατρικής. Όταν λέμε ότι ο Α χειρουργός ενήργησε επιμελώς την εγχείρηση εννοούμε τα εξής: Αφενός μεν ότι, η εγχείρηση τελέστηκε κατά τρόπο που ανταποκρίνεται στους ισχύοντες κανόνες της ιατρικής και ειδικότερα της χειρουργικής, αφετέρου ότι ο ιατρός κατέβαλε εσωτερικώς την απαιτούμενη προσοχή, η οποία είναι απαραίτητη προκειμένου εξωτερικώς να τηρηθούν οι ανωτέρω ιατρικοί κανόνες. Με άλλα λόγια δέον όπως διαπιστωθεί στην πράξη του χειρουργού τόσο η ύπαρξη εξωτερικής όσο και εσωτερικής επιμέλειας²³. Σε αντίθετη περίπτωση, εάν ο εν λόγω χειρουργός δεν εκτέλεσε την εγχείρηση όπως ορίζουν οι κανόνες επιμελείας της χειρουργικής και δεν κατέβαλε εσωτερικώς την ανωτέρω απαιτούμενη προσοχή, η πράξη του κρίνεται εξωτερικώς και εσωτερικώς αμελής.

Στο παράδειγμα του χειρουργού παρατηρούμε ότι η εξωτερική αμέλεια συνίσταται στην μη επιμελή τέλεση της εγχείρησης, δηλαδή στην μη τήρηση των ενδεδειγμένων ιατρικών κανόνων. Αυτό σημαίνει ότι η πλημμελής τήρηση των παραδεδεγμένων κανόνων της χειρουργικής οδήγησε στην πλημμελή τέλεση της εγχείρησης και η τελευταία σε ένα αποδοκιμαστέο από το δίκαιο αποτέλεσμα.

Η σημασία λοιπόν της εξωτερικής αμέλειας εντοπίζεται για τον Ανδρουλάκη στην δυνατότητα απόδοσης του αποτελέσματος στην εσφαλμένη διεξαγωγή της συμπεριφοράς. Αυτό σημαίνει ότι για να πληρωθεί η αντικειμενική υπόσταση ενός εξ αμελείας εγκλήματος χρειάζεται το αποδοκιμαστέο από το δίκαιο αποτέλεσμα να αποτελεί απόρροια του σφάλματος. Όπως παρατηρεί ο συγγραφέας, στα εγκλήματα δόλου αρκεί για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος μία οποιαδήποτε αιτιώδης για το αξιόποιο αποτέλεσμα συμπεριφορά, ενώ στα εγκλήματα εξ αμελείας ο αναγκαίος για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης αιτιώδης σύνδεσμος με το αξιόποιο αποτέλεσμα πρέπει να υφίσταται ανάμεσα σε αυτό και την πλημμέλεια, το σφάλμα της συμπεριφοράς ως ιδιότητα της πράξης του

²²N. Ανδρουλάκης, Ποινικό δίκαιο γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ. 324.

²³N. Ανδρουλάκης, Η εξωτερική αμέλεια, Ποινικά Χρονικά 1970, σελ. 96

δράστη, και όχι ανάμεσα στο αξιόποιο αποτέλεσμα και οιαδήποτε ενέργεια ή παράλειψη του δράστη²⁴.

Από αυτό συνάγεται ότι σε περίπτωση που επέλθει κάποιο εγκληματικό αποτέλεσμα, αλλά η κρινόμενη συμπεριφορά πληροί τις αντικειμενικές αξιώσεις επιμέλειας, δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση του οικείου εγκλήματος. Κατ' αντίστροφη θεώρηση, εάν υπήρξε λαθεμένη συμπεριφορά αλλά το αποτέλεσμα θα επερχόταν ακόμη και αν η συμπεριφορά ήταν αντικειμενικώς επιμελής πάλι δεν δυνάμεθα να το αποδώσουμε στο σφάλμα.

Ιδιαίτερος σημαντικό στην προσέγγιση του Ανδρουλάκη για την εξωτερική αμέλεια είναι η προσπάθεια του να την κρατήσει ανόθευτη από κάθε στοιχείο ενοχής. Ειδικότερα, ως αναφέρθηκε ανωτέρω, η εξωτερική αμέλεια συνίσταται σε μία πλημμελή διεξαγωγή της συμπεριφοράς, σε ένα σφάλμα το οποίο και οδήγησε στο ποινικά κολάσιμο αποτέλεσμα. Αντίθετα, η εσωτερική αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας εντοπίζεται στην έλλειψη προσοχής καθώς και στην δυνατότητα υποκειμενικής πρόβλεψης του αποτελέσματος. Αυτό σημαίνει, ότι ενώ για την εξωτερική όψη της αμέλειας αρκεί η παρατήρηση του εκάστοτε σφάλματος και η συνδρομή του στο αποτέλεσμα που επήλθε, η δυνατότητα πρόβλεψης του τελευταίου ανήκει αποκλειστικά στην φυσιογνωμία της εσωτερικής αμέλειας.

Παράλληλα, η ανωτέρω προσέγγιση του Ανδρουλάκη καθιστά σαφές ότι η διαπίστωση της εξωτερικής αμέλειας δεν είναι αρκετή για να θεωρηθεί μία πράξη τελειωτικώς άδικη και κυρίως για να επιβληθεί η προβλεπόμενη ποινή. Η πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εξ αμελείας εγκλήματος, δηλαδή η διαπίστωση της εξωτερικής αμέλειας δεν οδηγεί αυτομάτως και στην αποδοχή της ύπαρξης εσωτερικής αμελείας. Για να πληρωθεί η τελευταία πρέπει η εξωτερική αμέλεια να αντιστοιχεί σε εσωτερική απροσεξία του δράστη με την έννοια του άρθρου 28 ΠΚ. Η εξωτερική αμέλεια στην προκειμένη περίπτωση συνίσταται στην πλημμελή τέλεση της πράξης, κατά παράβαση των κανόνων αντικειμενικής επιμέλειας, που αιτιωδώς οδήγησε στο επελθόν αποτέλεσμα, ενώ η εσωτερική αμέλεια στην έλλειψη προσοχής κατά την διενέργεια της κατά παράβαση των ενδεδειγμένων κανόνων πράξης. Με άλλα λόγια, ο συγγραφέας διακρίνει την ειδική υπόσταση του εξ αμελείας εγκλήματος σε αντικειμενική και υποκειμενική βασιζόμενος στην υιοθέτηση μίας δισυπόστατης αμέλειας, ήτοι εκείνης του στοιχείου του αδίκου και εκείνης της υπαιτιότητας.

²⁴N. Ανδρουλάκης, Ποινικό δίκαιο γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, σελ. 295.

Η προσπάθεια συστηματικής απομόνωσης των στοιχείων της εξωτερικής αμέλειας από την εσωτερική μπορεί να εξηγηθεί δεδομένου ότι ο Ανδρουλάκης επιχειρεί πρώτος τον διαχωρισμό μεταξύ των δύο όψεων της αμέλειας, που μέχρι τότε εθεωρείτο μόνον μορφή υπαιτιότητας. Εν προκειμένω, προβαίνει στην συστηματική αυτή διαφοροποίηση θέτοντας για πρώτη φορά την συνολική ειδική υπόσταση ενός εγκλήματος εξ αμελείας που μέχρι τότε περιοριζόταν στην διαπίστωση της υπαιτιότητας²⁵.

2.2) Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΜΥΛΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η επόμενη προσπάθεια οριοθέτησης της αντικειμενικής υπόστασης τους εξ αμελείας εγκλήματος έγινε από τον Μυλωνόπουλο. Για πρώτη φορά επιχειρείται η νοηματική προσέγγιση της αντικειμενικής επιμέλειας που είχε θέσει προγενέστερα ο Ανδρουλάκης καθώς και η σύνδεσή της με το χρήζον προστασίας έννομο αγαθό.

Πιο συγκεκριμένα, βασικό στοιχείο του αδικού του εγκλήματος αμέλειας θεωρείται «η αντικειμενική παραβίαση ενός καθήκοντος επιμελείας ως προς το έννομο αγαθό». Ο συγγραφέας θεωρεί ότι το καθήκον επιμέλειας προκύπτει από «τους πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, οι οποίοι είναι αδιανόητο να επιτάσσουν ή να απαγορεύουν αντικειμενικά αναπόφευκτα ή απρόβλεπτα αποτελέσματα». Με άλλα λόγια, ο Έλληνας νομικός δίχως να παρέχει την έννοια του καθήκοντος επιμελείας, το οριοθετεί με τα μέσα που προσφέρει το δίκαιο, ήτοι του πρωτεύοντες κανόνες δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι, πλέον η συμπεριφορά που κρίνεται αντικειμενικώς επιμελής είναι σύμφωνη με ό, τι επιβάλλει ή απαγορεύει το περιεχόμενο του κανόνα δικαίου²⁶.

Το καθήκον επιμελείας ως προς ένα έννομο αγαθό είτε βρίσκεται τυποποιημένο σε κανόνα είτε συνάγεται από την φύση της συναφούς με το εν λόγω έννομο αγαθό δραστηριότητας. Κατά λογική αναγκαιότητα, οι πρωτεύοντες κανόνες δεν είναι δυνατόν μόνον να επιτάσσουν την ενέργεια μίας πράξης, μίας συμπεριφοράς, αλλά αντίθετα απαγορεύουν άλλως επιτάσσουν την παράλειψη επικίνδυνων πράξεων. Ως εκ τούτου, οι πρωτεύοντες κανόνες περιγράφουν αποδεκτά

²⁵Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 38

²⁶Χρ. Μυλωνόπουλος, Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα, Δογματική θεμελίωση, Ποινικά 19, Αθήνα, 1984 σελ. 196

πλαίσια συμπεριφοράς σε συνάρτηση με το έννομο αγαθό που προστατεύουν, μέσα στα οποία οφείλει να ενεργεί ή να παραλείπει ο κοινωνός του δικαίου, προκειμένου οι πράξεις του να κρίνονται αντικειμενικώς επιμελείς.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η αντικειμενικώς αμελής συμπεριφορά βαίνει αντίθετα των πρωτευόντων κανόνων δικαίου. Η έλλειψη αντικειμενικής επιμέλειας συνεπώς θέτει σε κίνδυνο το έννομο αγαθό που προστατεύει ο οικείος πρωτεύων κανόνας δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι το έννομο αγαθό τίθεται σε κατάσταση διακινδύνευσης, η οποία αξιολογείται από τον συγγραφέα ως *«αντικειμενικά διαγνώσιμη δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος»*²⁷.

Εν προκειμένω, διακριτικό στοιχείο της εξωτερικής αμέλειας πέραν της παράβασης του καθήκοντος αντικειμενικής αμέλειας, αποτελεί και η αντικειμενικά διαγνώσιμη πρόβλεψη του αποτελέσματος. Με άλλα λόγια, επειδή οι πρωτεύοντες κανόνες αφορούν την προστασία των εννόμων αγαθών, σε αυτούς δεν μπορούν παρά να αντιτίθενται πράξεις πρόσφορες να προσβάλλουν τα έννομα αγαθά, ήτοι τέτοιες που *ex ante* θεωρούμενες έχουν την τάση προσβολή τους. Έτσι, όταν κάποιος παραβιάζει το καθήκον επιμέλειας αντικειμενικώς, θέτοντας εν προκειμένω σε διακινδύνευση το έννομο αγαθό, σημαίνει ότι έχει προβεί σε μία επικίνδυνη συμπεριφορά που εμπεριέχει αντικειμενικά διαγνώσιμη δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος.

Για τον Μυλωνόπουλο, η αντικειμενικά διάγνώσιμη δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος αποτελεί το κριτήριο της τέλεσης ή όχι μίας πράξεως σε συνάρτηση με όσα προβλέπει ο εκάστοτε πρωτεύων κανόνας. Δηλαδή, η μόνη προϋπόθεση για να λειτουργήσει ο κανόνας είναι η δυνατότητα πρόβλεψης της πιθανότητας επέλευσης του αποτελέσματος. Εξάλλου, όπως επισημαίνει *«το άτομο κατευθύνει τη συμπεριφορά του όχι σε απαγορεύσεις ή επιταγές, αλλά παράλληλα και μάλιστα κατά κύριο λόγο σε ένα ζύγισμα κινδύνου για μία προσβολή του εννόμου αγαθού, που επιφέρει η πράξη του»*. *«Αρκεί δηλαδή να μπορούσε στη συγκεκριμένη περίπτωση να ενεργοποιηθεί η σκέψη, ότι η πράξη είναι ικανή να προκαλέσει συνέπειες»*²⁸.

Ως εκ τούτου, ως στοιχείο της εξωτερικής αμέλειας δεν δύναται να θεωρηθεί μόνον η αντικειμενικώς πλημμελής συμπεριφορά η οποία αποδοκιμάζεται από τον

²⁷Χρ. Μυλωνόπουλος, Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα, Δογματική Θεμελίωση, Ποινικά 19, Αθήνα, 1984 σελ. 199 επ.

²⁸Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 17 η οποία παραπέμπει σε Μυλιονοπουλος, Uber das Verhalten, 66.

πρωτεύοντα κανόνα αλλά εκείνη η επικίνδυνη συμπεριφορά που εμπεριέχει επί προσθέτως αντικειμενικά διαγνώσιμη δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος. Δυνάμει της τελευταίας εξάλλου καθίσταται δυνατή η κινητοποίηση του κοινωνού προς αποτροπή του και εν τέλει η επίδειξη συμπεριφοράς σύμφωνης με τον πρωτεύοντα κανόνα που προστατεύει το εκάστοτε έννομο αγαθό²⁹.

Σε περίπτωση λοιπόν που δεν υφίσταται αντικειμενικά διαγνώσιμη δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος και αντικειμενική παραβίαση του προβλεπόμενου από τους πρωτεύοντες κανόνες καθήκοντος επιμελείας δεν παρατηρείται αντικειμενικώς πλημμελής συμπεριφορά, δηλαδή εξωτερικά αμελής συμπεριφορά.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, η παράβαση του καθήκοντος επιμελείας αποδίδει το άδικο της συμπεριφοράς και η επέλευση του διαγνώσιμου αποτελέσματος το άδικο του αποτελέσματος. Για την διαπίστωση της πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αμέλειας δέον είναι όπως συντρέχουν τα ανωτέρω στοιχεία, ούτως ώστε η διερευνώμενη πράξη να χαρακτηριστεί κατ' αρχήν άδικη.

Ειδικότερα, όσον αφορά το καθήκον αντικειμενικής επιμελείας, αυτό οριοθετείται κατά τον συγγραφέα από τους πρωτεύοντες κανόνες. Για να λειτουργήσει όμως ο πρωτεύων κανόνας δικαίου πρέπει να υφίσταται δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος σε περίπτωση παράβασής του. Δηλαδή, είναι απαραίτητο να μπορεί να ενεργοποιηθεί η σκέψη ότι η συγκεκριμένη πράξη είναι ικανή να επιφέρει το συγκεκριμένο αποτέλεσμα³⁰.

Η σκέψη αυτή για τον Έλληνα νομικό ανήκει στον αντικειμενικό παρατηρητή, ήτοι τον μέσο κοινωνό. Με άλλα λόγια, η δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος εξαρτάται από την δυνατότητα του μέσου κοινωνικού ανθρώπου να διακρίνει εάν η κρινόμενη συμπεριφορά που παραβιάζει το καθήκον αντικειμενικής επιμελείας είναι ικανή να οδηγήσει στο εκάστοτε αποδοκιμαστέο από την έννομη τάξη αποτέλεσμα. Αυτό σημαίνει ότι η ex ante κρινόμενη επικίνδυνη συμπεριφορά ορίζεται ως η συμπεριφορά που είναι αντικειμενικά προβλεπτό να επιφέρει το αποτέλεσμα. Η συμπεριφορά αυτή δηλαδή δημιουργεί την εγκληματική εντύπωση, την εντύπωση

²⁹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 17 η οποία παραπέμπει σε Mylonopoulos, Uber das Verhalten, 62-63.

³⁰ Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομίας Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.362 όπου παραπέμπει σε Mylonopoulos, Uber das Verhalten 66.

δηλαδή στον αντικειμενικό παρατηρητή ότι παραβιάζει ένα καθήκον επιμελείας και ως εκ τούτου είναι αποδοκιμαστέα από τον εκάστοτε πρωτεύοντα κανόνα³¹.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι το περιεχόμενο των πρωτεύοντων κανόνων δεν μπορεί να επιτάσσει ή να απαγορεύει καταστάσεις που δεν δύναται ο μέσος κοινωνός να αντιληφθεί και να εφαρμόσει. Αντίθετα, οι πρωτεύοντες κανόνες οριοθετούν κατευθύνσεις συμπεριφορών που προσδοκά το δίκαιο από τους κοινωνούς του. Σε περίπτωση παράβασής τους, κατά τρόπο αντικειμενικώς αμελή που οδηγεί στην επέλευση ενός διαγνώσιμου αποτελέσματος, πληρούται κατ' αρχήν η αντικειμενική υπόσταση του εκάστοτε εγκλήματος αμέλειας, πληρούσης δε και της υποκειμενικής υπόστασης τυγχάνουν εφαρμογής οι κυρωτικοί ποινικοί κανόνες.

2.3) Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΪΆΦΑ-ΓΚΜΠΑΝΤΙ

Σε διαφορετική βάση από τις ανωτέρω απόψεις τοποθετείται η εμπειριστική προσέγγιση της Καϊάφα-Γκμπάντι αναφορικά με την εξωτερική αμέλεια. Σε αντίθεση με τους δύο προηγηθέντες νομικούς, η Γκμπάντι προβαίνει σε μία πιο περιγραφική προσέγγιση της εξωτερικής αμέλειας και πάντοτε σε συνάρτηση με την εκάστοτε διερευνώμενη πράξη. Προϋπόθεση λοιπόν της διαπίστωσης ότι μία πράξη είναι εξωτερικά αμελής αποτελεί κατ' αρχήν η διαπίστωση τέλεσης αυτής και στην συνέχεια η διερεύνηση των εμπειρικών όρων κινδύνου που θέτει για το έννομο αγαθό κάτω από τις συγκεκριμένες περιστάσεις³².

Ειδικότερα, οι εμπειρικοί όροι κινδύνου παρουσιάζονται ως μία *«λειτουργούσα εστία που εκπέμπει πραγματικά κίνδυνο και μπορεί να οδηγήσει αυτοδύναμα σε βλάβη του εννόμου»*. Η τελευταία εξαρτάται από το πλησίασμα και την είσοδο του εννόμου αγαθού στην εστία κινδύνου. Τα παραπάνω δεδομένα είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να διαπιστώνονται με την βοήθεια όλων των στοιχείων και τις επιστημονικές γνώσεις που είναι προσιτές μέχρι το σημείο της δικαστικής κρίσης. Ως εκ τούτου για την Γκμπάντι, εξωτερικά αμελής είναι μία πράξη που κινεί τουλάχιστον την αιτιακή διαδρομή και μπορεί αυτοδύναμα να οδηγήσει στη βλάβη,

³¹Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 18 η οποία παραπέμπει σε Mylonopoulos, *Über das Verhältnis*, 86-88.

³²Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 45 επ.

αποτελώντας εμπειρικό μέγεθος κινδύνου για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και όχι κατά τρόπο αφηρημένο.

Προκειμένου η συγγραφέας να προσεγγίσει την συνάρτηση της εξωτερικής αμέλειας με την επικίνδυνη για το αγαθό πράξη προβαίνει στις ακόλουθες επισημάνσεις:

Ο κίνδυνος για την Γκμπάντι αποτελεί προστάδιο μίας δυνατότητας βλάβης με ενεργητική μορφή. Δυνάμει τούτου γίνεται αντιληπτός από αυτή ως <<λειτουργική πηγή κινδύνου>> προς την οποία τείνει εν προκειμένω η εξωτερικά αμελής πράξη³³. Μάλιστα, η διαπίστωση του κινδύνου ως μεγέθους εμπειρικού δεν γίνεται *ex ante* αλλά *ex post*. Σύμφωνα με αυτή την θεώρηση για την παραδοχή ή μη του κινδύνου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο τα στοιχεία που ήταν γνωστά μέχρι το χρονικό σημείο της πράξης αλλά και μεταγενέστερα αυτής, καθώς μόνο με αυτή τη μέθοδο, δηλαδή με την εξέταση και των μεταγενέστερων της πράξης στοιχείων που προκάλεσαν τον κίνδυνο, διαπιστώνεται ορθά η κατάσταση του επαπειλούμενου εννόμου αγαθού και συνεπώς πραγματώνεται η αποστολή του ποινικού δικαίου αλλά ταυτόχρονα υλοποιείται και η εγγυητική λειτουργία του³⁴.

Κατόπιν των ανωτέρω επισημάνσεων γίνεται κατανοητό ότι για την Γκμπάντι απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί μία πράξη ως εξωτερικώς αμελής αποτελεί η διαπίστωση ότι έχει τελεστεί μία επικίνδυνη για το έννομο αγαθό συμπεριφορά, η οποία το έχει περιαγάγει σε μία κατάσταση κινδύνου. Μάλιστα, ο κίνδυνος εκλαμβάνεται ως έννοια διαθετική, καθόσον η ποιότητα και η ποσότητα κινδύνου που απαιτείται να εμπεριέχει μία πράξη για το έννομο αγαθό εξαρτάται από το είδος εγκλήματος το οποίο τυποποιεί ο ποινικός κανόνας δικαίου. Η εξωτερική αμέλεια λοιπόν πραγματώνεται ως μία επικίνδυνη πράξη, υπό την έννοια ότι αποτελεί *πραγματικά, ουσιαστικό, εμπειρικό μέγεθος κινδύνου* που οδήγησε στο αποδοκιμαστέο από την έννομη τάξη αποτέλεσμα και ερευνάται κάθε φορά σε συνάρτηση με τον κίνδυνο που παρήγαγε³⁵.

Εν προκειμένω, όταν το έγκλημα αμέλειας τυποποιείται ως έγκλημα βλάβης, ο κίνδυνος που προκύπτει από την λειτουργούσα εστία, θα πρέπει στη συνέχεια να πραγματώνεται στην βλάβη, που υφίσταται το έννομο αγαθό. Αντιθέτως, στα

³³Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 46

³⁴Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1987 σελ. 137 επ.

³⁵Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.52 επ.

εγκλήματα διακινδύνευσης η διαπίστωση του κινδύνου ακολουθεί εξελικτική πορεία αναλόγως του είδους του εγκλήματος που τυποποιείται κάθε φορά.

Στα εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης ο κίνδυνος αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής τους υπόστασης. Αυτό σημαίνει πως ο κίνδυνος παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της αξιόποινης συμπεριφοράς και ως μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο είναι κατ' ανάγκη μέγεθος αντικειμενικό και ως εκ τούτου εμπειρικά διαπιστωμένο.

Απαραίτητο λοιπόν στοιχείο είναι η είσοδος του εννόμου αγαθού στην πηγή του κινδύνου, η οποία και αποτελεί την πρώτη προϋπόθεση της κατάφασης του. Όπως χαρακτηριστικά διατυπώνει η Καϊάφα-Γκμπάντι το έννομο αγαθό θα πρέπει εξαιτίας της τυποποιούμενης συμπεριφοράς <<να βιώνει τουλάχιστον μέσα στην πηγή του κινδύνου>> ενώ λόγω αυτής δημιουργείται μία κατάσταση που εξελισσόμενη από μόνης της, θα οδηγήσει στην βλάβη, δηλαδή σε μία συγκεκριμένη εξωτερική μεταβολή. Ο τρόπος αποτροπής της βλάβης μάλιστα δεν αποτελεί κριτήριο για την κατάφαση ή μη του κινδύνου καθώς το άδικο υπάρχει στην πράξη και δεν επηρεάζεται από την επέλευση ή μη της βλάβης, η οποία συχνά οφείλεται σε τυχαία περιστατικά. Εξάλλου, οι λόγοι σωτηρίας του εννόμου αγαθού σε αυτή την περίπτωση εντοπίζονται μόνο σε ένα στάδιο μεταγενέστερο του κινδύνου, δηλαδή στο στάδιο που η διακινδύνευση έχει επέλθει ως αποτέλεσμα της αξιόποινης πράξης και παραμένει μόνο η συνήθης κατά την ροή των πραγμάτων επέλευσης της πράξης³⁶.

Δια το λόγο αυτό, στην περίπτωση που το εξ αμελείας έγκλημα τυποποιείται ως έγκλημα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, τότε θα πρέπει να έχουμε εξέλιξη εμπειρικών όρων, που στοιχειοθετούν τη λειτουργούσα εστία κινδύνου, σε ολοκληρωμένο κίνδυνο, στον οποίο χρειάζεται να εισέλθει το έννομο αγαθό. Ωστόσο, αξίζει να αναφέρουμε ότι σε κάθε περίπτωση η προσβολή αυτή είναι πάντοτε μικρότερης έντασης σε σχέση με τη βλάβη καθώς η σχέση κινδύνου-βλάβης είναι αντίστοιχη με εκείνη της απόπειρας και του ολοκληρωμένου εγκλήματος.

Στα εγκλήματα αφηρημένης-συγκεκριμένης διακινδύνευσης ο κίνδυνος, ως αποτέλεσμα αξιόποινης συμπεριφοράς, δεν αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της αντικειμενική υπόστασης αυτών αλλά απαιτείται τα προστατευόμενα έννομα αγαθά να είναι ανά πάσα στιγμή δυνατόν να εισέλθουν στην εστία του κινδύνου, με άλλα λόγια η αντικειμενική υπόσταση αυτών απαιτεί απλώς μία δυνατότητα επέλευσης του κινδύνου. Αυτό σημαίνει ότι όταν το έγκλημα εξ αμελείας εμφανίζεται ως

³⁶Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1987 σελ. 147επ

αφηρημένης-συγκεκριμένης διακινδύνευσης, τότε πέρα από την δημιουργία της προσβάσιμης και λειτουργούσας πηγής κινδύνου από την πράξη, θα πρέπει το έννομο αγαθό να έχει ήδη πλησιάσει την πηγή αυτή, ώστε να υφίσταται κατά την πράξη η συγκεκριμένη δυνατότητα να εισέλθει ανά πάσα στιγμή στο πεδίο της.³⁷

Τέλος, στα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, δεν απαιτείται να διαπιστωθεί η επέλευση ή η πρόκληση συγκεκριμένου κινδύνου, όπως στις παραπάνω επιμέρους κατηγορίες εγκλημάτων διακινδύνευσης, αλλά η συμπεριφορά θεωρείται αξιόποινη καθώς ενέχει τέτοια επικινδυνότητα ώστε να καθίσταται απαραίτητη η παροχή ποινικής προστασίας χωρίς καν την συγκεκριμένη διαπίστωση κινδύνου. Με άλλα λόγια, αν πρόκειται για έγκλημα αμέλειας που τυποποιείται με την μορφή αφηρημένης διακινδύνευσης, τότε έχουμε εξάντληση της νομοτυπικής μορφής στην επικίνδυνη, εξωτερικά αμελή πράξη, που δημιουργεί πάντως την εστία κινδύνου, ενώ είναι παράλληλα προσβάσιμη σ' αυτά, ώστε να μπορούν να εμπλακούν στον κύκλο της³⁸.

Ολοκληρώνοντας, η συγγραφέας βασίζει την ανωτέρω προσέγγιση της εξωτερικής αμέλειας στην εξής παρατήρησή της: Ειδικότερα, διαπιστώνει ότι στην πράξη συχνά η επικίνδυνη συμπεριφορά, την οποία νοούμε ως εξωτερική αμέλεια, έχει ήδη την μορφή δημιουργίας συγκεκριμένου κινδύνου για το έννομο αγαθό, όπως όταν για παράδειγμα ένας γιατρός χορηγεί σε υποτασικό ασθενή, ένεση φαρμάκου που έχει ως άμεση συνέπεια να κατεβάξει πολύ την πίεση. Αντίθετα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ακριβώς η επικίνδυνη πράξη δεν επιχειρείται άμεσα επί του εννόμου αγαθού. Αυτό συμβαίνει αν σκεφτούμε την παραβίαση ενός οικοδομικού κανόνας κατά την έγερση μιας οικοδομής, που έχει ως συνέπεια να στερείται αυτή της απαιτούμενης σταθερότητας για το βάρος που θα σηκώσει με τους ενοίκους της. Στην περίπτωση αυτή, η επικίνδυνη πράξη δημιουργεί την εστία εκπομπής κινδύνου, ο τελευταίος όμως θα ολοκληρωθεί δημιουργώντας υπαρξιακή κρίση για διάφορα έννομα αγαθά, μόλις κατοικήσουν ένοικοι.³⁹

Δια τον λόγο αυτό για την Γκμπάντι, η σύλληψη της εξωτερικής αμέλειας ως επικίνδυνης πράξης έχει να κάνει με τις πραγματικές δυνατότητες της για την πρόκληση τους αποτελέσματος και όχι με μια θεώρηση της ως συμπεριφοράς

³⁷Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.51.

³⁸Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.5.

³⁹Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.5 επ.

κρινόμενης απλά ex ante επικίνδυνης. Κατά την άποψη αυτή, η εξωτερική αμέλεια εντάσσεται στην αντικειμενική υπόσταση του εξ αμελείας εγκλήματος υπό την μορφή της επικίνδυνης πράξης, στην οποία οφείλεται το προκληθέν αποτέλεσμα, ήτοι το άδικο του εγκλήματος αμέλειας αντλείται με αναφορά στο αποτέλεσμα το οποίο επήλθε δια τη προσβολής των εννόμων αγαθών από την επικίνδυνη πράξη⁴⁰.

2.4) ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

Αν και η νομολογία του Αρείου Πάγου παραμένει κατά βάση προσκολλημένη στην «κλασσική» αντίληψη για την αμέλεια, η οποία αντιλαμβάνεται την τελευταία ως μορφή υπαιτιότητας ως αναπτύχθηκε ανωτέρω, υπάρχουν αρκετές αποφάσεις του Ακυρωτικού μας στις οποίες γίνεται αναφορά στην έννοια της εξωτερικής αμέλειας.

Ειδικότερα, η πρώτη απ' αυτές είναι η ΑΠ 1416/1997, με την οποία αναιρέθηκε καταδικαστική απόφαση για ανθρωποκτονία και σωματική βλάβη από αμέλεια λόγω ελλείψεως αιτιολογίας. Η τελευταία συνίσταται στο ότι, στην προσβαλλομένη απόφαση δεν προσδιορίζονταν τα τεχνικά μέτρα, τα οποία έπρεπε να είχαν ληφθεί ώστε να αποφευχθεί το αξιόποιο αποτέλεσμα, « με συνέπεια να μην καθορίζεται σαφώς ποια είναι η εξωτερικά πλημμελής συμπεριφορά καθενός από τους αναιρεσείοντες με την οποία να πληρούται η αντικειμενική υπόσταση» των εν λόγω εγκλημάτων.

Η δεύτερη αρεοπαγίτικη απόφαση, που ακόμη πιο χαρακτηριστικά και ουσιαστικά αναγνωρίζει την εξωτερική αμέλεια ως μορφή αδικού και ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εκάστοτε εξ αμελείας εγκλήματος είναι η υπ' αρ. 1207/2004 ΑΠ. Σ' αυτήν αναφέρονται επί λέξει τα εξής: « Η αμέλεια {...} δεν αποτελεί μορφή υποκειμενικής υπαιτιότητας, η ύπαρξη της οποίας είναι αναγκαία για την στοιχειοθέτηση της υποκειμενικής υπόστασης της μορφής αυτής του αδικήματος, αλλά πρωτίστως εμφανίζεται και εξωτερικεύεται, ως μια μορφή κακότεχνης, εσφαλμένης και πλημμελούς συμπεριφοράς, κατά τη διεξαγωγή ή ανάληψη εγχειρήματος, ενέργεια ή παράλειψη η οποία συνιστά παράβαση του καθήκοντος επιμελείας, εμπιστοσύνης και πρόνοιας που μπορεί να απορρέει από το νόμο, τη σύμβαση ή το επάγγελμα ή μια προηγούμενη επικίνδυνη συμπεριφορά του δράστη ή τους κοινώς αναγνωρισμένους τεχνικούς κανόνες π.χ. της οδήγησης αυτοκινήτου ή τις

⁴⁰Μ. Καιάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.54 επ.

συγκεκριμένες περιστάσεις και η οποία παράγει έναν κίνδυνο για το έννομο αγαθό, που σκοπεύει να προστατεύσει ο συγκεκριμένος κανόνας επιμελείας, κατά τρόπο που υπερβαίνει τα όρια της επιτρεπτής από την έννομη τάξη κινδυνώδους δράσης».

Περαιτέρω, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο πιο πρόσφατες αποφάσεις του Ζ Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, με τις οποίες υιοθετείται η έννοια της εξωτερικής αμέλειας. Πρόκειται για τις αποφάσεις ΑΠ 268/2010 και ΑΠ 296/2010 στις οποίες επισημαίνονται τα εξής: « Σε περίπτωση που η εξωτερική αμέλεια του δράστη, δηλαδή το σφάλμα της εξωτερικής συμπεριφοράς του, συνιστάται μόνο σε παράλειψη και όχι σε θετική ενέργεια, η δε παράλειψη αυτή αποτελεί στη συγκεκριμένη περίπτωση και το σύνολο της συμπεριφοράς του δράστη, η οποία προηγήθηκε του αποτελέσματος που επήλθε, τότε πρόκειται για έγκλημα αμέλειας που τελέστηκε με παράλειψη και για την θεμελίωσή του απαιτείται η συνδρομή και των όρων του άρθρου 15 ΠΚ, κατά το οποίο όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος. Όταν, όμως, η εξωτερική αμέλεια δεν συνιστάται μόνον σε παράλειψη, αλλά και σε θετική ενέργεια, τότε πρόκειται για έγκλημα ενέργειας και δεν εξετάζεται η συνδρομή του άρθρου 15 ΠΚ»⁴¹.

Βέβαια, συνηθέστερες είναι οι αναφορές του Αρείου Πάγου στην έννοια της εξωτερικής αμέλειας στις περιπτώσεις που εξετάζει υποθέσεις ιατρικής ευθύνης. Σε αυτές κατά πάγια νομολογία δέχεται ότι « ευθύνη του ιατρού υπάρχει, όταν το αποτέλεσμα οφείλεται σε παράβαση από τον ιατρό των κοινώς αναγνωρισμένων κανόνων της επιστήμης, για τους οποίους δεν υπάρχει αμφισβήτηση και η ενέργεια ή παράλειψη δεν ήταν σύμφωνη με το αντικειμενικό επιβαλλόμενο καθήκον επιμελείας»⁴².

Τέλος, στην έννοια της εξωτερικής αμέλειας αναφέρεται και η ΑΠ 617/2003 δια της οποίας αναιρέθηκε καταδικαστική απόφαση για εξ αμελείας έγκλημα, διότι στην προσβαλλομένη απόφαση δεν προσδιοριζόταν « σε τι ακριβώς συνίσταται η αμελής συμπεριφορά και ο μεταξύ αυτής και του απελθόντος αποτελέσματος υπάρχων αιτιώδης σύνδεσμος», καθόσον ο αναιρεσείων είχε κηρυχθεί αθώος της μη λήψης των επιβαλλομένων μέτρων ασφαλείας⁴³.

⁴¹ ΑΠ 268/2010 και 296/2010 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

⁴² Ενδεικτικά αναφέρω τις εξής αποφάσεις ΑΠ 21/2001, ΑΠ 1010/2007, ΑΠ 801/2007.

⁴³ ΑΠ 617/2003 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

2.5) ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Από την ανωτέρω παράθεση των θεωρητικών αλλά και επιμέρους νομολογιακών προσεγγίσεων της εξωτερικής αμέλειας μπορούμε να προβούμε στις κάτωθι διαπιστώσεις.

Κατ' αρχάς, ο Ανδρουλάκης πρωτοστατεί στην ελληνική νομική επιστήμη και εισάγει την έννοια της αμέλειας όχι μόνον ως μορφή υπαιτιότητας αλλά και ως μορφή αδίκου. Η αμέλεια έχει δυσπόστατη μορφή και η στοιχειοθέτηση ενός εξ αμελείας εγκλήματος πρέπει να διερευνάται τόσο σε αντικειμενικό όσο και υποκειμενικό επίπεδο.

Για τον Ανδρουλάκη, η εξωτερική αμέλεια αποτελεί μορφή συμπεριφοράς και συγκεκριμένα *«άτεχνη, πλημμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος, σφάλμα»*. Το «σφάλμα» της συμπεριφοράς προσδιορίζεται βάσει παραδεδομένων κανόνων ή καλύτερα από την παραβίαση ή μη αντικειμενικών αξιώσεως επιμελείας στην εκάστοτε διερευνώμενη συμπεριφορά. Αυτό σημαίνει, ότι η εξωτερική αμέλεια για τον Έλληνα θεωρητικό συμπροσδιορίζεται από ένα δεοντολογικό στοιχείο, ήτοι την αντικειμενικά οφειλόμενη αξίωση επιμελείας.

Με άλλα λόγια, το σφάλμα της συμπεριφοράς άλλως η εξωτερική αμέλεια, συνιστά παραβίαση των αξιώσεων επιμελείας ήτοι ενός αντικειμενικού δέοντος που πρέπει να πληρούται για να είναι σύννομη η συμπεριφορά. Ωστόσο, οι αντικειμενικές αξιώσεις επιμελείας αποτελούν έννοια γένους, και για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο της αναζήτησης της εξωτερικής αμέλειας, ετεροπροσδιορίζονται με βάση δύο κριτήρια, ένα αντικειμενικό, επί τη βάση μίας γενικεύουσας θεώρησης, και ένα υποκειμενικό, αν δηλαδή μπορούσε ο πράξας με τις δυνατότητες που είχε στην διάθεσή του να τελέσει την ενδεδειγμένη και επιβεβλημένη από το καθήκον επιμελείας ενέργεια.⁴⁴

Όμως όπως παρατηρεί η Γκμπάντι, το δεύτερο αυτό στοιχείο δεν αποτελεί υποκειμενικό κριτήριο γιατί «απλώς αναφέρεται στις συγκεκριμένες αντικειμενικές περιστάσεις, που ίσχυαν για τη συγκεκριμένη πράξη του δράστη και οι οποίες δεν παύουν να είναι αντικειμενικές, επειδή αναφέρονται σε μία πράξη που τέλεσε συγκεκριμένα ο δράστης». Βεβαίως, η παρατήρηση αυτή είναι σημαντική καθώς

⁴⁴Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομίας Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.366 που παραπέμπει σε Ανδρουλάκη, Ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, σελ. 306

επιβεβαιώνει την προσπάθεια του Έλληνα νομικού να κρατήσει την εξωτερική αμέλεια ανόθευτη από στοιχεία ενοχής. Σε αντίθετη περίπτωση, θα μπορούσε κανείς να πει ότι ο συγγραφέας εισάγει για τον καθορισμό του περιεχομένου της εξωτερικής αμέλειας στοιχεία που αφορούν τυχόν το πρόσωπο του δράστη⁴⁵.

Οπωσδήποτε, η προσέγγιση του Ανδρουλάκη και η εισαγωγή στην ελληνική ποινική δογματική της εννοίας της εξωτερικής αμέλειας είναι ιδιαιτέρως σημαντική και δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί καινοτόμα σε μία εποχή που η αμέλεια θεωρούνταν μόνον μορφή υπαιτιότητας.

Βασιζόμενος στην ανωτέρω θεωρητική έποψη, ο Μυλωνόπουλος προσπαθεί στο πλαίσιο της εξέτασης της εξωτερικής αμέλειας να νοηματοδοτήσει την αντικειμενικά αξιούμενη επιμέλεια. Για τον συγγραφέα, η τελευταία συνιστά πλημμελή συμπεριφορά υπό την έννοια της παραβίασης ενός αντικειμενικού καθήκοντος επιμελείας. Το δε καθήκον επιμελείας οριοθετείται με τα μέσα που προσφέρει το δίκαιο, ήτοι τους πρωτεύοντες κανόνες δικαίου. Αυτό σημαίνει, ότι πλέον η συμπεριφορά που κρίνεται αντικειμενικώς επιμελής είναι σύμφωνη με ό, τι επιβάλλει ή απαγορεύει το περιεχόμενο του κανόνα δικαίου.

Φαίνεται λοιπόν ότι και ο Μυλωνόπουλος προσδιορίζει την εξωτερική αμέλεια με βάση ένα δεοντολογικό κριτήριο. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση «το δέον» συνδέεται με τους πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, ήτοι τις επιταγές-προσταγές και απαγορεύσεις των κανόνων δικαίου.

Αυτό σημαίνει ότι το καθήκον επιμελείας είτε βρίσκεται τυποποιημένο σε κάποιον κανόνα είτε συνάγεται από την φύση της δραστηριότητας που λαμβάνει χώρα και αφορά κάποιο έννομο αγαθό το οποίο όμως προστατεύεται εν προκειμένω από ένα πρωτεύοντα κανόνα δικαίου. Ως εκ τούτου, οι πρωτεύοντες κανόνες περιγράφουν αποδεκτά πλαίσια συμπεριφοράς σε συνάρτηση με το εκάστοτε έννομο αγαθό που προστατεύουν, μέσα στα οποία οφείλει να ενεργεί ή να παραλείπει ο κοινωνός του δικαίου, προκειμένου οι πράξεις του να κρίνονται αντικειμενικώς επιμελείς.

Εξάλλου, σύμφωνα τα όσα έχουν αναπτυχθεί παραπάνω ο προσδιοριστικός κανόνας είναι μία προσταγή που λέει στον καθένα πώς να πράξει. Αντίθετα, ο αξιολογικός κανόνας διατυπώνει την κρίση της αποδοκίμασias μίας πράξης. Μαζί δε

⁴⁵ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 10 υποσημείωση 21.

προσδιοριστικός και αξιολογικός κανόνας αποτελούν τους πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, οι οποίοι δεν δύναται να επιτάσσουν ή να απαγορεύουν αντικειμενικά αναπόφευκτα ή απρόβλεπτα πράγματα. Για την θεμελίωση αδίκου είναι απαραίτητη η προσβολή ενός προστατευόμενου εννόμου αγαθού, η οποία είναι το αποτέλεσμα της πράξης του δράστη, ως παραβίαση του προσδιοριστικού κανόνα δικαίου που θεμελιώνει την απαξία της πράξης⁴⁶.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η αντικειμενικώς αμελής συμπεριφορά βαίνει αντίθετα των πρωτευόντων κανόνων. Δηλαδή, για τον Μυλωνόπουλο, το σφάλμα, η άτεχνη συμπεριφορά παραβιάζει «το δέον» (δικαιικά νοούμενο), και δια τον λόγο αυτό τιμωρείται κατ' αρχήν ως άδικη.

Ωστόσο, ο Μυλωνόπουλος δεν αρκείται σε αυτή μόνον την παρατήρηση. Η κατάσταση διακινδύνευσης στην οποία εκτίθεται το έννομο αγαθό πρέπει να είναι «αντικειμενικά διαγνώσιμη» ήτοι πρέπει να υπάρχει δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος. Η εν λόγω έποψη εισάγει δίπλα στο δεοντολογικό κριτήριο και ένα αξιολογικό το οποίο είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό της εξωτερικής αμέλειας.

Το κριτήριο δε του «αντικειμενικά διαγνώσιμου αποτελέσματος» βασίζεται στην κρίση ότι «το άτομο κατευθύνει την συμπεριφορά του όχι σε απαγορεύσεις ή επιταγές, αλλά παράλληλα και μάλιστα κατά κύριο λόγο σε ένα ζύγισμα κινδύνου για την προσβολή του εννόμου αγαθού, που επιφέρει η πράξη του». Παράλληλα, βασίζεται στο γεγονός ότι ο πρωτεύων κανόνας δεν δύναται να προσδοκά από τον κοινωνό «το αδύνατο» καθόσον κάτι τέτοιο θα έβαινε πέρα από την λογική του συστήματος της εννόμου τάξεως. Εξάλλου, στο εξ αμελείας έγκλημα γίνεται δεκτό ότι ο κανόνας δικαίου που το προβλέπει και το τιμωρεί απαιτεί από τους κοινωνούς του δικαίου να επιδεικνύουν την αντικειμενικά επιβαλλόμενη επιμέλεια, που είναι απαραίτητη για την αποφυγή του αποτελέσματος.

Μία διαφορετική προσέγγιση επιχειρείται από την Καϊάφα-Γκμπάντι, η οποία συμπροσδιορίζει την εξωτερική αμέλεια επί τη βάση ενός εμπειριστικού κριτηρίου. Με άλλα λόγια την εξωτερική αμέλεια συνιστά ένα «αξιολογικό, οποτεδήποτε, φορτιζόμενο *factum*, ήτοι η και *ex post* ως επικίνδυνη κρινόμενη συμπεριφορά, που οδήγησε αιτιωδώς στο τυποποιημένο αποτέλεσμα, το οποίο εμφανίζεται ως

⁴⁶Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομίας Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.357.

πραγμάτωση των όρων κινδύνου που ετέθησαν δια της συμπεριφοράς»⁴⁷. Δηλαδή, εξωτερικά αμελής είναι μία πράξη που κινεί τουλάχιστον την αιτιακή διαδρομή και μπορεί αυτοδύναμα να οδηγήσει στη βλάβη, αποτελώντας εμπειρικό μέγεθος κινδύνου για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και όχι κατά τρόπο αφηρημένο.

Για την Γκμπάντι δηλαδή η εξωτερική αμέλεια αποτελεί λειτουργούσα εστία κινδύνου, της οποίας η επικινδυνότητα κρίνεται με βάση την εκάστοτε συγκεκριμένη περίπτωση. Πρόκειται δηλαδή, για μία άποψη που αποξενώνει την εξωτερική αμέλεια από την κανονιστική φύση που της έχουν προσδώσει οι δύο ανωτέρω απόψεις.

Για τον λόγο αυτό παρατηρεί ο Σοφός, αναφορικά με τον καθορισμό της εξωτερικά αμελούς πράξης είτε με βάση την δυνατότητα πρόβλεψης της πιθανότητας επέλευσης του αποτελέσματος με κριτήριο των αντικειμενικό παρατηρητή, τη κοινή πείρα ή τον μέσο κοινωνό του συναφούς κλάδου είτε με βάση την αιτιακή διαδρομή που μπορεί να οδηγήσει αυτοδύναμα στην βλάβη του εννόμου αγαθού, σε περιπτώσεις όπου ο κανόνας επιμελείας δεν προκύπτει από νομικούς ή άλλους κανόνες, το καθήκον επιμελείας προσδιορίζεται με βάση έναν γενικό εμπειρικό κανόνα. Άλλωστε, τονίζει ότι η *ex ante* θεώρηση του αντικειμενικού παρατηρητή ή *ex post* διαμόρφωση της αιτιώδους διαδρομής χωρίς την ύπαρξη γενικού εμπειρικού κανόνα, βάσει του οποίου καθορίζεται η απαιτούμενη επιμέλεια, δεν επιτρέπουν να διαπιστωθεί ότι μία συγκεκριμένη συμπεριφορά είναι εξωτερικά αμελής. Δια τον λόγο αυτό μπορεί μία πράξη να χαρακτηριστεί εξωτερικά αμελής ως αντιβαίνουσα στον κανόνα επιμελείας, όταν με βάση έναν εμπειρικό κανόνα η διενέργεια της πράξης υπό συγκεκριμένες συνθήκες επιφέρει αιτιωδώς το εγκληματικό αποτέλεσμα⁴⁸.

Από την άποψη αυτή ενισχύεται η προσέγγιση η οποία θέλει την εξωτερική αμέλεια να αποτελεί πλημμελή συμπεριφορά που συνίσταται στην παραβίαση ενός κανόνα επιμελείας και εν γένει στην παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας. Δηλαδή εμφανίζεται, ότι χαρακτηριστικό στοιχείο της εξωτερικά αμελούς πράξης είναι η παραβίαση ενός κανόνα επιμελείας, το περιεχόμενο του οποίου θα αναπτυχθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Εξάλλου, αυτή η έποψη έχει υιοθετηθεί και από τον Άρειο Πάγο, του οποίου η νομολογιακή πρακτική ως εξετέθη και ανωτέρω νοσηματοδοτεί την εξωτερική αμέλεια, ως άτεχνη ή πλημμελή συμπεριφορά η οποία παραβιάζει είτε κάποιον συγκεκριμένο κανόνα δικαίου είτε γενικότερα τον κανόνα επιμελείας.

⁴⁷Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 674.

⁴⁸Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομίας Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.366-367.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

ΤΑ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

3.1.1) ΤΟ ΣΦΑΛΜΑ

Σύμφωνα με την κρατούσα στην ελληνική ποινική επιστήμη άποψη, η αμέλεια εμφανίζει δυσπόστατο χαρακτήρα που εντοπίζεται τόσο στο επίπεδο του αδίκου όσο και το επίπεδο της υπαιτιότητας. Κατά την εν λόγω άποψη, στο επίπεδο του αδίκου η αμέλεια έγκειται σε ένα σφάλμα, στην άτεχνη, δηλαδή και πλημμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος. Αυτό σημαίνει ότι η εξωτερική αμέλεια –ως αποκαλείται χαρακτηριστικά- συνίσταται στην εξωτερίκευση μίας πλημμελούς συμπεριφοράς.

Βασικό λοιπόν στοιχείο της εξωτερικής αμέλειας, είναι η ύπαρξη ενός σφάλματος στην συμπεριφορά του πράξαντος, το οποίο και οδήγησε στο επελθόν αποτέλεσμα. Ως σφάλμα νοείται οτιδήποτε αντιτίθεται στους οικείους κανόνες κοινωνικής δραστηριότητας ή με άλλα λόγια, μία πράξη που συνιστά εξωτερικά άτεχνη, πλημμελή, εσφαλμένη συμπεριφορά. Εξωτερικό (αντικειμενικό) σφάλμα είναι μία συμπεριφορά του δράστη που μετουσιώνεται σε μία επικίνδυνη ενέργεια ή παράλειψη, η οποία είναι εντελώς αντίθετη με τους γραπτούς ή άγραφους κανόνες επιμελείας, που διέπουν την συγκεκριμένη συμπεριφορά,. Έτσι, τους κανόνες επιμελείας που υπάρχουν σε κάθε τομέα κοινωνικής δραστηριότητας τους ορίζει είτε ο ίδιος ο νόμος μέσα από πρωτεύοντες κανόνες που συνοδεύουν κάποια νομοθετική ρύθμιση ορισμένου τομέα κοινωνικής δράσης, είτε η κοινή πείρα, οπότε γίνεται λόγος για λογικούς και εμπειρικούς κανόνες⁴⁹.

Δυστυχώς, στο κείμενο των σχετικών διατάξεων, πολύ σπάνια ορίζεται συγκεκριμένα σε τι συνίσταται η εξωτερικά πλημμελής συμπεριφορά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η εν λόγω έλλειψη να συμπληρώνεται είτε με διατάξεις νόμων είτε με αναγωγή σε εθιμικά διαμορφωμένους κανόνες της οικείας κοινωνικής δραστηριότητας.

⁴⁹Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 449.

Από τις πιο κλασσικές περιπτώσεις σφάλματος που έχουν απασχολήσει τη νομολογία αποτελεί η μη λήψη των για την συγκεκριμένη περίπτωση ενδεδειγμένων προστατευτικών μέτρων ή μέτρων ασφαλείας.

Σύμφωνα με την υπ' αρ. 95/2008 απόφαση του Αρείου Πάγου «*αιτιολογημένα καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία από αμέλεια ο κατηγορούμενος, ο οποίος έδωσε εντολή στον συγκατηγορούμενό του να μεταφέρει μία πλατφόρμα μεταφοράς γεωργικών προϊόντων και να τη σταθμεύσει στο οδόστρωμα δημοτικής οδού, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος του αντίστοιχου ρεύματος κυκλοφορίας, και μολονότι παρακολούθησε την εκτέλεση της εντολής του, δεν έλαβε κανένα προειδοποιητικό μέτρο για τους οδηγούς με την κατάλληλη τοποθέτηση σε αρκετή απόσταση αντανakλαστικής σήμανσης, με αποτέλεσμα να επιπέσει με σφοδρότητα στην πλατφόρμα διερχόμενος οδηγός δικύκλου μοτοποδηλάτου και να τραυματισθεί θανάσιμα*»⁵⁰.

Ακόμη, δυνάμει της υπ' αρ. 425/2008 απόφασης του Αρείου Πάγου «*ορθά καταδικάστηκε για σωματική βλάβη από αμέλεια ο κατηγορούμενος εργολήπτης δημοσίων έργων, ο οποίος δεν μερίμνησε για την κανονική και ασφαλή λειτουργία του δικτύου ύδρευσης (που εξυπηρετούσε μέσω αγωγού την άρδευση των ευρισκομένων στη διαχωριστική λωρίδα της λεωφόρου φυτών), με αποτέλεσμα να διαρρεύσουν ύδατα στο οδόστρωμα και η διερχόμενη μοτοσικλέτα να εκτραπεί της πορείας της και να προσκρούσει στις μεταλλικές μπάρες ασφαλείας της διαχωριστικής νησίδας, με συνέπεια τον τραυματισμό του οδηγού της*»⁵¹.

Παρόμοια περίπτωση σφάλματος αποτελεί και ο μη προσήκων τεχνικός έλεγχος οχημάτων, σκαφών, αεροσκαφών και άλλων μηχανημάτων. Έτσι, σύμφωνα με την υπ' αρ. 2499/2003 απόφαση του Αρείου Πάγου «*ορθά καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία από αμέλεια ο αναιρεσεύων, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την επισκευή ανελκυστήρα νοσοκομείου, όμως μολονότι είχε διαπιστώσει τα λειτουργικά προβλήματα του ανελκυστήρα (μη εφοδιασμός του με ειδική διάταξη προστασίας έναντι διαρροής ρεύματος προς τη γη, για να καθιστά ασφαλή τη χρήση του από τυχόν διαρροή ρεύματος και βραχυκύκλωμα, ύπαρξη εκτεταμένης υγρασίας σε όλο το μήκος του φρεατίου και διάβρωση των κουτιών συνδέσεων των ηλεκτροφόρων καλωδίων), δεν φρόντισε για την άμεση αποκατάστασή του, αλλά και δεν τον έθεσε εκτός λειτουργίας μέχρι την αποκατάσταση της καλής καταστάσεώς του, ούτε μερίμνησε για την τοποθέτηση ρελλέ διαφυγής, με αποτέλεσμα, όταν επιχείρησε η παθούσα να εισέλθει στον ανελκυστήρα, να*

⁵⁰ΑΠ 95/2008 ΠοινΧρ. ΝΘ', σελ.56.

⁵¹ΑΠ 425/2003 ΠοινΧρ. ΝΘ', σελ. 147.

ενεργοποιηθεί αυτός με ανοικτή την πόρτα για την ανοδική πορεία, ύστερα από εντολή που δέχτηκε από υπερκείμενο όροφο, προκαλώντας τον θάνατό της»⁵².

Ακόμη, ορθώς και αιτιολογημένως κατά την υπ' αρ. 1664/2003 απόφασης του Αρείου Πάγου καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία εξ αμελείας ο αναιρεσειών, ο οποίος παρέλειψε, αν και είχε ως επαγγελματίας οδηγός ιδιαίτερη νομική υποχρέωση, να ελέγξει το σύστημα ασφάλισης του «πόδα» πλατφόρμας του φορτηγού οχήματός του, που είχε υποστεί φθορά λόγω μακροχρόνιας χρήσης, με αποτέλεσμα αυτός να κοπεί εν κινήσει, να καταλάβει το αντίθετο ρεύμα της κυκλοφορίας και να συγκρουσθεί με το αυτοκίνητο του παθόντος, που υπέστη βαριά κρανιοεγκεφαλική κάκωση εκ της οποίας επήλθε ο θάνατός του⁵³.

Τέλος, μία ακόμη χαρακτηριστική ομάδα περιπτώσεων σφάλματος που έχει απασχολήσει το ανώτατο δικαστήριο μας αποτελεί η δημιουργία εστιών κινδύνου, από τις οποίες τελικώς προξενείται το αξιόποιο αποτέλεσμα. Ορθώς τελικώς καταδικάστηκε δυνάμει της υπ' αρ. 516/2004 ΑΠ για σωματική βλάβη από αμέλεια ο αναρρεισειών, υπεύθυνος διυλιστηρίων *«ο οποίος δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να μην είναι δυνατή η πρόσμιξη κατά τη φόρτωση βυτιοφόρων με πετρέλαιο θέρμανσης και με βενζίνη super, με αποτέλεσμα να προσμιχθούν τα παραπάνω υλικά σε ένα βυτιοφόρο, να σημειωθεί ανάφλεξη και να τραυματισθούν οι παθούσες»⁵⁴.*

Πάντως, το σφάλμα, ως απόκλιση της διερευνώμενης συμπεριφοράς του δράστη από τους οικείους κανόνες που περιγράφουν την ορθή διεξαγωγή του εκάστοτε εγχειρήματος, πρέπει να προσδιορίζεται με σαφήνεια. Η πλήρης και ορθή αιτιολόγηση της τυχόν παρατηρούμενης εσφαλμένης συμπεριφοράς είναι απαραίτητη προκειμένου να αποδοθούν ευθύνες για εξωτερική αμέλεια, και κυρίως να θεωρηθεί αυτή κατ' αρχήν άδικη.

⁵² ΑΠ 2499/2003 ΠοινΛογ. 2003, σελ. 2657.

⁵³ ΑΠ 1664/2003 ΠοινΧρ. ΝΔ', σελ. 612.

⁵⁴ ΑΠ 516/2004 ΠοινΛογ. 2004, σελ. 639

3.1.2) ΤΟ ΑΞΙΟΠΟΙΝΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Για να τιμωρηθεί κάποιος για την πράξη του, απαραίτητη προϋπόθεση καθίσταται να επέλθει το αποτέλεσμα που αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη. Ειδικότερα, στο ποινικό δίκαιο για να επιβληθεί στο δράστη μία ποινή, πρέπει αυτός με την πράξη του-είτε έχει διενεργηθεί δόλια είτε από αμέλεια- να δημιουργήσει τις ιδιαίτερες συνθήκες δια των οποίων επήλθε ή ήταν δυνατό να επέλθει το αξιόποιο αποτέλεσμα.

Στα εγκλήματα εκ δόλου αρκεί για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος μια οποιαδήποτε αιτιώδης για το αξιόποιο αποτέλεσμα συμπεριφορά. Αυτό δεν ισχύει, ωστόσο στα εγκλήματα εξ αμελείας, αλλά απαιτείται επιπλέον, συμπεριφορά πλημμελής, ήτοι εξωτερικά αντιφάσκουσα προς του ισχύοντες κανόνες πλημμελούς διεξαγωγής του περί ου ο λόγος εγχειρήματος. Ιδιαίτερη σημασία προς τούτου είναι το εξής: Για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εξ αμελείας εγκλήματος πρέπει η πλημμελής συμπεριφορά του δράστη, ήτοι το σφάλμα αυτής, να οδήγησε αιτιωδώς στο αξιόποιο αποτέλεσμα. Αυτό σημαίνει ότι δεν αρκεί οιαδήποτε τυχούσα ενέργεια ή παράλειψή για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος αλλά αντίθετα, το αξιόποιο αποτέλεσμα πρέπει να έχει επέλθει αιτιωδώς από την πλημμελή, άτεχνη συμπεριφορά του δράστη. Με άλλα λόγια, η αντικειμενική υπόσταση του εξ αμελείας εγκλήματος πληρούται μόνον όταν δεν μπορούμε να υποθέσουμε ελλείπον (όχι την συμπεριφορά στο σύνολό της, αλλά) το εσφαλμένο της συμπεριφοράς χωρίς να συναπολείπεται με βεβαιότητα, και στα εγκλήματα παραλείψεως με πιθανότητα «προσεγγίζουσα» την βεβαιότητα,⁵⁵ το αποτέλεσμα.

Ωστόσο όπως θα δούμε και σε επόμενο κεφάλαιο, μία φυσιοκρατική προσέγγιση της σχέσεως μεταξύ εξωτερικής αμελείας και αποτελέσματος δεν αρκεί για την κατάφαση του αδίκου. Η αναζήτηση αυτή χρήζει της επέμβασης ενός κανονιστικού στοιχείου προκειμένου να θεμελιωθεί το άδικο αυτής και να στοιχειοθετηθεί η αντικειμενική υπόσταση του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος.

⁵⁵Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό δίκαιο γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ. 313.

3.2.1) ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

Η πλημμελής συμπεριφορά ως συστατικό στοιχείο της εξωτερικής αμέλειας προσδιορίζεται επί τη βάσει δύο κριτηρίων. Το πρώτο στοιχείο αφορά την δυνατότητα επίδειξης επιμελούς συμπεριφοράς ενώ το δεύτερο την δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος. Μάλιστα τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο κριτήριο η θεώρηση και διερεύνησή τους γίνεται από αντικειμενική σκοπιά.

Ειδικότερα, τα ανωτέρω κριτήρια έχουν ως εξής:

3.2.1α) Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΕΝΟΣ ΚΑΝΟΝΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

Στο πλαίσιο της αντικειμενικής επιμέλειας ερευνάται η επιμέλεια την οποία αντικειμενικώς όφειλε να επιδείξει ο δράστης βάσει δεδομένων περιστάσεων προκειμένου να αποφύγει το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Το επίρρημα «αντικειμενικώς» μαρτυρά ότι στην προκειμένη θεώρηση λαμβάνεται υπόψη η επιμέλεια που η έννομη τάξη δύναται να αξιώσει από τον κάθε μέσο συνετό κοινωνό άνθρωπο που βρίσκεται στην θέση του δράστη. Με άλλα λόγια, η δικαιική τάξη δεν διερευνά στο επίπεδο αυτό εξατομικευμένα τον δράστη ως προς την δυνατότητα επίδειξης της προσδοκώμενης από το δίκαιο επιμέλειας αλλά αντιθέτως παρατηρεί πως αντιλαμβάνεται ο μέσος κοινωνός της αυτής θέσης το καθήκον επιμελείας. Εν προκειμένω δηλαδή, απασχολεί η δυνατότητα του μέσου κοινωνού να αντιληφθεί το επιβαλλόμενο καθήκον επιμελείας⁵⁶.

Ως μέσος συνετός κοινωνός νοείται εκείνος, ο οποίος ανήκει στον ίδιο τομέα κοινωνικής δραστηριότητας με αυτόν του δράστη. Έτσι, σε περίπτωση που ο διερευνώμενος δράστης είναι ιατρός παθολόγος, αναζητείται η προσδοκώμενη από την έννομη τάξη επιμέλεια που θα έδειχνε υπό αντίστοιχες συνθήκες ο μέσος ιατρός παθολόγος και όχι οιασδήποτε ειδικότητας ιατρός ή οιοδήποτε άλλου επαγγελματικού προσανατολισμού κοινωνικός άνθρωπος.

Για τον προσδιορισμό της αντικειμενικώς οφειλόμενης επιμέλειας δεν λαμβάνεται υπόψη η επιμέλεια που πράγματι επιδεικνύει ο μέσος συνετός κοινωνός

⁵⁶Κ. Βαθιώτης, Στοιχεία ποινικού δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 264.

σε αντίστοιχες περιστάσεις αλλά αυτή που προσδοκά, που περιμένει η έννομη τάξη να καταβάλει. Μάλιστα, η προσδοκία αυτής της έννομης τάξης δεν είναι αόριστη αλλά βασίζεται σε κάποιον κανόνα που διέπει την επιμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος. Τέτοιου είδους κανόνες δεν είναι απαραίτητο να εντοπίζονται μόνον σε νομοθετικές διατάξεις, όπως οι διατάξεις που διέπουν το ιατρικό δίκαιο, αλλά δύνανται να είναι κανόνες επιστημονικοί, ρυθμιστικοί αλλά και κοινώς παραδεδειγμένοι ήτοι γενικώς εμπειρικοί⁵⁷.

Συνεπώς, η έννομη τάξη δύναται να επιδιώκει την προστασία των εννόμων αγαθών μέσω την επίδειξης επιμελούς συμπεριφοράς από τους κοινωνούς προκειμένου να αποφευχθούν εξ αμελείας προσβολές αυτών. Παραδείγματος χάριν, η έννομη τάξη στην περίπτωση του ιατρικού λειτουργήματος δεν μπορεί να αποκλείσει κατά την διεξαγωγή μίας εγχείρησης το ενδεχόμενο θανάτου του ασθενούς αλλά μπορεί να απαιτήσει από τον ιατρό χειρουργό να την διεξαγάγει σύμφωνα με τους κανόνες της ιατρικής επιστήμης

Όμως, όπως θα δούμε και παρακάτω, σύμφωνα με την αρχή «*impossibilium nulla est obligatio*», η προστασία των εννόμων αγαθών μπορεί να επιτευχθεί μόνο στο πλαίσιο του ανθρωπίνως δυνατού. Για τον λόγο αυτό και ο κανόνας δικαίου δεν νοείται –τόσο κατά την λογική αντίληψη όσο και την επιβεβλημένη από την ανωτέρω θεμελιώδη αρχή νομική άποψη-και δεν μπορεί να απαιτεί την αποφυγή ενός αποτελέσματος που είναι αντικειμενικά αναπόφευκτο⁵⁸.

Οπωσδήποτε, τυχόν τιμώρηση του δράστη για αντικειμενικώς αναπόφευκτο αποτέλεσμα θα σήμαινε αποδοχή αντικειμενικής ευθύνης για το τυχαίο, το απρόβλεπτο και εν τέλει το ανθρωπίνως αδύνατο, αποδοχή που σε κάθε περίπτωση θα προσέκρουε στις αρχές του ποινικού δόγματος. Αυτό σημαίνει, ότι ένας πρωτεύων κανόνας που θα απαιτούσε τα αδύνατα από τους κοινωνούς θα ήταν απολύτως παράλογος και ως εκ τούτου μη δεσμευτικός. Εξ αυτής της αιτίας συνάγεται ότι η προσβολή ενός πρωτεύοντα κανόνα πραγματώνει την επίδειξη πλημμελούς συμπεριφοράς, ήτοι παραβίαση ενός καθήκοντος επιμελείας ανθρωπίνως δυνατού σε αναφορά με το έννομο αγαθό που προστατεύει η οικεία διάταξη⁵⁹.

⁵⁷Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2007, σελ.302.

⁵⁸Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2007, σελ.303-305.

⁵⁹Κ. Βαθιώτης, Το ποινικό δίκαιο μέσα από 20 προβλήματα εφαρμοσμένης θεωρίας, γενικό μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 136 επ.

Από τα ανωτέρω διαπιστώνεται ότι η επιμελής συμπεριφορά συνέχεται απολύτως με την μη παράβαση του κανόνα επιμελείας και εν γένει του καθήκοντος επιμελείας. Όμως το ζητούμενο είναι πως καθορίζεται το μέτρο της αντικειμενικώς οφειλόμενης επιμελείας, το οποίο και θα αναπτυχθεί παρακάτω.

3.2.1β) ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

Στην προηγούμενη παράγραφο έγινε σαφές ότι καθένας οφείλει να συμπεριφέρεται κατά τρόπο που να σέβεται την προστασία των εννόμων αγαθών. Με άλλα λόγια, οφείλει στις διάφορες περιστάσεις της ζωής του να επιδεικνύει επιμελή συμπεριφορά ούτως ώστε αυτή να είναι σύμφωνη με το καθήκον επιμελείας. Βέβαια, η έννοια αυτή είναι ιδιαιτέρως αόριστη και ως εκ τούτου δημιουργεί εμπόδια στην προσπάθεια οριοθέτησης της αντικειμενικώς αξιούμενης επιμελείας. Δια τον λόγο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθούν οι πηγές άντλησης των κανόνων επιμελείας.

Ειδικότερα, το μέτρο της αντικειμενικά οφειλόμενης επιμελείας αντλείται από α) το νόμο, β) τους κανόνες της επιστήμης και της τεχνικής καθώς και από επαγγελματικούς, συναλλακτικούς, αθλητικούς κ.α. κανόνες και γ) από τις περιστάσεις. Κανόνες επιμελείας προβλεπόμενοι από το νόμο είναι για παράδειγμα οι κανόνες επιμελούς οδήγησης που προβλέπονται στο Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ), και οι κανόνες υγιεινής των εργαζομένων που εμπεριέχονται στην εργατικής νομοθεσία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιστημονικών κανόνων επιμελείας είναι αυτοί της ιατρικής επιστήμης στους οποίους αποτυπώνεται η ενδεδειγμένη συμπεριφορά των ιατρών στις εκάστοτε συνθήκες τέλεσης του ιατρικού λειτουργήματος όπως για παράδειγμα κατά την διεξαγωγή μίας εγχείρησης.

Ειδικότερα, η πολυσυζητημένη στην ιατρική ποινική ευθύνη *lex artis* αποτελεί την διατύπωση μίας ή περισσοτέρων ενδεδειγμένων μεθόδων διάγνωσης ή θεραπείας οι οποίες έχουν αναγνωρισθεί ως τέτοιες από «σοβαρούς εκπροσώπους του κλάδου». Με άλλα λόγια, πρόκειται για επιστημονικά-ιατρικά πορίσματα, τα οποία δεν αποτελούν αναγκαία και παγκοσμιοποιημένες αρχές, ούτε βεβαίως διεκδίκησε η ιατρική επιστήμη μία απολυτότητα ως προς αυτά. Τα πορίσματα αυτά κρίνονται ιδιαιτέρως χρήσιμα για την διερεύνηση της εξωτερικά αμελούς πράξεως ενός ιατρού καθόσον με την βοήθεια ενός επαρκώς επιβεβαιωμένου γενικού εμπειρικού κανόνα που δημιουργούν, επιχειρείται στο πλαίσιο της ελεύθερης εκτίμησης των

αποδεικτικών μέσων η προσέγγιση της κρίσης περί του εάν η υπό κρίση πράξη ή παράλειψη συνδέεται αιτιωδώς με το εγκληματικό αποτέλεσμα.⁶⁰

Δια τον λόγο αυτό εξάλλου κατά την κρατούσα στην επιστήμη και νομολογία άποψη, «υπάρχει ποινική ευθύνη του ιατρού για ανθρωποκτονία από αμέλεια στις περιπτώσεις εκείνες που το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται σε παράβαση από τον ιατρό των κοινώς αναγνωρισμένων κανόνων της επιστήμης της ιατρικής, για τους οποίους δεν μπορεί να δημιουργηθεί αμφισβήτηση και η ενέργειά του δεν είναι σύμφωνη με το αντικειμενικά επιβαλλόμενο καθήκον επιμελείας»⁶¹. Τέλος, όταν οι κανόνες επιμελείας δεν περιέχονται στο νόμο ή σε lege artis προέρχονται από τις περιστάσεις και έχουν ως γνώμονα την προστασία των εννόμων αγαθών⁶².

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο κανόνας επιμελείας δεν προσδιορίζεται με κριτήρια απόλυτης αξίας. Αυτός συγκαθορίζεται όχι μόνον από τους νομικούς κανόνες αλλά και την κοινή πείρα και τους γενικούς εμπειρικούς νόμους. Δια το λόγο αυτό, η τήρηση κάποιας διάταξης ή ενός κανόνα θετού δικαίου δεν σημαίνει ότι τηρήθηκε και η απαιτούμενη επιμέλεια, διότι οι περιστάσεις μπορεί να απαιτούσαν κάτι περισσότερο στη συμπεριφορά του δράστη⁶³.

Συμπληρωματικώς, οι κανόνες επιμελείας συνέχονται και με άλλες τρεις αρχές που έχουν εμφανιστεί στο ποινικό δίκαιο, ήτοι την αρχή της εμπιστοσύνης, του καταμερισμού εργασίας και το καθήκον ενημέρωσης. Σύμφωνα με την αρχή της εμπιστοσύνης, ο κάθε κοινωνός που πράττει επιμελώς δικαιούται να έχει εμπιστοσύνη ότι και οι υπόλοιποι πράττουν εξ ίσου επιμελώς. Στην περίπτωση λόγου χάριν των κυκλοφοριακών παραβάσεων, ο οδηγός που είναι επιμελής θέλει να πιστεύει ότι και οι λοιποί οδηγούν πράττουν το ίδιο. Σε περίπτωση δε που ο επιμελής οδηγός δεν προβλέψει τυχόν σφάλματα και παραβάσεις άλλων δεν ευθύνεται, εκτός εάν η σχετική πλημμέλεια ήταν ιδιαίτερος προφανής οπότε και όφειλε να την προβλέψει.

Χαρακτηριστικό της αρχής της εμπιστοσύνης είναι ότι αυτή ως συμπληρωματικός κανόνας επιμελείας διέπει κάθε είδους συμπεριφοράς που ενέχει επικινδυνότητα. Αρχικώς, διαμορφώθηκε για την αντιμετώπιση των περιπτώσεων

⁶⁰Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.372.

⁶¹ ΑΠ 1438/2001 ΠοινΔικ 1/2002 σελ. 106.

⁶²Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό δίκαιο γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006, σελ. 320.

⁶³Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.366.

τροχαίων παραβάσεων αλλά πλέον τυγχάνει ευρύτερης εφαρμογής στον χώρο των εξ αμελείας εγκλημάτων, ιδίως για την αξιολόγηση των περιπτώσεων εκείνων που το αξιόποιο αποτέλεσμα προκαλείται στο πλαίσιο ενός εγχειρήματος, η διεξαγωγή του οποίου προϋποθέτει την κοινή ή παράλληλη δράση περισσοτέρων προσώπων. Αυτό συμβαίνει κατά κόρον στις ιατρικές χειρουργικές επεμβάσεις, στις οποίες εκτός των ενδεδειγμένων κανόνων επιμελείας που οφείλει ο ιατρός χειρουργός και ο αναισθησιολόγος να εφαρμόζει, πρέπει η συμπεριφορά αυτών να κινείται εντός των ορίων της αρχής της εμπιστοσύνης. Ο ιατρός λοιπόν που διενεργεί την εγχείρηση *lege artis* δικαιούται να έχει εμπιστοσύνη ότι ο αναισθησιολόγος έχει ακολουθήσει τις ενδεδειγμένες πρακτικές για την χορήγηση της ορθής ποσοτικά και ποιοτικά αναισθησίας στον ασθενή.

Πιο συγκεκριμένα, η αρχή της εμπιστοσύνης έχει αναπτυχθεί ως κανόνας που διέπει το καθήκον επιμελείας στις περιπτώσεις συνεργασίας ή παράλληλης δράσης. Σύμφωνα με αυτήν, κατά τον προσδιορισμό του καθήκοντος επιμελείας δεν είναι απαραίτητο να συνυπολογιστεί μία αιτιακή διαδρομή, η οποία προϋποθέτει την ταυτόχρονη ή μεταγενέστερη αμελή συμπεριφορά τρίτων προσώπων, εκτός εν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για το ότι ο τρίτος θα συμπεριφερθεί αμελώς⁶⁴.

Με άλλα λόγια η αρχή της εμπιστοσύνης, γίνεται δεκτό ότι, κάμπτεται στις ακόλουθες δύο περιπτώσεις. Ειδικότερα, δεν ισχύει στην περίπτωση που τρίτοι είναι πρόσωπα από τα οποία δεν μπορεί να αναμένεται επιμελής συμπεριφορά όπως για παράδειγμα οι ανήλικοι και οι μεθυσμένοι. Παράλληλα, κάμπτεται όταν υφίστανται σαφείς ενδείξεις που καθιστούν διαγνώσιμο ότι οι άλλοι δε πρόκειται να συμπεριφερθούν επιμελώς. Στο προηγούμενο παράδειγμα κάτι τέτοιο θα λάμβανε χώρα εάν ο αναισθησιολόγος χορηγούσε καταφανώς μεθυσμένος στον ασθενή αναισθησία, οπότε και ο ιατρός χειρουργός δεν θα έπρεπε να δείξει εμπιστοσύνη σε αυτόν. Εάν επεδείκνυε εμπιστοσύνη και ο ασθενής απεβίωνε τότε και ο ίδιος θα είχε πράξει πλημμελώς, μη ισχυρούσης της αρχής της εμπιστοσύνης στην προκειμένη περίπτωση.⁶⁵

Μία δεύτερη αρχή που δρα συμπληρωματικώς των κανόνων επιμέλειας είναι η αρχή του καταμερισμού της εργασίας. Η αρχή αυτή αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες παρατηρείται συγκλίνουσα δράση πλειόνων κατά την ανάληψη και διενέργεια

⁶⁴Θ. Σοφός, Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ.371.

⁶⁵Π. Χριστόπουλος, Ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμελεία Α. Χαραλαμπίκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 520.

ενός εγχειρήματος. Σύμφωνα με αυτή, η παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας εκ μέρους ενός εκ των δρώντων, η οποία προκάλεσε εν τέλει και το αξιόποιο αποτέλεσμα, δεν δύναται να καταλογισθεί και στους υπολοίπους που έδρασαν ορθώς, ήτοι με γνώμονα την αντικειμενική οφειλόμενη επιμέλεια που η έννομη τάξη επιβάλλει.

Βέβαια, σε περίπτωση που παρατηρηθεί συγκλίνουσα αμέλεια, τότε η πράξη και ευθύνη του καθενός αξιολογείται αυτοτελώς. Ειδικότερα, στην προκειμένη περίπτωση η έρευνα ξεκινά από την διαπίστωση ότι το αξιόποιο αποτέλεσμα οφείλεται σε σφάλμα του εκάστοτε πράξαντος. Το σφάλμα δε αυτό για να καταλογισθεί αντικειμενικώς στο δράστη πρέπει να οφείλεται σε παράβαση της αντικειμενικής οφειλόμενης επιμέλειας που προσδοκά η έννομη τάξη. Στην περίπτωση που πληρούνται τα εν λόγω κριτήρια και στοιχειοθετείται η αντικειμενική υπόσταση του εξ αμελείας εγκλήματος, ήτοι η εξωτερική αμέλεια, ερευνάται η αμέλεια ως μορφή υπαιτιότητας ούτως ώστε το οικείο εξ αμελείας έγκλημα να καταλογισθεί στην ενοχή του δράστη⁶⁶.

Μία τελευταία αρχή που θα μπορούσε να σχετίζεται με το καθήκον επιμελείας είναι το καθήκον της ενημέρωσης. Το πνεύμα αυτής βασίζεται στο γεγονός ότι οιοσδήποτε επιθυμεί να πράττει επιμελώς οφείλει να ενημερώνεται αναφορικά με το εγχείρημα που πρόκειται να αναλάβει και να φέρει εις πέρας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο επιμελής ιατρός-χειρουργός οφείλει να είναι ενημερωμένος για τις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της χειρουργικής προκειμένου να διεξάγει επιτυχώς τις εκάστοτε εγχειρήσεις που αναλαμβάνει. Σε περίπτωση δε που αποτύχει η εγχείρηση ενός ασθενούς εξαιτίας της εφαρμογής απαρχαιωμένων γνώσεων πράττει πλημμελώς ακόμη και αν εφήρμοσε γνώσεις που πριν από δέκα χρόνια ήταν καινοτόμες. Με άλλα λόγια, στην προκειμένη περίπτωση του θανάτου του ασθενούς η έλλειψη ενημέρωσης του αναφορικά με τις εξελίξεις του επιστημονικού του τομέα θεωρείται αμελής και παραβιάζει το καθήκον επιμελείας⁶⁷.

⁶⁶Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2007, σελ.324-325.

⁶⁷Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2007, σελ.325.

3.2.2) Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΑ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ

Στην προηγούμενη παράγραφο έγινε σαφές ότι η εξωτερική αμέλεια συνίσταται στην παραβίαση ενός καθήκοντος επιμελείας. Αυτό σημαίνει ότι πράττει αμελώς οιοσδήποτε παραβιάζει την αντικειμενικώς οφειλόμενη επιμέλεια. Η τελευταία οριοθετείται είτε από το νόμο, του κανόνες της επιστήμης και τις περιστάσεις είτε από γενικότερες αρχές που έχουν επικρατήσει στο ποινικό δίκαιο και συγκεκριμένα η αρχή της εμπιστοσύνης, του καταμερισμού της εργασίας και του καθήκοντος ενημέρωσης.

Παρόλα αυτά η παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας δεν είναι αρκετή προκειμένου να χαρακτηριστεί μία πράξη εξωτερικά αμελής. Για να γίνει αυτό απαραίτητη είναι η διερεύνηση ενός νέου κριτηρίου που συσχετίζεται με το αξιόποιο αποτέλεσμα. Με άλλα λόγια για να πούμε ότι κάποιος έπραξε αμελώς, στο πλαίσιο της αντικειμενικής υπόστασης ενός εξ αμελείας εγκλήματος, πρέπει το αποτέλεσμα που προκλήθηκε να είναι και αντικειμενικά προβλεπτό. Αυτό σημαίνει, ότι ως προς ένα αποτέλεσμα αντικειμενικά απρόβλεπτο δεν έχει λόγο ύπαρξης η καθιέρωση ενός καθήκοντος επιμελείας. Παράλληλα, ένας κανόνας που απαγορεύει πράξεις που δεν χαρακτηρίζονται επικίνδυνες επίσης δεν έχει νόημα, καθόσον δεν χρησιμεύει στην προστασία των εννόμων αγαθών⁶⁸.

Εν προκειμένω, το καθήκον επιμελείας τότε μόνο έχει λόγο ύπαρξης, όταν απαγορεύει συμπεριφορά που ενέχει αντικειμενικά διαγνώσιμη δυνατότητα πρόκλησης κινδύνου. Ειδικότερα, ως τέτοια λογίζεται η συμπεριφορά που μπορεί να προκαλέσει ένα αξιόποιο αποτέλεσμα, ένα αποτέλεσμα δηλαδή που αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη. Για την στοιχειοθέτηση δηλαδή της εξωτερικής αμέλειας δεν αρκεί η μονομερής διαπίστωση της παραβίασης της αντικειμενικώς οφειλόμενης επιμέλειας από τον δράστη. Η εν λόγω παραβίαση της αντικειμενικώς οφειλόμενης επιμέλειας πρέπει να συνδυάζεται με την αντικειμενική δυνατότητα πρόβλεψης του αξιοποίνου αποτελέσματος, στο πλαίσιο της οποίας εξετάζεται αν το επελθόν αποτέλεσμα θα μπορούσε να προβλεφθεί από τον μέσο συνετό άνθρωπο.

⁶⁸Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2007, σελ.306-307.

Περαιτέρω, κρίσιμο κριτήριο για να χαρακτηριστεί μία πράξη εξωτερικά αμελής είναι η αντικειμενική δυνατότητα αποφυγής του αποτελέσματος. Κατ' άλλη διατύπωση, μόνον όταν το αποτέλεσμα είναι αντικειμενικά αποφευκτό δεσμεύει ο κανόνας επιμελείας. Αντικειμενικά αποφευκτό είναι το αποτέλεσμα εκείνο που δεν κείται εκτός της κοινής πείρας, η δε πρόβλεψή του αρκεί να αφορά την αιτιώδη διαδρομή ως προς τα ουσιώδη σημεία και όχι ως προς κάθε λεπτομέρειά της. Επομένως, όταν το αποτέλεσμα που προκλήθηκε αιτιωδώς από το σφάλμα της συμπεριφοράς του δράστη, δεν ήταν αντικειμενικά προβλεπτό και άρα μην αποφευκτό, τότε δεν μπορεί η πράξη να χαρακτηριστεί άδικη, άλλως εξωτερικά αμελής. Αυτό συμβαίνει καθόσον, στην προκειμένη περίπτωση η προσβολή του εννόμου αγαθού ούσα μη προβλέψιμη καθίσταται και αναπόφευκτη.

Με άλλα λόγια, αν το αποτέλεσμα είχε επέλθει ακόμη και αν ο δράστης έπραττε επιμελώς, δεν είναι αναπόφευκτο. Κατά συνέπεια, δεν οφείλεται στην αντικειμενική παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας που πραγμάτωσε δια της συμπεριφοράς που επέδειξε. Ως εκ τούτου, δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση του εκάστοτε εξ αμελείας εγκλήματος, δηλαδή δεν διαπιστώνεται η ύπαρξη εξωτερικής αμέλειας. Εξάλλου για να μπορεί ο μέσος άνθρωπος να αποφύγει ένα αποτέλεσμα θα πρέπει αυτός να μπορεί και να το προβλέψει. Διότι ένα αποτέλεσμα που είναι ανθρωπίνως μη προβλέψιμο είναι και ανθρωπίνως μη αποφευκτό. Για τον λόγο αυτό η δυνατότητα αποφυγής του αποτελέσματος από τον μέσο άνθρωπο προϋποθέτει, αντικειμενική δυνατότητα πρόβλεψης⁶⁹.

Συμπερασματικά, η εξωτερική αμέλεια συνίσταται στην παραβίαση ενός κανόνα επιμελείας και εν γένει καθήκοντος επιμελείας, που αποσκοπεί στην προστασία του υλικού αντικειμένου που πράγματι προσβλήθηκε και ο οποίος μπορεί να απορρέει από το νόμο, μία σύμβαση ή τις συγκεκριμένες συνθήκες. Για να υπάρξει όμως εξωτερική αμέλεια πρέπει η συμπεριφορά να θέτει σε κίνδυνο το έννομο αγαθό που προστατεύει ο οικείος κανόνας επιμελείας. Εφόσον το αποτέλεσμα που προκλήθηκε μία αντικειμενικά πλημμελή συμπεριφορά ήταν αντικειμενικά απρόβλεπτο και συνεπώς αναπόφευκτο, θα επερχόταν δηλαδή και αν ο δράστης είχε φερθεί επιμελώς, δεν υπάρχει λόγος τιμώρησης αφού δεν ματαιώνεται ο σκοπός του καθήκοντος επιμελείας.

⁶⁹ Π. Χριστόπουλος, Ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμελεία Α. Χαραλαμπίκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 509.

Το αποτέλεσμα πρέπει να οφείλεται στην πλημμέλεια της συμπεριφοράς, να συνιστά πραγμάτωση εκείνου του κινδύνου που δεν θα είχε δημιουργηθεί αν ο δράστης είχε φερθεί επιμελώς. Επομένως, για την διερεύνηση της εξωτερικής αμέλειας πρέπει να γνωρίζουμε το έννομο αγαθό που προστατεύεται από τον οικείο κανόνα και τελικώς το αποτέλεσμα που σκόπευε να αποτρέψει το καθήκον επιμελείας που παραβιάστηκε⁷⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΞ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ

4.1.1) ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Με δεδομένη την έννοια και το περιεχόμενο της εξωτερικής αμέλειας, όπως αναλυτικά περιγράφηκε ανωτέρω, μπορούμε να οριοθετήσουμε την λειτουργία της στο πλαίσιο ενός εξ αμελείας εγκλήματος. Με άλλα λόγια μπορούμε να προσδιορίσουμε την ύπαρξη ή μη του αδίκου, ως πρώτη βαθμίδα της εξέτασης της ειδικής υπόστασης ενός εγκλήματος. Εξάλλου, μόνο όταν έχει διαπιστωθεί η αντικειμενική πλευρά της αμελούς πράξης (άδικο), μπορεί να εξετασθεί περαιτέρω, αν η γενική επιταγή επιμελείας ή πρόβλεψη έχει εκπληρωθεί για τον συγκεκριμένο δράστη σύμφωνα με την ευστροφία και μόρφωσή του, την επιδεξιότητα και ικανότητά του, την εμπειρία του και την κοινωνική του θέση (ενοχή)⁷¹.

Όπως τονίστηκε η εξωτερική αμέλεια συνίσταται σε μία πράξη που βαίνει έναντι του καθήκοντος επιμελείας. Πρόκειται για ένα σφάλμα, μία άτεχνη συμπεριφορά που οδηγεί στην επέλευση ενός αποδοκιμαστέου από την έννομη τάξη αποτελέσματος, εφόσον πλήττει τα έννομα αγαθά. Για να διαπιστωθεί η εξωτερική αμέλεια πρέπει αφενός να υπάρξει παράβαση της αντικειμενικώς οφειλόμενης

⁷⁰ Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 455.

⁷¹ Θ. Σοφός., Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ. 363 όπου παραπέμπει σε Engisch, Untersuchungen Uber Vorsatz und Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht, 1930, σελ.334.

επιμέλειας, αφετέρου να επέλθει ένα αντικειμενικώς προβλέψιμο και αποφευκτό αποτέλεσμα.

Ωστόσο, για να θεωρηθεί ότι κάποιος πράττει αδίκως, ήτοι ότι η συμπεριφορά του πληροί την αντικειμενική υπόσταση του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος, δεν αρκεί μόνον η εξέταση των ανωτέρω κριτηρίων. Για την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος αμέλειας θα πρέπει να συντρέχει εξωτερικά αμελής πράξη που μπορεί να οδηγήσει στην προσβολή του εννόμου αγαθού και το επακόλουθο αξιόποιο αποτέλεσμα. Απαραίτητη λοιπόν προϋπόθεση του αδίκου είναι πρωτίστως η πρόκληση του δικαίκα αποδοκιμαζόμενου αποτελέσματος από την συμπεριφορά του προσώπου. Θεμελιωδώς, η πρόκληση νοείται είτε ως σύνδεσμος του συνόλου των αιτιών προς το αιτιατό, είτε ως σύνδεσμος προς αυτό μεμονωμένης συνθήκης εκ του συνόλου των αιτιών, ώστε να μπορεί να γίνεται λόγος στην μεν πρώτη περίπτωση περί αποχρώντος λόγου, στην δε δεύτερη περί γνησίας αιτιότητας⁷². Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εξετασθεί κατά πόσο η πλημμελής συμπεριφορά του δράστη οδήγησε τελικά στο αποτέλεσμα, δηλαδή κατά πόσο η εξωτερικά αμελής πράξη που παραβίασε τον οικείο κανόνα επιμέλειας υπήρξε αιτιώδης για την προσβολή του εννόμου αγαθού και το αποτέλεσμα που επήλθε.

Μολαταύτα, μία φυσιοκρατική προσέγγιση της σχέσεως μεταξύ εξωτερικά αμελούς συμπεριφοράς και αποτελέσματος μπορεί να οδηγήσει σε ανεπιεική συμπεράσματα όπως θα διαπιστώσουμε και παρακάτω. Εξάλλου, στην δογματική του ποινικού δικαίου γίνεται δεκτό ότι ο εκάστοτε κοινωνός δεν ευθύνεται για το τυχαίο. Εν προκειμένω, η εξωτερικά αμελής πράξη, ως παραβίασασα τον κανόνα επιμέλειας, συνδέεται με τον αντικειμενικό παράγοντα του *in concreto* κινδύνου που αυτή παράγει. Η σχέση αυτή την αποσυνδέει από αφηρημένα στατιστικά δεδομένα, από αόριστες έννοιες ή από τυχαία γεγονότα. Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη εγκλήματος αμέλειας προϋποθέτει συνδρομή εξωτερικά αμελούς πράξης η οποία να έχει οδηγήσει στην τυποποιημένη προσβολή εξαιτίας της παράβασης του κανόνα επιμέλειας, στην οποία υπέπεσε ο πράξας. Τούτου σημαίνει ότι ευθύνη ενός προσώπου για έγκλημα αμέλειας θεμελιώνεται μόνον, αν είναι η δική του πράξη, «*δικό του έργο*», αυτή που προκάλεσε το συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

⁷² Ι. Στράγγας, Η προσήκουσα οριοθέτηση της φιλοσοφικής εννοίας της αιτιότητας ως προϋπόθεση για την ορθή επίλυση ειδικοεπιστημονικών ζητημάτων και δη εις το πεδίο της νομικής επιστήμης (εισαγωγική εισήγηση) που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμέλεια Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 22 επ.

Από την ανωτέρω αναφορά διαπιστώνεται ότι για την θεμελίωση ευθύνης από αμέλεια πρέπει η πλημμελής συμπεριφορά να συνδέεται αιτιωδώς με το επελθόν αποτέλεσμα. Όμως δεν αρκεί απλώς αιτιώδης σύνδεσμός μεταξύ της εξωτερικά αμελούς πράξεως και του αξιοποιήσιμου αποτελέσματος για την κατάφαση του αδίκου της συγκεκριμένης συμπεριφοράς, αλλά απαιτείται η πρώτη να μπορεί να καταλογιστεί αντικειμενικά στον δράστη. Δια τον λόγο αυτό παρακάτω εξετάζεται η ανεπάρκεια της φυσιοκρατίας για την κατάφαση του αδίκου στο εξ αμελείας έγκλημα εξαιτίας της κανονιστικής υπόστασης της εξωτερικής αμέλειας και αναλύεται ειδικότερα η συμβολή των βασικότερων κανονιστικών θεωριών που αναπτύσσονται στην γενική θεωρία του αδικήματος στην αναζήτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εξ αμελείας εγκλήματος.

4.1.2) ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ-ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ: Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω για την θεμελίωση ευθύνης από αμέλεια απαιτείται η πλημμελής συμπεριφορά να συνδέεται αιτιωδώς με το επελθόν αποτέλεσμα. Η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου εξετάζεται με βάση την θεωρία της ισοδυναμίας των όρων, σύμφωνα με την οποία αιτιώδες είναι κάθε περιστατικό το οποίο δεν μπορούμε να θεωρήσουμε απολειπόμενο χωρίς να συναπολείπεται ταυτοχρόνως και το εγκληματικό αποτέλεσμα. Σε αντίθετη περίπτωση, ο αιτιώδης σύνδεσμος δεν καταφάσκει καθόσον δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη επελεύσεως του αποτελέσματος, με αποτέλεσμα σε ορισμένες περιπτώσεις όπου η υποθετική έλλειψη της πράξης δεν οδηγεί στην απόλειψη του αποτελέσματος να βρισκόμαστε μπροστά σε ένα αποτέλεσμα δίχως αιτία⁷³.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία όταν το αποτέλεσμα παράγεται από την εκ παραλλήλου σώρευση αιτιωδών συμπεριφορών, κάθε μία από αυτές μπορεί να θεωρηθεί βάσει της αποκλείουσας διαδικασίας ως υποκατάστατη της άλλης αιτίας. Αυτό σημαίνει ότι πολλές –πράγματι- χωρήσασες πράξεις δεν μπορούν να αποτελέσουν αιτία ενός επελθόντος αποτελέσματος, υπό την αντιφατική προς την

⁷³ Χ. Παπαχαράλαμπος . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 31.

προσέγγιση της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων επεξήγηση της απορρόφησης από υποκατάστατες αιτίες.

Η ελληνική νομολογία έχει υιοθετήσει την εν λόγω θεωρία για την κατάφαση της ευθύνης από αμέλεια. Ειδικότερα σε αρκετές περιπτώσεις έχει αρκεστεί στην αναζήτηση του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ εξωτερικά αμελούς πράξεως και προκληθέντος αποτελέσματος, προκειμένου να αιτιολογήσει την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος. Σύμφωνα με την υπ' αρ. 1049/2003 ορθώς και αιτιολογημένης καταδικάστηκε ο αναιρεσείων, όντας οδηγός ρυμουλκού παρανόμως σταθμευμένου, για ανθρωποκτονία εξ αμελείας εις βάρος οδηγού μοτοσυκλέτας. Πιο συγκεκριμένα, ο οδηγός της μοτοσυκλέτας μετά από σύγκρουση με ΙΧΕ που οδηγούσε ο συγκατηγορούμενος του πρώτου, έφυγε από τη μοτοσυκλέτα του, σύρθηκε στο οδόστρωμα και χτύπησε με δύναμη στο σίδηρο που βρίσκεται η πινακίδα στο πίσω μέρος του φορτηγού. Από τα τραύματα που υπέστη εξαιτίας της πρόσκρουσης σε αυτό, το οποίο δεν θα έπρεπε να είναι σταθμευμένο στο σημείο εκείνο, επέφεραν τον θάνατό του, καθόσον εάν το σώμα είχε συρθεί απλώς στο οδόστρωμα θα είχε αποφευχθεί ο θάνατός του. Ο δε αναιρεσείων ήταν υποχρεωμένος, κάνοντας χρήση του δρόμου να αποφύγει οιαδήποτε συμπεριφορά που θα μπορούσε ενδεχομένως να θέσει σε κίνδυνο ή να παρεμβάλει εμπόδια στην κυκλοφορία και να εκθέσει σε κίνδυνο πρόσωπα. *«Λια τον λόγο αυτό φέρει ευθύνη για το εκ της δικής του αμελείας επελθόν θανατηφόρο αποτέλεσμα καθόσον εάν δεν είχε σταθμεύσει παρανόμως το φορτηγό στο συγκεκριμένο σημείο, το θύμα δεν θα είχε πεθάνει»⁷⁴.*

Περαιτέρω, σύμφωνα με την υπ' αρ. 1456/1997 ορθώς και με εμπειριστατωμένη αιτιολογία καταδικάστηκε *«για ανθρωποκτονία εξ αμελείας ο αναιρεσείων ο οποίος προκειμένου να τεθεί σε λειτουργία ο κινητήρας μοτοσυκλέτας του παθόντος στην οποία ο τελευταίος επέβαινε, έδεσε το τιμόνι αυτής με σχοινί που κατέληγε στο άγκιστρο του αμαξώματος αυτοκινήτου του αναιρεσείοντος κατά τρόπο πρόχειρο και όχι ασφαλή, ανέπτυξε εν όψει των συνθηκών υπερβολική ταχύτητα χωρίς να παρακολουθεί από την καθρέπτη την κίνηση της ελκόμενης μοτοσυκλέτας, με αποτέλεσμα την αποκοπή του σκοινιού, την πρόσκρουση της μοτοσυκλέτας σε σταθμευμένο αυτοκίνητο και τον συνεπεία αυτής θάνατο του παθόντος. Μεταξύ δε της συμπεριφοράς του αναιρεσείοντος και του επελθόντος αποτελέσματος υφίσταται*

⁷⁴ ΑΠ 1049/2003 Κ. Βαθιώτης Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, ΠοινΧρ ΝΕ/2005 σελ. 579.

αιτιώδης σύνδεσμος καθόσον άνευ αυτής δεν θα επερχόταν ο θάνατος του τελευταίου»⁷⁵.

Επί των ανωτέρω αποφάσεων παρατηρείται ότι σύμφωνα με την ελληνική νομολογιακή πρακτική το άδικο μίας αμελούς συμπεριφοράς διερευνάται μέσω της θεωρίας της ισοδυναμίας των όρων στην πρώτη περίπτωση και της μόνης ενεργούς αιτίας στην δεύτερη⁷⁶. Και στις δύο αποφάσεις διαφαίνεται ότι για το προκληθέν αποτέλεσμα έλαβαν χώρα περισσότεροι από έναν όροι, τους οποίους αμφότερες οι αποφάσεις δεν εξετάζουν, ούσες προσκολλημένες στην φυσιοκρατική παραδοχή της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων. Αυτό συμβαίνει διότι υιοθετώντας την προσέγγιση της αφαιρετικής-υποθετικής αναζήτησης της αιτιότητας, δεν διακρίνουν μεταξύ νομικώς σημαντικών και μη σημαντικών όρων κινδύνου που έθεσε η εξωτερικά αμελής συμπεριφορά παραβιάζοντας το καθήκον επιμελείας. Δηλαδή δεν εξετάζεται αφενός το καθήκον επιμελείας το οποίο παραβίασε ο πράξας στην συγκεκριμένη περίπτωση και το οποίο σκοπεί στην προστασία ενός εννόμου αγαθού αφετέρου αν αυτό μετουσιώνεται στο προκληθέν αποτέλεσμα.

Κατ' επέκταση παρατηρείται ότι η θεωρία της ισοδυναμίας των όρων δεν αποτελεί πανάκεια για την νομική ορθότητα μίας κρίσης για την κατάφαση του αδικού μίας εξ αμελείας διαπραττόμενης συμπεριφοράς. Αυτό συμβαίνει καθόσον μπορεί μία πλημμελής συμπεριφορά να είναι αιτιώδης για το επελθόν αποτέλεσμα αλλά να μην δύναται το τελευταίο να αποδοθεί στην πρώτη. Περαιτέρω, η θεωρία του ισοδυνάμου των όρων μπορεί να αντιμετωπίζει οιονδήποτε κίνδυνο που εμπεριέχεται στην εξωτερικά αμελή πράξη ως πιθανή αιτία του αποτελέσματος υπό την έννοια ότι δεν ανακαλύπτεται η αιτιότητα δια του αποκλεισμού αλλά επαληθεύεται δι' αυτού η άλλοθεν ήδη επιστημικά γνωστή σχέση αναγκαίας ακολουθίας μεταξύ πράξης και αποτελέσματος⁷⁷.

Συνεπώς φαίνεται ότι η θεωρία της ισοδυναμίας των όρων δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις που δημιουργεί η ίδια η υπόσταση της εξωτερικής αμέλειας για την κατάφαση του αδικού. Στην περίπτωση του εξ αμελείας εγκλήματος, το αποτέλεσμα δεν νοείται ως κάτι , που θα μπορούσε να προξενηθεί καθεαυτό και από άλλους παράγοντες όπως για παράδειγμα από ατύχημα ή φυσικό θάνατο. Αυτό

⁷⁵ ΑΠ 1456/1997 ΠοινΧρ ΜΗ/1998 σελ. 487 με σχολιασμό Κ. Βαθιώτη.

⁷⁶ Κ. Βαθιώτης ΑΠ 1049/2003, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, ΠοινΧρ ΝΕ/2005 σελ. 579 και ΑΠ 1456/1997 ΠοινΧρ ΜΗ/1998 σελ. 487.

⁷⁷ Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 31.

πρέπει να έχει επέλθει από την πλημμελή εκείνη συμπεριφορά του δράστη, με την οποία ο τελευταίος παραβίασε τον κανόνα επιμελείας που θα έπρεπε να τηρεί ως μέσος κοινωνός της αυτής δραστηριότητας στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Εξάλλου από φιλοσοφικής έποψης, η λεγόμενη θεωρία «της ισοδυναμίας των όρων» έχει καταδήλως ως αφετηρία μία φιλοσοφική τοποθέτηση που παραγνωρίζει την λειτουργία της ελευθερίας ως γνωστικής ικανότητας⁷⁸. Αυτό συμβαίνει διότι μόνον έτσι μπορεί να «φέρει την ανθρώπινη πράξη στο ίδιο επίπεδο με τις υπόλοιπες προϋποτιθέμενες συνιστώσες του επελθόντος αποτελέσματος, αντιμετωπίζοντας την τελευταία ως βουλητικό γεγονός που επιδρά στο φυσικώς γίνεσθαι. Δια τον λόγο αυτό, η εν λόγω θεωρία επισύρει την μορφή ότι είναι φυσιοκρατική και τυγχάνει απορριπτέα⁷⁹.

Ακόμη και οι βελτιώσεις της αρχής της ισοδυναμίας των όρων μέσω άλλων φυσιοκρατικών θεωριών δεν δύνανται να ανταποκριθούν στην κανονιστικότητα της εξωτερικής αμέλειας. Η αρχή του νομοτελούς όρου, της προσφορότητας και της νομικώς ενδιαφέρουσας αιτιότητας αποτελούν θεωρίες που παρόλο που απομακρύνονται από την απολυτότητα της φυσιοκρατίας της c.s.q.n. δεν αρκούν για την κατάφαση του αδίκου μίας εξ αμελείας διαπραττόμενης συμπεριφοράς. Άλλωστε, και οι τρεις αρχές διερευνούν την αιτία ενός αποτελέσματος υπό το πρίσμα εμπειρικών πιθανολογήσεων και στατιστικών παρατηρήσεων που στερούνται κανονιστικής υπόστασης. Όμως στην περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας, η πλημμελής συμπεριφορά συναρτάται άμεσα με την παραβίαση ενός κανόνα επιμελείας τον οποίο θα έπρεπε ο πράξας να τηρεί στην υπό κρίση περίπτωση και ο οποίος βέβαια δεν μπορεί να διαπιστωθεί φυσιοκρατικά και εμπειριστικά.

4.1.3) ΟΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

Ειδικότερα, με την αρχή του νομοτελούς όρου επιχειρείται η σύνδεση του αποτελέσματος προς προγενέστερα δεδομένα στο πλαίσιο μίας φυσικής νομοτέλειας.

⁷⁸ Για την έννοια της γνωστικής και παρακάτω πραξιακής ικανότητας βλ. Ι. Στράγγας, Φιλοσοφία του Δικαίου Ι: Έννοια και διαιρέσεις της φιλοσοφίας του δικαίου. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα, 1999 σελ. 154 επ.

⁷⁹ Ι. Στράγγας, Η προσήκουσα οριοθέτηση της φιλοσοφικής εννοίας της αιτιότητας ως προϋπόθεση για την ορθή επίλυση ειδικοεπιστημονικών ζητημάτων και δη εις το πεδίο της νομικής επιστήμης (εισαγωγική εισήγηση) που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 34 επ.

Η αιτιακή σύνδεση η οποία ελέγχεται θετικά και όχι σύμφωνα με την διαδικασία του υποθετικού αποκλεισμού, όπως στην περίπτωση της θεωρίας του ισοδύναμου των όρων, γίνεται στο πλαίσιο ενός φυσικού αιτιακού νόμου κατά την κλασική έκφραση του Engisch. Εν προκειμένω συνεκτιμώνται όλες οι αιτίες και ταυτόχρονα επιλέγονται αιτίες ως νομοτελείς όροι⁸⁰.

Δυστυχώς η εν λόγω αρχή στερείται ουσιαστικής χρηστικότητας εξαιτίας του αφηρημένου χαρακτήρα της. Οπωσδήποτε, δεν βοηθά όταν ο φυσικός νόμος δεν υπάρχει ή δεν είναι γνωστός καθώς και όταν στην θέση του αιτίου βρίσκονται εσωτερικά συμβάντα, τα οποία όσο και αν συμπερωθούν αιτιακές διαδομές δεν προκαλούν το αποτέλεσμα νομοτελειακά.

Στην περίπτωση της εξ αμελείας ευθύνης η αρχή του νομοτελούς όρου παραγνωρίζει την κανονιστικότητα της πρώτης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η εξωτερική αμέλεια συνίσταται στην πλημμελή διεξαγωγή ενός εγχειρήματος, στο σφάλμα της συμπεριφοράς. Ωστόσο, δεν αρκεί μία οιαδήποτε εσφαλμένη συμπεριφορά αλλά αυτή που τυγχάνει επικίνδυνη για το έννομο αγαθό που προστατεύεται από την οικείο κανόνα επιμελείας.

Εν όψει τούτων, η φυσιοκρατική υπόσταση της εν λόγω αρχής περιορίζεται στην αναζήτηση του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ πλημμελούς συμπεριφοράς και αποτελέσματος υπό το πρίσμα της υπαγωγιμότητας αυτών σε έναν φυσικό αιτιακό νόμο. Δηλαδή, δεν εξετάζεται ο κανόνας επιμελείας που παραβιάστηκε και δια του οποίου επήλθε προσβολή του εννόμου αγαθού, άλλως η συγκεκριμένη επικινδυνότητα που δημιουργήθηκε με την παραβίαση του κανόνα επιμελείας και αν αυτή μετουσιώνεται στο προκληθέν αποτέλεσμα.

Σύμφωνα τώρα με την αρχή της προσφορότητας όλοι οι αναγκαίοι όροι δεν είναι ισοδύναμοι αλλά πρέπει να επιλεγούν εκείνοι που καθιστούν πιθανότερη την επέλευση του αποτελέσματος. Αυτό σημαίνει ότι ερευνώνται οι ουσιώδεις αποκλίσεις της αιτιώδους διαδρομής στο επίπεδο πραγμάτωσης του αντικειμενικού αδικού⁸¹.

Παράλληλα, η θεωρία της προσφορότητας καλείται να αποτελέσει το κριτήριο βάσει του οποίου το αποτέλεσμα συνδέεται με τον ενδιάμεσως παρατιθέμενο όρο, και

⁸⁰Χ. Παπαχαλαράμπους., Η αιτιότητα εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότητα και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 205.

⁸¹Χ. Παπαχαλαράμπους . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ 41.

όχι με τον αρχικό αιτιακό όρο. Καλείται με άλλα λόγια να ανιχνεύσει το σημείο διακοπής της αιτιότητας, υπό την προϋπόθεση ότι ο παρέμβλητος όρος είναι ανεξάρτητος του αρχικού και προκάλεσε μόνον αυτός το αποτέλεσμα.

Ωστόσο, η θεωρία της προσφορότητας δεν ξεφεύγει από την αρνητική εκφορά της πιθανολογικής κρίσης, αν δηλαδή αρκεί για την προσφορότητα της αιτίας και η «μη απιθανότης» επέλευσης του αποτελέσματος.⁸² Μάλιστα, κατά την άποψη του Χαραλαμπίκη καταφάσκει το έγκλημα αμέλειας σε κάθε αιτιώδη-πρόσφορη συμπεριφορά ενός προσώπου για ένα αποτέλεσμα, αρκεί τούτου να έπρεπε και να μπορούσε να το προβλέψει⁸³. Κατά συνέπεια, η θεωρία της προσφορότητας φαίνεται να βασίζεται σε μία *ex post* κρίση που προσμειγνύει υποκειμενικά στοιχεία, τα οποία σχετίζονται με την πρόβλεψη του αποτελέσματος βάσει ειδικών γνώσεων του δρώντος.

Όμως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει δεκτό και πόσο μάλλον στην περίπτωση της σύνδεσης της εξωτερικής αμέλειας με το αποτέλεσμα. Δεν είναι εύλογο να επαφίεται στην υποκειμενική δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος η διερεύνηση της συμπεριφοράς, στην οποία θα καταλογιστεί τελικά ποινική ευθύνη για το αποτέλεσμα. Και αυτό συμβαίνει γιατί κάθε φορά που ένα πρόσωπο έχει την υποκειμενική δυνατότητα να προβλέψει ένα αποτέλεσμα, τούτου δε σημαίνει πως αυτό είναι και δικό του έργο, δηλαδή πράξη του.

Βέβαια, η άποψη αυτή σημειώνει ότι βασικό κριτήριο για την δυνατότητα πρόβλεψης αποτελεί το είδος του κινδύνου που τελικά μεταφράστηκε στο αποτέλεσμα, δηλαδή αν ο κύκλος των ενεργειών που έθεσαν το αρχικό αίτιο για το αποτέλεσμα, ενείχε από την φύση του τέτοιου είδους κινδύνους. Ωστόσο, παρά την προσπάθεια που γίνεται να περιοριστεί ο κύκλος των υποψηφίων αξιόποινων συμπεριφορών, ήτοι των πρόσφορων, απ' αυτές που θέτουν απλώς ένα αρχικό αίτιο για κάποιο αποτέλεσμα, δεν επιτυγχάνεται ουσιαστικά ο προσδιορισμός των πράξεων που προκάλεσαν το αποτέλεσμα. Έτσι, η ερωμένη που έδωσε στον φίλο της δηλητήριο, με το οποίο αυτός φόνευσε την σύζυγό του, χωρίς όμως η ερωμένη να έχει προς τούτο δόλο, ευθύνεται για ανθρωποκτονία από αμέλεια, ακριβώς γιατί είχε την δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος. Όμως, στην συγκεκριμένη

⁸²Χ. Παπαχαραλάμπους., Η αιτιότης εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμέλεια Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 207

⁸³Α. Χαραλαμπίκης, Η απαγόρευση αναδρομής ως κριτήριο του αιτιώδους συνδέσμου, Ειδικά προβλήματα καταμερισμού ευθύνης ΠΧΡ ΜΒ 1992, σελ. 230-231.

περίπτωση δεν υπάρχει πράξη πρόκλησης θανάτου. Η θεωρία αυτή παραγνωρίζει ότι στην περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας δεν ενδιαφέρει μόνον αν η πλημμελής συμπεριφορά ήταν πρόσφορη για το αποτέλεσμα αλλά αν το αποτέλεσμα συνέχεται με τον κανόνα επιμελείας που παραβίασε ο πράξας στην συγκεκριμένη περίπτωση και υπό την συγκεκριμένη ιδιότητά του.

Εξάλλου, μία θεωρία στην οποία παρεισφρέουν υποκειμενικά μεγέθη και βασίζεται σε μία εμπειριστική-φυσιοκρατική εν γένει προσέγγιση δεν συνάδει με την περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας. Οιαδήποτε αναζήτηση της τελευταίας γίνεται με το πρότυπο του επιμελούς κοινωνού του δικαίου, θεωρητική κατασκευή που εμπεριέχει κανονιστικά στοιχεία και όχι εμπειρικές γενικεύσεις. Η εστίαση στις ατομικές ιδιότητες του δράστη, παραγνωρίζει ότι η επιβεβλημένη επιμέλεια πρέπει να εκφράζει ένα καθήκον που παριστάνεται γενικευμένα.

Η λήψη υπόψη του στοιχείου της υποκειμενικής δυνατότητας πρόβλεψης του αποτελέσματος δεν δύναται να αποτελέσει στοιχείο προσδιορισμού της αιτιώδους συνάφειας, η οποία αποτελεί άγραφο στοιχείο του αδίκου αλλά μόνον για τη κατάφαση ή μη της υπαιτιότητας. Στην εξωτερική αμέλεια, η πλημμελής συμπεριφορά συνίσταται στην παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας, στοιχείο το οποίο τίθεται υπό εξέταση. Η αντικειμενική δυνατότητα πρόβλεψης του αποτελέσματος, μου σχετίζεται άμεσα με τον κανόνα επιμελείας όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω, εξετάζεται με βάση τον μέσο κοινωνό της ίδιας με τον πράξαντα ιδιότητας και συνέχεται άμεσα με το έννομο αγαθό που προστατεύει ο κανόνας επιμελείας. Δηλαδή δεν ενδιαφέρει οιαδήποτε προκληθέν αποτέλεσμα αλλά αυτό στο οποίο μετουσιώνεται η παράβαση του κανόνα επιμελείας.

Η ανωτέρω προβληματική αποτέλεσε το έρεισμα προκειμένου να διατυπωθεί μία νεότερη θεωρία, αυτή της νομικώς διαφέρουσας αιτιότητας. Πρόκειται για μία θεωρία που προσπαθεί να απεμπλακεί των προβλημάτων της προσφορότητας καθόσον συμπληρώνει την εξωδικαική αιτιότητα με το δεοντολογικό νόημα του κανόνα δικαίου. Παρόλ' αυτά δεν ξεφεύγει και αυτή της εμπειρικής πιθανολόγησης και ως εκ τούτου καθίσταται αναποτελεσματική για τον προσδιορισμό του κανονιστικού χαρακτήρα της εξωτερικής αμέλειας⁸⁴.

⁸⁴Χ. Παπαχαραλάμπους, Η αιτιότης εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμέλεια Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 210.

4.2.1). ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ

Με την θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού ο νομικός λόγος «αποφυσικοποιείται» ριζικά. Διηθείται αξιολογικά «η εξωνομικά διαπιστούμενη αιτιότητα» προκειμένου να εξετάζεται στο επίπεδο της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος οτιδήποτε αφορά το προσωπικό άδικο του δράστη. Αυτό σημαίνει ότι με την θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού για την στοιχειοθέτηση ευθύνης από αμέλεια, δεν αρκεί να διαπιστώνεται απλώς ότι η συμπεριφορά του δράστη συνδέεται αιτιωδώς με το αποτέλεσμα αλλά απαιτείται επιπλέον να μπορεί το αποδοκιμαστέο, αξιόποιο αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ως άξιο ποινικού κολασμού «έργο» του δράστη⁸⁵.

Με άλλα λόγια, κατά την θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού, η διαπίστωση της αιτιώδους συνάφειας ανάμεσα στην επίμαχη πράξη και το εγκληματικό αποτέλεσμα είναι μεν ένας-οντολογικά-αναγκαίος, όχι όμως και – κανονιστικά – επαρκής όρος για την κατάφαση του αδίκου της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Η πρόκληση του αποτελέσματος δεν ενδιαφέρει καθ' αυτήν, αλλά μόνον εφόσον είναι σημαντική εξ απόψεως Ποινικού Δικαίου, εφόσον όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω το αποτέλεσμα αναγνωρίζεται ως «έργο» του δράστη⁸⁶.

Η θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού στηρίζεται στην βασική ιδέα της συνάφειας κινδύνου. Αυτό σημαίνει ότι για να καταλογισθεί αντικειμενικά το αποτέλεσμα στον δράστη πρέπει να μετουσιώνει τον μη επιτρεπτό κίνδυνο που έθεσε ο δράστης με την εξωτερίκευση της πλημμελούς συμπεριφοράς του. Αντίθετα, όταν μία συμπεριφορά παραμένει εντός των ορίων επιτρεπόμενης διακινδύνευσης, τότε δεν δύναται να θεμελιωθεί ποινική ευθύνη καθόσον ο πράξας με την συμπεριφορά του δεν θέτει έναν κίνδυνο αποδοκιμαστέο από το δίκαιο. Ο δογματικός πυρήνας της θεωρίας του αντικειμενικού καταλογισμού δύναται να συνοψισθεί στον εξής κανόνα: *«το αποτέλεσμα της ανθρώπινης συμπεριφοράς μπορεί να καταλογισθεί αντικειμενικά στο πρόσωπο του δράστη μόνο όταν από την πράξη αυτή δημιουργήθηκε ένας δικαυκά*

⁸⁵Χ. Παπαχαλαράμπος . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ 56.

⁸⁶Κ. Βαθιώτης, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα Δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 580-581.

απαγορευμένος κίνδυνος για το προστατευόμενο έννομο αγαθό, ο οποίος μετουσιώθηκε στο επελθόν αποτέλεσμα»⁸⁷.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της θεωρίας του αντικειμενικού καταλογισμού είναι η συνάφεια κινδύνου. Στην περίπτωση του εξ αμελείας εγκλήματος, «συνάφεια κινδύνου» πρέπει να συντρέχει ανάμεσα στην πλημμελή συμπεριφορά, ήτοι την συμπεριφορά που παραβίασε το καθήκον επιμελείας, και το συγκεκριμένο αποτέλεσμα που προκάλεσε η επικίνδυνη πράξη του. Σε σχέση μ' αυτήν την θεώρηση εμφανίζεται ότι για την απόδοση εξ αμελείας ευθύνης δεν αρκεί να είναι το αποτέλεσμα απλώς σχετικό με τον κίνδυνο, που έθεσαν οι ενέργειες του υποτιθέμενου δράστη, αλλά πρέπει να είναι και απότοκο, δηλαδή πραγμάτωση, αυτού ακριβώς του κινδύνου, που έθεσε το σφάλμα της συμπεριφοράς του δράστη.

Ενόψει των ανωτέρω μπορεί να δοθεί εξήγηση στην προβληματισμό που έχει δημιουργήσει τοποθέτηση της νομολογίας μας ότι τον αιτιώδη σύνδεσμο μπορεί να διακόψει «η συντρέχουσα αποκλειστική» εξωτερική αμέλεια του παθόντος. Ειδικότερα, κατά νομολογιακή πρακτική γίνεται δεκτό ότι η «*συντρέχουσα μεν, αλλ' αποκλειστικώς συντέλεσασα*», άλλως η αποκλειστική υπαιτιότητα του παθόντος στο εγκληματικό αποτέλεσμα αμέλεια του θύματος δύναται να διακόψει τον αιτιώδη σύνδεσμο. Τούτο όμως δεν είναι ορθό, διότι όπου υφίσταται αποκλειστική αμέλεια του παθόντος δεν μπορεί την ίδια στιγμή να γίνεται λόγος και για συντρέχουσα αμέλεια του παθόντος. Ένα από τα δύο μπορεί να συμβαίνει: Η' θα πρόκειται για αποκλειστική αμέλεια του παθόντος, πράγμα που σημαίνει ότι η συμπεριφορά του προγενέστερα δρώντος δεν είναι καν εξωτερικά αμελής και επομένως δεν διακόπτεται αλλά ελλείπει ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της δήθεν αμελούς προγενέστερης πράξης και του επελθόντος αποτελέσματος, ή θα πρόκειται όντως για συντρέχουσα αμέλεια παθόντος-δράστη, οπότε μέσα στην «αποκλειστικότητα» της συντρέχουσας αμέλειας υποκρύπτονται μηχανισμοί αξιολόγησης που δεν δύναται να λειτουργήσουν στον πλαίσιο των φυσιοκρατικών προσεγγίσεων, αφού κάτι τέτοιο θα σήμαινε φαλκίδευση της αιτιότητας από αξιολογικά στοιχεία⁸⁸.

Στη περίπτωση αυτή την εξήγηση μας την δίνει η θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού. Εδώ λοιπόν υποκρύπτεται διακοπή του αντικειμενικού καταλογισμού και όχι της αιτιώδους συνάφειας, κριτήριο αποτελεί δηλαδή το κατά πόσο το

⁸⁷ Κ. Βαθιώτης, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα Δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 581.

⁸⁸ Κ. Βαθιώτης, Το Ποινικό Δίκαιο μέσα από 20 προβλήματα εφαρμοσμένης θεωρίας, γενικό μέρος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 142-143.

αποτέλεσμα δύναται να αποδοθεί, να θεωρηθεί έργο του δράστη που παραβίασε το καθήκον επιμελείας, ανεξάρτητα από την συγκλίνουσα αμέλεια του θύματος. Εξάλλου, η επ' αφορμής και όχι εξ' αιτίας της πράξης επέλευση του αποτελέσματος δεν είναι ανυπαίτια, αλλά ήδη μη άδικη και η πλήρωση της ειδικής υποστάσεως ενός εγκλήματος διερευνάται κατ' αρχάς με τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του υποτιθέμενου δράστη⁸⁹.

Επί τη βάσει των ανωτέρω, μπορεί να γίνει η εξής διαπίστωση όσον αφορά την υπ' αρ. 1456/1997 απόφαση του Αρείου Πάγου που αναπτύχθηκε ανωτέρω. Αναμφισβήτητα, αιτιώδης όρος για την επέλευση του αποτελέσματος ήταν η δράση του οδηγού, ο οποίος χρησιμοποίησε το αυτοκίνητο για την αντικανονική ρυμούλκηση της μοτοσυκλέτας. Όμως το παράνομο της συμπεριφοράς του δράστη δεν έγκειται μόνον στο γεγονός ότι αυτός ανέπτυξε υπερβολική ταχύτητα χωρίς να παρακολουθεί από τον καθρέφτη την κίνηση της μοτοσυκλέτας και να ρυθμίζει την δική του ταχύτητα αναλόγως προς την ταχύτητα της τελευταίας, αλλά επιπλέον στο γεγονός ότι η ρυμούλκηση ήταν καθ' αυτήν απαγορευμένη, καθόσον επιχειρήθηκε με εντελώς πρόχειρο και όχι ασφαλή τρόπο.

Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι το θύμα συμφώνησε με τον κατηγορούμενο στην ρυμούλκηση της μοτοσυκλέτας του, ενώ συνέδραμε στην πρόσδεση αυτής. Δεδομένης της εξέλιξης αυτής, στην προκειμένη περίπτωση η κατάφαση του αδίκου δεν είναι ασφαλής μέσω της ανάπτυξης της θεωρίας της ισοδυναμίας των όρων, ως ακολουθήθηκε, αλλά θα έπρεπε να ελεγχθεί ταυτοχρόνως κατά πόσο η συμπεριφορά του θύματος αποτελεί περίπτωση αυτοδιακινδύνευσης, η οποία που δρα προς όφελος του δράστη. Όμως η διαπίστωση αυτή μπορεί να γίνει με αξιολογικά κριτήρια που αρμόζουν στην κανονιστική προσέγγιση του αντικειμενικού καταλογισμού και συνίσταται στα εξής: α) την αναζήτηση της συνάφειας μεταξύ του κινδύνου που προκάλεσε το θύμα και της βλάβης που προκλήθηκε β) της δυνατότητας του θύματος να αντιληφθεί τον διαγραφόμενο κίνδυνο εξίσου καλά με τον δράστη και γ) την διερεύνηση του βαθμού ευθύνης που βαρύνει το ίδιο το θύμα. Σε περίπτωση που τα εν λόγω εντοπίζονταν σωρευτικώς στην συμπεριφορά του θύματος, τότε δεν θα επερχόταν διακοπή του αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ αποτελέσματος και αμελούς συμπεριφοράς του δράστη αλλά διακοπή του αντικειμενικού καταλογισμού καθόσον το αποτέλεσμα θα αποτελούσε έργο του θύματος και όχι του δράστη.⁹⁰

⁸⁹Χ. Παπαχαράλαμπος Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 64.

⁹⁰ΠοινΧρ ΜΗ/1998 σελ. 487επ. με σχολιασμό Κ. Βαθιώτη.

Αυτό σημαίνει ότι για να μπορεί να καταλογισθεί αντικειμενικά το επελθόν αποτέλεσμα στην εξωτερική αμέλεια του δράστη, πρέπει το σφάλμα της συμπεριφοράς του να δημιουργεί εκείνους τους όρους κινδύνου που πραγματώνονται στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα δια της προσβολής των εννόμων αγαθών. Το αιτιώδες λοιπόν, στην θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού συναιρείται στο *in concreto* κινδυνώδες και άδικο είναι η πράξη που προσβάλλει ότι ο νόμος προστατεύει. Με άλλα λόγια το άδικο είναι « η σε αυτό το σκοπό υπαγώγιμη πραγμάτωση στο παράνομο αποτέλεσμα ενός ανεπίτρεπτου κινδύνου»⁹¹.

Ειδικά στην περίπτωση της διερεύνησης της εξωτερικής αμέλειας η θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού κρίνεται χρήσιμη καθόσον η πλημμελής συμπεριφορά εξετάζεται κανονιστικά. Η παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας δεν εξετάζεται αυτή καθ' αυτή ως μία απλή εσφαλμένη πράξη που οδήγησε στο επελθόν αποτέλεσμα αλλά ως συμπεριφορά πλημμελής, εμπεριέχουσα μη επιτρεπόμενη επικινδυνότητα για το έννομο αγαθό. Μάλιστα δεν αρκεί οιαδήποτε πλημμελής συμπεριφορά, αλλά απαιτείται εκείνο το κινδυνώδες σφάλμα που πραγματώνεται στο αποτέλεσμα και θέτει στον συγκεκριμένο κίνδυνο το έννομο αγαθό.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι με την θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού το αποτέλεσμα που χρεώνεται στον δράστη ως πράξη του, πρέπει να είναι ακριβώς εκείνο, στο οποίο μετουσιώθηκαν οι όροι κινδύνου, που ο δράστης έθεσε δια της παραβάσεως του καθήκοντος επιμελείας και όχι τυχόν και εκείνο που προκαλούν παραπέρα άλλα πρόσωπα με δικές τους πράξεις. Έτσι, στην περίπτωση της υπό εξέταση εξωτερικής αμέλειας γίνεται προσπάθεια να εξασφαλιστεί μία κατά το δυνατόν ισόρροπη εξυπηρέτηση των βασικών στόχων του ποινικού δικαίου, δηλαδή τόσο της προστασίας των εννόμων αγαθών όσο και της εγγυητικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου για τις ελευθερίες των πολιτών, αφού εδώ αναζητείται η πλημμελής, παραβίασασα τον κανόνα επιμελείας συμπεριφορά του δράστη που προκάλεσε πράγματι το συγκεκριμένο αξιόποιο αποτέλεσμα στοιχειοθετώντας την αντικειμενική υπόσταση του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος.

Εν προκειμένω εμφανίζεται ότι η κανονιστική προσέγγιση της κατάφασης του αδικού λειτουργεί περιοριστικά αυτής. Παρόλα αυτά η προσέγγιση που η θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού υιοθετεί, διευρύνει το αρχικό άδικο όποτε διερευνώνται περιπτώσεις απομείωσης του παραχθέντος ανεπίτρεπτου κινδύνου ή περιπτώσεις που

⁹¹Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ.65.

υφίσταται νομικά μη σημαντικός κίνδυνος ή επιτρεπτή διακινδύνευση. Για τον λόγο αυτό έγινε μία προσπάθεια εξομάλυνσης των εν λόγω προβληματισμών μέσω ειδικότερων κανονιστικών θεωριών που εντάσσονται στο θεωρητικό πλαίσιο του αντικειμενικού καταλογισμού. Πρόκειται δε για την θεωρία της νόμιμης εναλλακτικής συμπεριφοράς, της επίτασης του κινδύνου και του προστατευτικού σκοπού του νόμου όπως θα αναπτυχθεί εκάστη παρακάτω.

Ωστόσο, ακόμη και οι επιμέρους θεωρίες του καταλογισμού παρουσιάζουν «τεχνικά» ατοπήματα, τα οποία δεν δύνανται να τις καταστήσουν άμεσα εφαρμοστέες στην υπό εξέταση περίπτωση. Άλλωστε, και από φιλοσοφική προσέγγιση θεωρούνται ότι έχουν ως αφετηρία μία τοποθέτηση που παραγνωρίζει την λειτουργία της ελευθερίας ως πραξιακής ικανότητας. Δια τον τρόπο αυτό, καθιστούν την ανθρώπινη πράξη αντικείμενο απλής αναφοράς κανόνων τιθεμένων από τον νομοθέτη, ενδιαφερόμενες, το πολύ πολύ, για την ύπαρξη γνώσης από πλευράς του πράξαντος των λοιπών προϋποτιθέμενων συνιστωσών του αποτελέσματος. Δια τον λόγο αυτό θεωρούνται κανονιστικές και τυγχάνουν επίσης απορριπτές⁹².

4.2.2) ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Η εν λόγω εξειδίκευση του αντικειμενικού καταλογισμού εμφανίζεται ως υποθετική αναίρεση αιτιότητας υπό την έννοια ότι παρά την εξωτερικά αμελή συμπεριφορά, το αποτέλεσμα εμφανίζεται ως αντικειμενικά αναπόφευκτο, δηλαδή θα είχε επέλθει ακόμη και αν είχε τηρηθεί η επιμελής συμπεριφορά.

Στην προβληματική αυτή ας ξεκινήσουμε με την υπενθύμιση ότι πράξη είναι όχι μόνον εκείνη η οποία θέτει τους όρους επικινδυνότητας και που μπορεί να οδηγήσει αυτοδύναμα στην προσβολή του εννόμου αγαθού αλλά και εκείνη που χωρίς να θέτει η ίδια του όρους κινδύνου ενσωματώνει μέσα της και συμπρωθεί τους όρους κινδύνου που θέτει άλλος με αποτέλεσμα να καθίσταται και αυτή επικίνδυνη. Για τον λόγο αυτό ο οδηγός που τρέχει τηρώντας το απαιτούμενο όριο

⁹² Ι. Στράγγας, Η προσήκουσα οριοθέτηση της φιλοσοφικής εννοίας της αιτιότητας ως προϋπόθεση για την ορθή επίλυση ειδικοεπιστημονικών ζητημάτων και δη εις το πεδίο της νομικής επιστήμης (εισαγωγική εισήγηση) που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμέλεια Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 35.

ταχύτητας και τραυματίζει έναν πεζό, που πετάχτηκε ξαφνικά μπροστά του, χωρίς να έχει ορατότητα ο οδηγός και από τόση μικρή απόσταση, από την οποία είναι αντικειμενικώς αδύνατο το φρενάρισμα, δεν πράττει εξωτερικά αμελώς, επειδή δεν θέτει αλλά και ούτε ενσωματώνει στην πράξη του προωθώντας ο ίδιος όρους κινδύνου, που έθεσε ο πεζός στην αιτιώδη διαδρομή. Η μόνη περίπτωση που θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πράξη του οδηγού συμπρωθεί όρους κινδύνου στην ανωτέρω αιτιακή διαδρομή, θα ήταν εάν ο οδηγός του παραδείγματος συνέχιζε την πορεία του ενώ στην αριστερή πλευρά του δρόμου πορείας του υπήρχε ανοιχτός χώρος για έναν ελιγμό αποφυγής⁹³.

Όμως η θεωρία της νόμιμης εναλλακτικής συμπεριφοράς δεν αρκείται σε αυτό αλλά προχωρεί και στην ακόλουθη κατασκευή. Σύμφωνα με την διέπουσα την κατασκευή αυτή αρχή της μη αποτρεψιμότητας του αποτελέσματος, δεν καταλογίζεται αυτό στο δράστη, ενόσω θα επήρχετο ακόμη και αν αυτός δεν είχε παραβεί το καθήκον επιμελείας.

Ειδικότερα, δυνάμει της εν λόγω θεωρίας φαίνεται ο κίνδυνος που θέτει η παραβίασας τον κανόνα επιμελείας συμπεριφορά του παραβάτη να παροράται πλήρως σε περίπτωση που το αποτέλεσμα μέσω μία υποθετικής πρότασης του μη πραγματικού θεωρηθεί αναπόφευκτο, ακόμη και αν τηρούταν η επιμελής συμπεριφορά. Αυτό σημαίνει ότι η εν τοις πράγμασι παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας που έλαβε χώρα στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν εξετάζεται ως πράξη προσβάλλουσα το έννομο αγαθό, αλλά θεωρείται τέτοια μόνον αν σε μία υποθετική άρνηση της πλημμελούς συμπεριφοράς που έλαβε χώρα συναχθεί το συμπέρασμα ότι εάν ο πράξας επεδείκνυε επιμελή συμπεριφορά, τότε το αποτέλεσμα δε θα επερχόταν. Δηλαδή, με την διέπουσα κατασκευή αυτή αρχή της μη αποτρεψιμότητας του αποτελέσματος, δεν καταλογίζεται στον δράστη τούτο, ενόσω θα επερχόταν ακόμη και αν αυτός δεν είχε παραβεί το καθήκον επιμελείας⁹⁴.

Με άλλα λόγια, εδώ συντελείται μία αμελής συμπεριφορά, μία πράξη που δεν συνάδει με την αντικειμενικώς οφειλόμενη επιμέλεια, η οποία όμως υπό την ανωτέρω αναφερόμενη προϋπόθεση, δηλαδή με ψευδοκανονιστική κριτήρια δεν χαρακτηρίζεται επικίνδυνη για το έννομο αγαθό. Αυτό συμβαίνει καθόσον φαίνεται

⁹³ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 99.

⁹⁴ Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 70 επ.

πως το σφάλμα της συμπεριφοράς κρίνεται μη κινδυνώδες για το έννομο αγαθό, εφόσον το αποτέλεσμα θα είχε επέλθει ακόμη και αν η υπό κρίση συμπεριφορά θα ήταν επιμελής.

Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει δεκτό καθόσον εδώ μολονότι έχει κανείς ως υπαρκτό μέγεθος μία πλημμελή συμπεριφορά που παραβίασε το καθήκον επιμελείας, αφήνει το σίγουρο έδαφος της πραγματικότητας και ικανοποιείται με μία υποθετική κρίση για το τι θα γινόταν εάν τηρούταν η επιμελής συμπεριφορά. Υπόθεση βέβαια που στηρίζεται σε φανταστικά, ανύπαρκτα δεδομένα. Δυνάμει τούτων, στην περίπτωση σωρευτικής αιτιότητας κάθε μέτοχος του οικείου εξ αμελείας αδικήματος θα μπορούσε να επικαλείται την μη αποτρεψιμότητα του αποτελέσματος εξαιτίας της συμμετοχής των λοιπών δραστών. Όμως κάτι τέτοιο δεν δύναται να υποστηριχθεί στην υπό εξέταση εξωτερική αμέλεια.

Όμως, αν σκεφτεί πόσο δύσκολο είναι να διαπιστωθεί ότι πράγματι η συγκεκριμένη παραβίασα τον κανόνα επιμελείας συμπεριφορά μετουσιώθηκε στο αποτέλεσμα, θα γίνει αντιληπτό ότι ακόμη δυσκολότερο είναι να διαπιστωθεί αυτό με υποθέσεις επί ανύπαρκτων μεγεθών. Αυτό συμβαίνει καθώς αφενός υφίσταται μία άτεχνη συμπεριφορά που έχει παραβιάσει το καθήκον επιμελείας, αφετέρου ένα δεδομένο αξιόποινο αποτέλεσμα, δηλαδή στοιχεία τα οποία αμφότερα πρέπει να διαλαμβάνονται ως υπαρκτή κατάσταση και όχι ως υποθετική πρόταση. Οπωσδήποτε, το να διερευνήσουμε την δυνατότητα αντικειμενικού καταλογισμού του αποτελέσματος στην αμελή συμπεριφορά του δράστη, υποθέτοντας ως μη γεγνημένο το σφάλμα της συμπεριφοράς του τελευταίου, δε οδηγεί πάντοτε σε ασφαλή συμπεράσματα. Η μη τιμώρηση του δράστη επειδή το αποτέλεσμα εμφανίζεται ως αντικειμενικά αναπόφευκτο υπό το πρίσμα ότι αυτό θα είχε επέλθει ακόμη και αν ο πρώτος είχε συμπεριφερθεί επιμελώς μπορεί να είναι εσφαλμένη.

Ως εκ τούτου, το επιχείρημα ότι όταν η αμέλεια του δράστη χρειάζεται την «συνεπικουρία» του σφάλματος του θύματος για να επέλθει το αποτέλεσμα, πρέπει να θεωρηθεί ότι ο δράστη κατά πλάσμα δικαίου δεν υπερέβη τα όρια του επιτρεπτού, είναι εσφαλμένο. Η πλασματική ελάφρυνση του αδικού του δράστη η οποία επέρχεται στην πραγματικότητα δια της μη λήψη υπόψη της εξωτερικά αμελούς του συμπεριφοράς, παρά την εν τοις πράγμασι αιτιότητά της, τελικά λειτουργεί ως οιονεί «τιμωρία» του θύματος που έπραξε αμελώς⁹⁵.

⁹⁵Χ. Παπαχαραλάμπους, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ.72 επ.

4.2.3).ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Στην συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση η θεωρία του αντικειμενικού καταλογισμού εφαρμόζεται υπό τα ερμηνευτικά εργαλεία που προσφέρει η αρχή της επίτασης του κινδύνου. Σύμφωνα την θεωρία του Roxin το αποτέλεσμα θα πρέπει να χρεώνεται στην πράξη ήδη αλλά και μόλις τότε, όταν η προσβολή του καθήκοντος επιμέλειας αποδεδειγμένα επέφερε μία σημαντική αύξηση του κινδύνου. Αυτό ισχύει ακόμη και εάν το αποτέλεσμα απολειπόταν ενδεχομένως στην περίπτωση που ο δράστης είχε συμπεριφερθεί επιμελώς⁹⁶.

Παρατηρείται λοιπόν μία μερική στροφή προς την πραγματικότητα, που προσπαθεί να καλύψει τις αστοχίες της ανωτέρω εξειδίκευσης της νόμιμης εναλλακτικής συμπεριφοράς. Με την θεωρία της επίτασης του κινδύνου, η εξωτερικευθείσα πλημμελής συμπεριφορά δεν παροράται αλλά αντιθέτως σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι ο δράστης ανεπίτρεπτα αύξησε τον κίνδυνο που απείλησε το έννομο αγαθό, τότε το αποτέλεσμα καταλογίζεται αντικειμενικά σε αυτόν. Εν προκειμένω, αναζητείται η συνάφεια κινδύνου μεταξύ της πλημμελούς συμπεριφοράς που εν τοις πράγμασι έλαβε χώρα και του συγκεκριμένου αποτελέσματος καθόσον το σφάλμα της συμπεριφοράς, στο οποίο συνίσταται η εξωτερική αμέλεια, δεν δύναται να μην διερευνηθεί⁹⁷.

Δηλαδή, η θεωρία της επίτασης του κινδύνου είναι προτιμητέα, από κανονιστική άποψη, της θεωρίας της νόμιμης εναλλακτικής καθόσον καταφάσκει τον καταλογισμό δίχως να απαιτεί γι' αυτό να απολείπεται μετά βεβαιότητας το αποτέλεσμα, αν είχε φερθεί επιμελώς ο παραβάτης. Ωστόσο, η εν λόγω θεωρία προτείνει για την αναζήτηση της εξ αμελείας ευθύνης την προσφυγή σε πιθανολογικές κρίσεις. Έτσι, η αμελής παράλειψη του ιατρού να διατάξει ακτινοθεραπεία του εγχειρισμένου ασθενούς μπορεί να οδηγήσει σε άρνηση του καταλογισμού αν διερευνηθεί υπό το πρίσμα των πιθανοτήτων αποφυγής

⁹⁶Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.109 που παραπέμπει σε Roxin, Strafrecht, AT, Bdl, 240,242-243.

⁹⁷Χρ. Μυλωνόπουλος, Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα, Δογματική θεμελίωση, Ποινικά 19, Αθήνα, 1984 σελ. 208 σημ. 44.

μετάστασης, στην αντίθετη δε περίπτωση, ήτοι αν εξετασθεί με βάση την αύξηση της πιθανότητας μετάστασης, ο καταλογισμός δεν εμποδίζεται.⁹⁸

Βέβαια, εκ του παραδείγματος τούτου εμφανίζεται το τρωτό σημείο της εν λόγω θεωρίας το οποίο συνίσταται στο ότι για να τιμωρηθεί ο δράστης πρέπει να αποδειχθεί ότι αυξήθηκε ο κίνδυνος. Η αμελής δηλαδή συμπεριφορά πρέπει να έχει δημιουργήσει έναν νομικά σημαντικό κίνδυνο υπερβαίνοντας την επιτρεπόμενη διακινδύνευση. Ο προβληματισμός δηλαδή έγκειται σε μία αξιολογική ρευστότητα όσον αφορά την προσέγγιση και απόδειξη της επίτασης του κινδύνου. Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι αφετηρία της αμελούς συμπεριφοράς κατά το σχήμα αυτό είναι μόλις η υπέρβαση της επιτρεπόμενης επικίνδυνης δράσης. Όμως, η επίταση του κινδύνου κρίνεται με κριτήρια αξιολογικά, ήτοι με σύγκριση της πραγματικής και υποθετικής συμπεριφοράς, έτσι ώστε αν και η τήρηση της επιτρεπόμενης επικίνδυνης δράσης θα ήταν μετά βεβαιότητας αναποτελεσματική για την αποφυγή του αποτελέσματος, το τελευταίο να μην καταλογίζεται αντικειμενικά στο δράστη, παρόλο που δεν τηρήθηκε το μέτρο του επιτρεπόμενου κινδύνου και άρα παραβιάσθηκε η αντικειμενικώς οφειλόμενη επιμέλεια⁹⁹.

Συνεπώς, η θεωρία της επίτασης του κινδύνου προσανατολίζει την κρίση περί αντικειμενικού καταλογισμού στα πραγματικά περιστατικά και την συνάφεια κινδύνου μεταξύ αυτών και του αποτελέσματος εφόσον η παραβίασασα τον κανόνα επιμελείας συμπεριφορά υπερβαίνει την επιτρεπόμενη διακινδύνευση. Όμως η προσπάθεια αυτή είναι μερική καθόσον δεν ξεφεύγει από την προβληματική υποθετική κρίση αναφορικά με το φευκτό ή μη του αποτελέσματος αλλά και την σύλληψη περί απόδειξης ότι αυξήθηκε ο κίνδυνος.

⁹⁸ Χ. Παπαχαραλάμπους . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 74-75.

⁹⁹ Χ. Παπαχαραλάμπους . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 75.

4.2.4) ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η θεωρία του « προστατευτικού σκοπού του κανόνα δικαίου» πρεσβεύει ότι το αποτέλεσμα μίας συγκεκριμένης προσβολής ενός συγκεκριμένου εννόμου αγαθού είναι αντικειμενικώς καταλογιστό στον δράστη που εκδήλωσε την παράνομη συμπεριφορά, εφόσον σκοπός του οικείου κανόνα, ιδίως της απαιτούμενης επιμέλειας, ήταν όντως η αποφυγή της προσβολής του συγκεκριμένου εννόμου αγαθού. Άλλωστε κανένας κανόνας δεν μπορεί να είναι αυτοσκοπός αλλά αντιθέτως μέσω του κανόνα επιδιώκεται ένας συγκεκριμένος σκοπός¹⁰⁰.

Κατά την άποψη αυτή, ο εργοδότης που κράτησε παράνομα σε υπερωριακή απασχόληση εργαζόμενο, δεν φέρει εξ αμελείας ευθύνη για την σωματική βλάβη που υπέστη ο τελευταίος, ο οποίος σκόνταψε κατά την επιστροφή του στο σπίτι σε εμπόδιο που είχε τοποθετήσει τρίτος και σε περίπτωση που δεν καθυστερούσε στην εργασία του το εμπόδιο δεν θα βρισκόταν στο επίμαχο σημείο. Αυτό συμβαίνει διότι η τήρηση του κανόνα επιμελείας που απαγορεύει την υπερωριακή απασχόληση δεν αποβλέπει στον να αποτρέψει τους τραυματισμούς των εργαζομένων κατά την επιστροφή τους στο σπίτι τους και γι' αυτό δεν μπορεί να χρεωθεί το αποτέλεσμα στον δράστη¹⁰¹.

Από την ανωτέρω αναφορά γίνεται σαφές ότι η θεωρία του προστατευτικού σκοπού του κανόνα εμπεριέχει την άποψη ότι το αποτέλεσμα που επήλθε μέσω μίας εξωτερικά αμελούς συμπεριφοράς δύναται να καταλογιστεί αντικειμενικά στον δράστη εφόσον έθεσε σε κίνδυνο το έννομο αγαθό που προστατεύει ο οικείος κανόνας. Δια τον λόγο αυτό η εν λόγω θεωρία υποστηρίζεται ότι λειτουργεί πρωτίστως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες από τον ίδιο τον παραβιασθέντα κανόνα προκύπτει ότι μέλημα του νομοθέτη ήταν να προλάβει την πραγμάτωση συγκεκριμένων κινδύνων.

Η εφαρμογή της θεωρίας αυτής στην αναφερόμενη ανωτέρω απόφαση ΑΠ 1049/2003 θα λειτουργούσε προς όφελος του κατηγορούμενου δεδομένου ότι ο κανόνας επιμελείας που απαγορεύει την παράνομη στάθμευση δεν αποσκοπεί στην

¹⁰⁰Κ. Βαθιώτης, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα Δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 582.

¹⁰¹Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ.81-82.

πρόληψη θανατηφόρων ατυχημάτων που προκαλούνται εμμέσως από το γεγονός της παράνομης στάθμευσης κατά αποτέλεσμα άλλης αιτίας. Αντίθετα, αποβλέπει στην μη παρακώλυση της οδικής κυκλοφορίας και συνακόλουθα στην αποφυγή συγκρούσεων που οφείλονται στο γεγονός ότι αυτό αποτελεί εμπόδιο ή επικίνδυνο παράγοντα για την κυκλοφορία. Από αυτό προκύπτει η εφαρμογή της εν λόγω θεωρίας μπορεί να δράσει ευεργετικά σε περιπτώσεις οδικής κυκλοφορίας, κατά τις οποίες ένας οδηγός προκαλεί ατύχημα ή τελεί εν γένει μία παράβαση, που ως συνέπεια είχε τον θάνατο του άλλου εξαιτίας καρδιακού εμφράγματος που υπέστη λόγω της ταραχής που δοκίμασε.

Δια τον λόγο αυτό, προκειμένου να καταλογιστεί αντικειμενικά ένα αποτέλεσμα σε εκείνον που συμπεριφέρθηκε εξωτερικά αμελώς βάσει της εφαρμογή της θεωρίας του προστατευτικού σκοπού του κανόνα, γίνεται διάκριση τριών φάσεων. Αρχικά ερωτάται ποιός είναι ο κανόνας συμπεριφοράς που ενσωματώνει το αντίστοιχο καθήκον επιμελείας και τον οποίο παραβίασε ο δράστης. Στη συνέχεια εξετάζεται ποιός είναι ο κίνδυνος στην πρόληψη του οποίου αποσκοπεί ο παραβιασθείς κανόνας επιμελείας και τέλος διερευνάται ποιός κίνδυνος πραγματώθηκε έτσι όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα στην συγκεκριμένη περίπτωση¹⁰².

Ωστόσο από την ανωτέρω διαδικασία γίνεται αντιληπτό ότι μία μέθοδος σαν και αυτή είναι ανασφαλής εάν τύχει εφαρμογής σε περιπτώσεις που ο κανόνας επιμελείας που παραβιάστηκε είναι άγραφος. Το ίδιο βέβαια συμβαίνει και με γραπτούς κανόνες επιμελείας στους οποίους δεν είναι λίγες οι φορές που ο προστατευτικός τους σκοπός είναι ιδιαίτερα αφηρημένος. Άλλωστε, όσο πιο αφηρημένη είναι η απαγόρευση των κανόνων δικαίου, όσο λιγότερο δηλαδή επί ποινικών κανόνων εξειδικεύεται η αντικειμενική υπόσταση, τόσο λιγότερο προσδιορίσιμος είναι ο εκάστοτε προστατευτικός σκοπός. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στα εξ αμελείας αδικήματα, όπου έχουμε να κάνουμε με ανοιχτές ειδικές υποστάσεις καθόσον το καθήκον επιμελείας προσδιορίζεται ενδεχομένως από ειδικότερους κανόνες ή από τις περιστάσεις¹⁰³.

¹⁰²Κ. Βαθιώτης, Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα Δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 584.

¹⁰³Χ. Παπαχαράλαμπος, Η αιτιότης εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 215.

Καταλήγοντας, πρέπει να αναγνωρισθεί οπωσδήποτε η προσφορά της εν λόγω θεωρίας στον αντικειμενικό καταλογισμό ενός αποτελέσματος στην αμελή συμπεριφορά του δράστη και τα ευεργετικά αποτελέσματα στα οποία τυχόν οδηγεί η εφαρμογή της. Όμως η γενικότητα και ο συχνά αφηρημένος χαρακτήρας των κανόνων δεν την καθιστούν επαρκή. Ιδιαίτερα, στα εξ αμελείας αδικήματα, η απουσία εξειδικεύσεως του σκοπού των κανόνων δημιουργεί προσκόμματα στην ομαλή λειτουργία της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται κανείς να εντοπίσει την σχέση της αμελούς συμπεριφοράς με τον σκοπό του κανόνα και το έννομο αγαθό που προστατεύει ο τελευταίος. Στην περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας, όπου πρωταρχικό ρόλο παίζει το καθήκον επιμελείας που ο πράξας παραβίασε με την συμπεριφορά του, δεν είναι αρκετό το άδικο να διαπιστώνεται μόνο από τον προστατευτικό σκοπό του νόμου. Πρέπει ταυτόχρονα να διερευνάται και η θέση, η ιδιότητα του πράξαντος εκ της οποίας και παραβίασε τον κανόνα επιμελείας. Ως εκ τούτου, προκειμένου να τύχει εφαρμογής μία ανάλογη κανονιστική θεωρία, δεν αρκεί να διερευνηθεί απλώς «τι θέλει ο νόμος» αλλά «ποιος υπέχει την ευθύνη για την ακύρωση του νοήματος του κανόνα δικαίου, δηλαδή της εκ του νόμου εγγυημένης επιταγής προστασίας».¹⁰⁴

4.3.1) Η ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ JAKOBS

Όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, η θεωρία του προστατευτικού σκοπού του νόμου αποτελεί μία κανονιστική εξειδίκευση του αντικειμενικού καταλογισμού. Ωστόσο, ακόμη και αν η αναζήτηση του «τι θέλει να πει ο νόμος» μπορεί να δρα εποικοδομητικά στην διερεύνηση της σύνδεσης μεταξύ πλημμελούς συμπεριφοράς και αξιοποιίνου αποτελέσματος, η απόλυτη υιοθέτηση της θεωρίας αυτής καθίσταται απρόσφορη εξαιτίας της αφηρημένης γενικότητας που την χαρακτηρίζει. Εν προκειμένω, δεν αρκεί απλώς η εξέταση του σκοπού του νόμου αυτή καθ' αυτήν αλλά απαιτείται η διαπίστωση του προστατευτικού σκοπού του νόμου σε αναφορά με το υποκείμενο που υπέχει την ευθύνη για την ακύρωση του νοήματος αυτού. Με άλλα λόγια, η απόδοση εξ αμελείας ευθύνης και ειδικότερα ο αντικειμενικός καταλογισμός του αποτελέσματος στο σφάλμα της συμπεριφοράς του δράστη πρέπει

¹⁰⁴ Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 96.

να γίνεται σε αναφορά με το καθήκον επιμελείας που παραβίασε ο δράστης και για το οποίο φέρει εγγυητική ευθύνη.

Η εν λόγω προσέγγιση εκπροσωπείται από την ποινική θεωρία περί «αρμοδιότητας» του Jakobs. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην έποψη ότι, ο εκάστοτε κοινωνός του δικαίου ενέχει έναν κοινωνικό και οργανωτικό ρόλο επί του οποίου καθίσταται «υπόλογος». Αυτό σημαίνει ότι φέρει ευθύνη, ήτοι ενέχει εγγυητικό ρόλο, για τους τομείς δράσης που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του. Το καθήκον ελέγχου και εποπτείας του λοιπόν προσδιορίζεται βάσει των οργανωτικών πεδίων δράσεώς του και ερμηνεύεται ως απαγόρευση αντιποιήσεως ξένων τέτοιων πεδίων¹⁰⁵.

Εν προκειμένω, *«ο αφηρημένος αντικειμενικός χαρακτήρας του καταλογισμού μετασχηματίζεται σε κοινωνιολειτουργιστικό δικαιοθεωρητικό σύστημα»*. Ειδικότερα, η εκδοχή της «αρμοδιότητας» του Jakobs επιμερίζει τομείς ευθύνης ανάλογα με τις ιεραρχήσεις στις επιταγές των σχετικών κανόνων. Έτσι, ο κοινωνός καθίσταται «υπόλογος» σε περίπτωση παραβίασης του εγγυητικού του καθήκοντος, το οποίο και προσδιορίζεται δυνάμει του κοινωνικού και οργανωτικού του ρόλου. «Υπόλογος» λοιπόν δεν είναι ο άνθρωπος ως ψυχοβιολογική μονάδα αλλά ο κοινωνός του δικαίου ως δέκτης καταλογισμού¹⁰⁶. Εν προκειμένω, *«ο αφηρημένος αντικειμενικός χαρακτήρας του καταλογισμού μετασχηματίζεται σε κοινωνιολειτουργιστικό δικαιοθεωρητικό σύστημα»*

Δυνάμει τούτου, το αποτέλεσμα καταλογίζεται σε οποίον κατασκευάζει σε αδίκημα τη σύννομη συμπεριφορά άλλου, παρά τη φυσική σύνδεση περισσοτέρων συμπεριφορών μεταξύ τους. Παράλληλα, η κανονιστική σύνδεση του αποτελέσματος με στάδια προγενέστερα της πλήρους προσβολής δεν είναι αδύνατη υπό την προϋπόθεση ότι έχει παραβιασθεί ο θεσμικός εγγυητικός ρόλος ή ακόμη και αν μία εξωτερικά ουδέτερη ενέργεια εντάσσεται στο εγκληματικό πλέγμα.

Μάλιστα, στο πλαίσιο της θεωρία περί αρμοδιότητας του Jakobs δύναται να αξιοποιηθεί και η αρχή της ίδιας ευθύνης για τις ανάγκες του αντικειμενικού καταλογισμού. Έτσι, ο παραλείψας να λάβει προστατευτικά μέτρα ιδιοκτήτης παρά το γεγονός ότι τοποθέτησε σε εμφανές σημείο του εσωτερικού της οικίας του ποτήρι

¹⁰⁵Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 97.

¹⁰⁶Χ. Παπαχαράλαμπος, Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ. 98.

με δηλητήριο ευθύνεται για ανθρωποκτονία από αμέλεια για τον τυχόν θάνατο του διαρρήκτη που ήπιε το εν λόγω δηλητήριο. Αυτό συμβαίνει καθόσον, ο ιδιοκτήτης παραβίασε το εγγυητικό καθήκον άλλως το καθήκον επιμελείας που εντάσσεται στον τομέα ευθύνης του και επιτάσσει τη λήψη προστατευτικών μέτρων από εκείνον που τοποθετεί σε εμφανές σημείο επικίνδυνο υλικό¹⁰⁷.

4.3.2) Η ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ «ΥΠΟΛΟΓΟΥ»

Από τα ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι η κανονιστική προσέγγιση της θεωρίας περί αρμοδιότητας του Jakobs, άλλως της θεωρίας του «υπόλογου», προσφέρεται για την αναζήτηση της σχέσεως της εξωτερικής αμέλειας με το αποδοκιμαστέο αποτέλεσμα¹⁰⁸.

Πολλοί είναι εκείνοι σήμερα οι οποίοι θεωρούν ότι όχι μόνον η έννοια της επιμελείας δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις αμελούς συμπεριφοράς αλλά και ότι η παραβίαση της υποχρέωσης προς επιμέλεια, ως στοιχείο του αδικού, δεν αρκεί δια την θεμελίωση αυτού, εφόσον πέραν τούτου απαιτείται και η συνδρομή των στοιχείων της δυνατότητας προβλέψεως και αποφυγής, ως και η μη υπέρβαση των ορίων της επιτρεπόμενης κινδυνώδους δράσης. Αλλά και η άποψη αυτή δεν γίνεται, αποδεκτή από άλλους, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι πρόκειται περί διαφόρων κατηγοριών πράξεων, οι οποίες ως κοινό παρανομαστή έχουν μόνο την ύπαρξη ευθύνης για κάποιο συγκεκριμένο γεγονός¹⁰⁹.

¹⁰⁷Χ. Παπαχαραλάμπους, Η αιτιότητα εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003 δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 219.

¹⁰⁸ Από άποψη φιλοσοφική, ως «σύνθεση» μεταξύ της θεωρίας της ισοδυναμίας των όρων και των λεγομένων θεωριών περί καταλογισμού θεωρείται η λεγομένη θεωρία της προσφόρου αιτίας, η οποία ασφαλώς εμπλουτίζεται από στοιχεία κανονιστικά. Στράγγας Ι., Η προσήκουσα οριοθέτηση της φιλοσοφικής εννοίας της αιτιότητας ως προϋπόθεση για την ορθή επίλυση ειδικοεπιστημονικών ζητημάτων και δη εις το πεδίο της νομικής επιστήμης (εισαγωγική εισήγηση) που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο «Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003» δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 35 επ.

¹⁰⁹Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 361

Καταλήγουν δε στο συμπέρασμα ότι η ευθύνη ευρίσκεται στη δημιουργία μη επιτρεπόμενου κινδύνου, ο οποίος δύναται να προκύψει από την παράβαση των εξής κανόνων και υποχρεώσεων: α) νομικών κανόνων β) κανόνων κυκλοφορίας γ) κανόνων της τεχνικής δ) της υποχρέωσης προς ενημέρωση για τους χώρους όπου δεν υφίστανται κανόνες ε) της υποχρέωσης αποχής από ενέργεια όταν διαπιστώνεται αδυναμία επιτυχούς διεξαγωγής του εγχειρήματος στ) της συμπεριφοράς ενός υποθετικού μέσου τύπου του κύκλου ατόμων στον οποίο ανήκει ο πράττων¹¹⁰.

Δια της άποψης αυτής συνάγεται ότι η εξωτερική αμέλεια, ως εξωτερικό σφάλμα της συμπεριφοράς που πραγματώνεται δια της παραβίασης κανόνων επιμελείας, πρέπει να εξετάζεται σε συνάρτηση με τον τομέα ευθύνης του εκάστοτε δράστη. Η ευθύνη αυτή ευρίσκεται στην παράβαση κανόνων και υποχρεώσεων που ο καθένας οφείλει αντικειμενικώς να τηρεί σε συνάφεια με τον τομέα δραστηριότητας που τον χαρακτηρίζει¹¹¹.

Επί τη βάση του «οργανωτικού πεδίου ευθύνης» εξεδόθη το υπ' αρ. 477/2004 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πατρών Εισ.Προτ Γ. Μπισμίκη, με το οποίο κρίθηκε ότι δεν είναι «ποινικά αξιόλογη» η παράλειψη των κατηγορούμενων-διοργανωτών πρωταθλήματος πυγμαχίας στην κατηγορία εφήβων-νεανίδων να φροντίσουν «ώστε οι αθλητές που θα πυγμαχούσαν μεταξύ τους να διακρίνονταν για ισότητα δυναμικότητας και εμπειρίας, πράγμα που θα διασφαλιζόταν με την διεξαγωγή αγώνων προετοιμασίας» (γεγονός το οποίο είχε ως αποτέλεσμα ο παθών, ο οποίος κληρώθηκε να αγωνισθεί με έναν καταφανώς ισχυρότερο δευτεραθλητή Ευρώπης, να δεχθεί κατά την διάρκεια του αγώνα πλήγμα στο κεφάλι και να υποστεί μείωση της υδροφιλικής ιδιότητας των μεσοσπονδυλίων δίσκων). Αυτό συνέβη διότι «οι κατηγορούμενοι διαλαμβάνοντας στην προκήρυξή τους σαφείς όρους όσον αφορά στην ευθύνη της εμφάνισης των αθλητών στους αγώνες σε καλή φυσική κατάσταση, την οποία εναπόθεσαν στους εκπροσώπους των σωματείων και τους προπονητές αυτών, υποδεικνύοντάς τους επιπλέον και τον εξοπλισμό ασφαλείας που θα έπρεπε να φέρουν, καθώς και ότι οι αθλητές που θα ελάμβαναν μέρος έπρεπε να είχαν εγγραφεί στα μητρώα της ομοσπονδίας τουλάχιστον έξι μήνες πριν, υπαινισσόμενοι έτσι την υποχρέωση των σωματείων να παρουσιάσουν στους αγώνες αθλητές που είχαν τύχει μίας προετοιμασίας, είναι προφανές ότι αναδέχθηκαν ευθύνη τους για τα οργανωτικά των αγώνων και μόνο». Συνεπώς, «αφού ανέθεσαν την ευθύνη προετοιμασίας των

¹¹⁰ Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 362

¹¹¹ Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 382.

αθλητών, από φυσικής και τεχνικής άποψης, στις διοικήσεις και τους προπονητές των σωματείων, δύσκολα θα μπορούσε ν' αποδοθεί σ' αυτούς παράλειψη έχουσα τα χαρακτηριστικά της επικίνδυνης πράξης που οδήγησε αυτοδύναμα στο αποτέλεσμα κατά τρόπο που αναλύθηκε ανωτέρω, διότι αυτοί δεν ήσαν στην προκείμενη περίπτωση οι διαχειριστές των κινδύνων από την διεξαγωγή αγώνων ανάμεσα σε καλά και ελλιπώς προετοιμασμένους αθλητές», «την δε ευθύνη διεξαγωγής του αγώνα ανάμεσα στον παθόντα και τον αντίπαλό του, ικανότερο πυγμάχο με περγαμηνές, που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ύστερα από κλήρωση» κρίθηκε ότι είχαν «τόσο ο πατέρας του αθλητή, παλαιός πυγμάχος και ο ίδιος, όσο και ο προπονητής του»¹¹².

Περαιτέρω, η ίδια η ανοιχτή ειδική υπόσταση των εγκλημάτων εξ αμελείας τίθεται ως πρόσθετο επιχείρημα υπέρ της άποψης ότι η θεωρία περί αρμοδιότητας του Jacobs αρμόζει στην περίπτωση διερεύνησης της αιτιώδους σχέσεως μεταξύ εξωτερικής αμέλειας και αξιοποιήσιμου αποτελέσματος. Πιο συγκεκριμένα, το «άνοιγμα» της ειδικής υπόστασης των εξ αμελείας εγκλημάτων πρέπει να καλυφθεί από τον εφαρμοστή του δικαίου με την συμπλήρωση αυτής. Ειδικότερα, δέον όπως αναχθεί στον οικείο τομέα κοινωνικής δραστηριότητας του υπό εξέταση πράξαντος προκειμένου να διακριβώσει εάν υπάρχουν κοινώς αναγνωρισμένοι κανόνες, που διέπουν την συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Κατ' επέκταση, με την εφαρμογή της θεωρίας περί αρμοδιότητας αναζητείται το εγγυητικό καθήκον του πράξαντος προκειμένου να καταλογισθεί αντικειμενικά το αποτέλεσμα στην πλημμελή συμπεριφορά του. Στην περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας, η αναζήτηση του καθήκοντος επιμελείας που παραβιάστηκε εντάσσεται στο πλαίσιο αναζήτησης της εγγυητικής ευθύνης καθόσον ο εκάστοτε κοινωνός του δικαίου οφείλει να τηρεί τους κανόνες επιμελείας που διαμορφώνουν την δραστηριότητά του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ίδια η διερεύνηση του καθήκοντος επιμελείας που παραβιάστηκε και οδήγησε στην άτεχνη, εξωτερικά αμελή συμπεριφορά, δίνει το έναυσμα προκειμένου το αποτέλεσμα να καταλογισθεί αντικειμενικά στον έχοντα την εγγυητική ευθύνη.

Συνεπώς, για την διερεύνηση της κατάφασης του αδίκου ενός εξ αμελείας αδικήματος, η θεωρία του Jacobs βρίσκει επιτυχή εφαρμογή. Το καθήκον επιμελείας που παραβιάστηκε και πραγματοποιήθηκε στην εσφαλμένη συμπεριφορά (εξωτερική αμέλεια) συναρτάται με την έρευνα της εγγυητικής ευθύνης που φέρει ο πράξας. Ο τελευταίος δε, εξωτερικεύοντας την πλημμελή συμπεριφορά του, όντας «υπόλογος»,

¹¹² ΣυμβΠλημΠατρ 77/2004, ΠοινΔικ 2005 σελ.404.

πράττει κατ' αρχήν αδίκως, και διαπιστωμένων των υπολοίπων στοιχείων της ειδικής υπόστασης του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος και υπαιτίως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΣΧΕΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

5.1) Η ΣΧΕΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ

Απ' όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω διαπιστώθηκε ότι η αμέλεια, ως έννοια του ποινικού δικαίου, ενέχει δυσπρόστατη μορφή καθόσον προσδιορίζεται τόσο στο επίπεδο του αδίκου όσο και στο επίπεδο της ενοχής. Στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για την εξωτερική αμέλεια ενώ στην δεύτερη για εσωτερική αμέλεια. Αυτό συμβαίνει διότι στην περίπτωση της εξωτερικής αμέλειας, η παρατήρηση περιορίζεται σε εξωτερικά, αντικειμενικά διαγνώσιμα γεγονότα. Αντίθετα, στην περίπτωση της εσωτερικής αμέλειας η έρευνα αφορά τον δράστη καθ' αυτόν καθώς κεντρικός άξονας αυτής είναι η προσωπική δυνατότητα του δράστη να καταβάλει την απαιτούμενη προσοχή και να προβλέψει το αποτέλεσμα ή, εφόσον το προέβλεψε, να εκτιμήσει σωστά την κατάσταση και να μη πιστέψει επιπόλαια στην αποφυγή του.

Από τα ανωτέρω διαπιστώνει κανείς ότι εξωτερική και εσωτερική αμέλεια αποτελούν τις δύο όψεις ενός κεντρικού ζητήματος, δηλαδή την διερεύνηση της ευθύνης από αμέλεια. Με άλλα λόγια, η εξωτερική αμέλεια αποτελεί μέρος της αντικειμενικής υπόστασης ενός εξ αμελείας εγκλήματος καθόσον η πρωταρχική παρατήρηση σε κάθε διερευνώμενο έγκλημα είναι «η πράξη». Στην περίπτωση δε της εξωτερικής αμέλειας εξετάζεται η πλημμελής, εξωτερικευμένη πράξη, άλλως μία άτεχνη, αντίθετη στο καθήκον επιμελείας συμπεριφορά, ένα σφάλμα.

Αυτό σημαίνει ότι η εξωτερική αμέλεια περιορίζεται στην αντικειμενική παρατήρηση μίας εξωτερικής, ανθρώπινης συμπεριφοράς η οποία παρουσιάζει κάποια χαρακτηριστικά. Αυτά συνίστανται στην παραβίαση του αντικειμενικά οφειλόμενου καθήκοντος επιμελείας, όπως έχει ήδη αναπτυχθεί ανωτέρω. Δηλαδή, η εξωτερική αμέλεια στο πλαίσιο της διερεύνησης της εσφαλμένης συμπεριφοράς,

εξετάζει το καθήκον επιμελείας που έχει παραβιασθεί και εξαιτίας του οποίου έλαβε χώρα η πλημμελής πράξη. Η εξωτερική αμέλεια λοιπόν, δεν περιορίζεται μόνον στην οντολογική παρατήρηση ενός γεγονότος, όπως η πλημμελής συμπεριφορά αλλά ενέχει και δεοντολογικό χαρακτήρα καθόσον λαμβάνει υπόψη της τον παράγοντα της παραβίασης του καθήκοντος επιμελείας.

Έτσι, η εξωτερική αμέλεια αποτελεί το αρχικό στάδιο για την απόδοση ευθύνης από αμέλεια. Η συνεισφορά της σε αυτό το εγχείρημα είναι ιδιαίτερος σημαντική καθόσον αφενός εξετάζει το κυρίαρχο μέγεθος ενός αδικήματος, ήτοι την συμπεριφορά, αφετέρου αναγνωρίζει την απαξία αυτής από πλευράς δέοντος, θέτοντας τα θεμέλια για την περαιτέρω αναζήτηση της προσωπικής ευθύνης του δράστη.

Η αναζήτηση και εν προκειμένω η στοιχειοθέτηση ενός εξ αμελείας εγκλήματος ολοκληρώνεται με την διαπίστωση της ύπαρξης εσωτερικής αμέλειας, ήτοι με τον καταλογισμό της εξωτερικά αμελούς πράξης στην ενοχή του δράστη. Με άλλα λόγια, η εσωτερική αμέλεια, ως μορφή υπαιτιότητας, αποτελεί το ψυχικό μέγεθος της ειδικότερης μορφής σύνδεσης του δράστη με το αποτέλεσμα της πράξης του, το οποίο και ορίζεται ως έλλειψη προσοχής, που όφειλε αυτός κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλλει, εξαιτίας της οποίας είτε δεν προέβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα, είτε το προέβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν. Αυτό σημαίνει ότι κεντρικά στοιχεία της εσωτερικής αμέλειας αποτελούν αφενός η έλλειψη προσοχής που οδήγησε στην μη πρόβλεψη του αποτελέσματος ή στην παρά την πρόβλεψη πίστη αποφυγής του, αφετέρου οι περιστάσεις υπό τις οποίες έλαβε χώρα η έλλειψη της προσοχής και οι προσωπικές ικανότητες του δράστη¹¹³.

Από τα ανωτέρω εμφανίζεται ότι η εσωτερική αμέλεια περιορίζεται στην εξέταση της ψυχικής σύνδεσης του δράστη με την πράξη και ειδικότερα την υποχρέωση και δυνατότητά του να επιδείξει την δέουσα προσοχή που εν τέλει δεν επέδειξε. Αντίθετα, στην περίπτωση της διερεύνησης της εσωτερικής αμέλειας η πλημμελής συμπεριφορά, ως μέγεθος αντικειμενικά διαγνώσιμο και η παραβίαση του καθήκοντος επιμελείας, ως στοιχείο δεοντολογικό, θεωρούνται δεδομένα και αποτελούν τα βασικά στοιχεία πάνω στα οποία αναζητείται η ελλείπουσα οφειλόμενη και δυνατή προσοχή εκ μέρους του δράστη. Η εσωτερική αμέλεια συνεπώς,

¹¹³Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 129 επ..

ακολουθεί της διαπίστωσης της εξωτερικά αμελούς πράξης και λαμβάνει υπόψη της την τελευταία ως δεδομένο μέγεθος προκειμένου να ολοκληρωθεί να καταφαθεί η ευθύνη από αμέλεια¹¹⁴.

Στο ανωτέρω πλαίσιο γίνονται δεκτά τα εξής: Πρώτον, εξωτερική και εσωτερική αμέλεια αποτελούν τα δυο συστατικά στοιχεία της εξ αμελείας ευθύνης. Στην πρώτη εντάσσεται η αντικειμενική παρατήρηση της εξωτερικά αμελούς πράξης, ήτοι της εσφαλμένης συμπεριφοράς που αντίκειται στο καθήκον επιμελείας. Η δεύτερη, περιορίζεται στην αναζήτηση του ψυχικού συνδέσμου του δράστη με το αξιόποινο αποτέλεσμα και ειδικότερα στην ελλείπουσα προσοχή που όφειλε και μπορούσε να επιδείξει κατά τις περιστάσεις και τις προσωπικές του ικανότητες.

Δεύτερον, από την ανωτέρω ανάπτυξη έγινε σαφές ότι η εσωτερική αμέλεια λαμβάνει ως δεδομένο την εξωτερικά αμελή πράξη και την παράβαση της αντικειμενικά οφειλόμενης επιμελείας. Αυτό σημαίνει, ότι η αναζήτηση της εσωτερικής αμέλειας εκ των πραγμάτων έπεται της εξωτερικής καθόσον αποτελεί ύστερο στάδιο για την κατάφαση της ευθύνης από αμέλεια. Όμως από αυτό συνάγεται και κάτι άλλο. Η εξωτερική αμέλεια δεν αποτελεί μόνο ένα αντικειμενικό πρωταρχικό στάδιο στην διερεύνηση της στοιχειοθέτησης ενός εξ αμελείας εγκλήματος αλλά τυγχάνει ένδειξη ύπαρξης εσωτερικής αμέλειας. Η εξωτερική αμέλεια συνεπώς αποτελεί δείκτη, σ' ένα πρώτο επίπεδο, του μέγεθος της αδιαφορίας του δράστη ως προς το έννομο αγαθό, που για την πλήρη διαπίστωσή του πρέπει να διερευνηθούν οι περιστάσεις υπό τις οποίες έλαβε χώρα το αξιόποινο αποτέλεσμα και οι προσωπικές ικανότητες του δράστη (όφειλε και μπορούσε)¹¹⁵.

5.2) Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΩΣ ΕΝΔΕΙΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

Από όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω γίνεται δεκτό ότι πρώτη και αναγκαία αλλά όχι επαρκής ένδειξη για την προσέγγιση της εσωτερικής αμέλειας είναι η αμελής, παραβίασασα το καθήκον επιμελείας συμπεριφορά του δράστη, που οδήγησε στην τυποποιημένη προσβολή του εννόμου αγαθού, δηλαδή η εξωτερική του αμέλεια,

¹¹⁴Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 257 επ.

¹¹⁵Γ-Α Μαγκάκης, Ποινικό δίκαιο, Διάγραμμα Γενικού Μέρους, έκδοση τρίτη (γ'), Αθήνα, 1984 σελ. 315

και το πλαίσιο των αντικειμενικών περιστάσεων, μέσα στο οποίο αυτή εκδηλώθηκε. Η εξωτερικά αμελής συμπεριφορά μας βοηθά να αναχθούμε στην έλλειψη της προσοχής που οφειλόταν κατά τις περιστάσεις¹¹⁶.

Αυτό συμβαίνει διότι η έλλειψη προσοχής ορίζεται και εξαρτάται πάντα από τις συγκεκριμένες περιστάσεις υπό τις οποίες ο δράστης διαχειρίστηκε το έννομο αγαθό. Ειδικότερα, η πλημμελής συμπεριφορά πέραν της αυτοτέλειας που διατηρεί ως στοιχείο που εντάσσεται στην αναζήτηση του αδίκου, αποτελεί επιπλέον ένδειξη της εσωτερικής διάθεσης, της απροσεξίας του δράστη. Αυτό σημαίνει ότι η εξωτερικά αμελής πράξη είναι η αφετηριακή αναγκαία αλλά όχι και επαρκής συνθήκη για την προσέγγιση της εσωτερικής αμέλειας. Η τελευταία εξάλλου, ως μέγεθος ψυχικού συνδέσμου του δράστη με την πράξη, εκδηλώνεται μέσα από την εξωτερική αμέλεια, υπό την ερμηνεία του πως χειρίστηκε το έννομο αγαθό ο δράστης κάτω από τις εκάστοτε συγκεκριμένες περιστάσεις.

Με την ανωτέρω προσέγγιση δίνεται η λανθασμένη εντύπωση ότι στοιχεία του αδίκου μετουσιώνονται σε στοιχεία υπαιτιότητας. Η εξωτερικά αμελής πράξη δηλαδή φαίνεται να χάνει την αυτοτέλειά της και να αποτελεί προστάδιο της εσωτερικής αμέλειας. Όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά. Στην περίπτωση της εξ αμελείας ευθύνης, ως έννοια γένους ορίζεται η αμέλεια και όψεις αυτής η εξωτερική και εσωτερική αμέλεια. Τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη ενέχουν αυτοτέλεια ως προς την διερεύνησή τους αλλά απαιτείται η ύπαρξη αμφοτέρων για την κατάφαση ευθύνης από αμέλεια.

Στην υπό εξέταση περίπτωση, κατά την οποία η εξωτερική αμέλεια αποτελεί ένδειξη προσέγγισης της εσωτερικής, η πρώτη δεν χάνει την αυτοτέλειά της. Αντίθετα, διατηρώντας την και έχοντας προηγηθεί χρονικά η διαπίστωσή της, αποτελεί ένδειξη τυχόν ύπαρξης εσωτερικής απροσεξίας του δράστη. Αυτό σημαίνει, ότι η αναζήτηση της εσωτερικής αμέλειας εκκινεί υπό την προϋπόθεση της διαπίστωσης εξωτερικά αμελούς, επικίνδυνης για το έννομο αγαθό, πράξης. Εάν αντίθετα, δεν παρατηρείται η τελευταία, δεν έχει λόγο ύπαρξης η εξέταση της εσωτερικής αμέλειας του δράστη.

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι η εσωτερική αμέλεια, που ανάγεται αποκλειστικά στον ψυχικό κόσμο του δράστη, μόνον με την ύπαρξη της εξωτερικής αμέλειας αποκτά εξωτερική υπόσταση με πρακτικές συνέπειες. Εξάλλου, στα εγκλήματα αμέλειας δεν υπάρχει τιμώρηση της απόπειρας και συνεπώς κάθε

¹¹⁶Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 257.

εσωτερική απροσεξία, μέχρις ότου εκδηλωθεί σε πράξη ολοκληρωμένα προσβλητική για το έννομο αγαθό, δεν αποτελεί αντικείμενο ποινικού ενδιαφέροντος. Η διαπίστωση της γενικής σύνδεσης των μεγεθών της εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας κατά το ποινικό δίκαιο, επιβεβαιώνεται και δεν αναιρείται από την εκδοχή, κατά την οποία κάποιος μπορεί να ενεργεί εξωτερικά απρόσεκτα, μολονότι είναι συγκεντρωμένος σ' αυτό που κάνει, δηλαδή καταβάλλει ουσιαστικά προσοχή. Γιατί το τελευταίο σημαίνει ότι ο ίδιος ο δράστης έκανε ό, τι μπορούσε, ό, τι του επέτρεπαν οι προσωπικές του ικανότητες και συνεπώς εσωτερική απροσεξία ως μέγεθος υποκειμενικής ευθύνης δεν υπάρχει, μολονότι υπάρχει εξωτερική αμέλεια. Στην τελευταία περίπτωση δεν συντρέχει αντικείμενο ποινικού ενδιαφέροντος όχι γιατί τυχόν η εσωτερική προσοχή ανεξαρτητοποιείται από την εξωτερικά προσεκτική πράξη και υπάρχει χωρίς αυτήν, αλλά γιατί πέρα από την ένδειξη που προσφέρει για την συνδρομή της εσωτερικής απροσεξίας η εξωτερική αμέλεια, χρειάζονται και άλλες ενδείξεις, που να έχουν να κάνουν με τις προσωπικές ικανότητες του δράστη. Η προσοχή έχει αντικείμενο αναφοράς την τελούμενη πράξη, αλλά δεν παύει να συναρτάται και προς τις προσωπικές ικανότητες του δράστη για την σχετική δραστηριότητα¹¹⁷.

Δια τους ανωτέρω λόγους εξάλλου, η εξωτερική αμέλεια αν και αποτελεί αφετηριακή ένδειξη για την εσωτερική απροσεξία, δεν είναι επαρκής αλλά αναγκαία για την συνδρομή αυτής. Η εξ αμελείας ευθύνης μόνον με την διαπίστωση αυτής στερείται υποκειμενικής υπόστασης και αντιβαίνει στην αρχή της ενοχής του ποινικού δικαίου. Αντίθετα, η τιμώρηση μόνον λόγω ύπαρξης εσωτερικής αμέλειας, δίχως την αναζήτηση εξωτερικά αμελούς πράξης βαίνει πέραν ποινικής λογικής καθόσον φτάνει στο σημείο να ποινικοποιήσει το φρόνημα και όχι την ανθρώπινη ενέργεια ή παράλειψη. Εξάλλου, εκείνο που συμβαίνει στο ποινικό δίκαιο είναι ότι η ενοχή αναφέρεται στο άδικο, δηλαδή στην πράξη προσβολής του εννόμου αγαθού και η αναφορά αυτή δημιουργεί ένα πρόσφορο υπόβαθρο, ώστε για την συναγωγή της εσωτερικής ψυχικής στάσης του δράστη απέναντι στην προσβολή του αγαθού να ξεκινάμε πρώτα από στοιχεία, που μπορεί να μας προσφέρει η πράξη και το ευρύτερο πλαίσιο των αντικειμενικών συνθηκών, μέσα στο οποίο αυτή τελέστηκε.

Άλλωστε, το γεγονός ότι το πρώτο στάδιο ενδείξεων περιέχει μόνο δεδομένα μία συγκεκριμένης εξωτερικά αμελούς πράξης που προσέβαλε το έννομο αγαθό και έγινε μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες, σημαίνει ότι οι ικανότητες του δράστη θα εξετασθούν μόνον ως προς αυτές τις συνθήκες και τις απαιτήσεις που θέτουν. Έτσι

¹¹⁷Γ.-Α. Μαγκάκης, Ποινικό δίκαιο, Διάγραμμα Γενικού Μέρους, έκδοση τρίτη (γ'), Αθήνα, 1984 σελ. 315

εξετάζονται οι ικανότητές του σε σχέση με τον χειρισμό και τις απαιτήσεις μίας συγκεκριμένης κατάστασης. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται σε τελική ανάλυση κατάφαση ευθύνης γι' αυτό που έπραξε από αμέλεια ο δράστης, επειδή πράγματι το κάλυπτε από μία εσωτερική απροσεξία¹¹⁸.

Η εξωτερική αμέλεια συνεπώς, ως εσφαλμένη συμπεριφορά αποτελεί μορφή αδίκου. Ταυτόχρονα όμως η παρατήρηση ότι έχει πράγματι τελεστεί μία εξωτερικά αμελής πράξη συνιστά αναγκαία ένδειξη ότι ο δράστης επέδειξε εσωτερική απροσεξία εξαιτίας της οποίας, παρόλο που όφειλε και μπορούσε, δεν προέβλεψε ή παρά την πρόβλεψη έδειξε πίστη στην αποφυγή του αποτελέσματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΚΑΙ ΑΝΕΥ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ ΑΜΕΛΕΙΑ-ΜΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΜΕΛΕΙΑΣ

6.1.) Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 28 Π.Κ

Με βάση την αντίληψη του ιστορικού Νομοθέτη, η αμέλεια καταστρώνεται και αντιμετωπίζεται στο άρθρο 28 ΠΚ ως μία εκ των δύο μορφών υπαιτιότητας και μόνον (δόλος-αμέλεια). Υπ' αυτήν την εκδοχή, την αντικειμενική πλευρά του εγκλήματος εξ αμελείας συνιστά η αιτιώδης πρόκληση του αποτελέσματος δια της συμπεριφοράς του δράστη και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία αφορούν αποκλειστικώς και μόνον στην υποκειμενική πλευρά του εγκλήματος εξ αμελείας και ανάγονται σε στοιχεία του καταλογισμού της πράξης σε ενοχή του δράστη. Με αυστηρή τήρηση του σχήματος αυτού θα πρέπει να δεχθεί κανείς ότι η αμέλεια, όπως διαγράφεται στο άρθρο 28 ΠΚ, δηλαδή ως μορφή υπαιτιότητας, αναδεικνύει τα εξ αμελείας εγκλήματα, ως εγκλήματα τελούμενα, ούτε ολίγον ούτε πολύ, άνευ παραβάσεως επιτακτικών ή απαγορευτικών κανόνων ρυθμίσεως εξωτερικής συμπεριφοράς (εξωτερική αμέλεια), πράγμα αδύνατον και λόγος για τον οποίο το θεωρητικό αυτό υπόδειγμα περιέρχεται σε αδιέξοδο.

¹¹⁸Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994 σελ. 267.

Για την ανάδειξη της εξωτερικής αμελείας, το εξ αμελείας έγκλημα αποτελέσματος απέκτησε αυτοτελή αντικειμενική υπόσταση, η οποία δεν εξαντλείται στην αιτιώδη πρόκληση του αποτελέσματος από την συμπεριφορά του δράστη αλλά συνίσταται επιπλέον στην παράβαση ενός επιτακτικού ή απαγορευτικού κανόνα επιμελείας και γενικότερα ενός καθήκοντος επιμελείας. Ο κανόνας αυτός ισχύει αντικειμενικώς στον κοινωνικό ή στον εκάστοτε συναλλακτικό, επιστημονικό-επαγγελματικό χώρο δραστηριοποίησης του δράστη και αποσκοπεί στην αποφυγή των βλαπτικών για τα έννομα αγαθά αποτελεσμάτων, που τυποποιούνται στις επί μέρους κυρωτικές διατάξεις. Αυτός ο αντικειμενικώς ισχύων κανόνας επιμελείας, που μπορεί να είναι ή να μην είναι και νομοθετικά διατυπωμένος, γραπτός ή άγραφος, συνιστά και την βάση της θεώρησης του αδίκου χαρακτήρα ενός εξ αμελείας εγκλήματος, που μαζί με την «άτεχνη, πλημμελή συμπεριφορά» συνιστά την εξωτερική αμέλεια.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, προκειμένου να αναγνωριστεί η ύπαρξη και η ισχύς πρωτεύοντων κανόνων συμπεριφοράς στο εξ αμελείας έγκλημα, πρέπει αυτοί να εισαχθούν στην έννομη τάξη δια του άρθρου 28 Π.Κ. Με τον τρόπο αυτό τίθενται ως βάση της περί αδίκου κρίσεως της διερευνώμενης συμπεριφοράς. Ταυτόχρονα όμως με την προσέγγιση αυτή φαίνεται ότι η εν λόγω διάταξη προσλαμβάνει εν πολλοίς την μορφή μετακανόνα, δηλαδή κανόνα, του οποίου αντικείμενο ρυθμίσεως δεν είναι ευθέως η « ανθρώπινη συμπεριφορά, αλλά η ρύθμιση της εφαρμογής άλλων κανόνων συμπεριφοράς» - κάτι περίπου σαν τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου¹¹⁹.

Έτσι, διά του άρθρου 28 ΠΚ εισάγονται στην έννομη τάξη και ειδικότερα στο ποινικό δίκαιο προς εφαρμογή ακόμη και εξωνομικοί, άγραφοι και αφηρημένως ισχύοντες κανόνες επιμελείας ως πρωτεύοντες κανόνες συμπεριφοράς, που καθίστανται νομικώς αξιόλογοι. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, το άρθρο 28 ΠΚ αποτελεί το σημείο αρθρώσεως της ενόμου τάξεως προς τους αφηρημένως ισχύοντες κανόνες επιμελείας, οι οποίοι, ως βάση ποινικής αξιολογήσεως μιας συμπεριφοράς, «(ποινικο)δικαιοποιούνται» έτσι το πρώτον¹²⁰.

Εξάλλου στην περίπτωση των εξ αμελείας εγκλημάτων έχουμε να κάνουμε, όπως τα ονόμασε ο Welzel, με «εγκλήματα ανοικτής ειδικής υποστάσεως» (offene Tatbestände). Δια αυτού του χαρακτηρισμού νοείται ότι έχουν ανάγκη συμπληρώσεως, ότι προ της συμπληρώσεως τους, η κρίση ότι μία πράξη πληροί μία

¹¹⁹Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 681

¹²⁰Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 681

«ανοικτή ειδική υπόσταση» είναι αδύνατη και, τέλος, ότι μετά την συμπλήρωση παράγονται τα αυτά συστηματικά αποτελέσματα, τα οποία παράγει και η «κλειστή ειδική υπόσταση».¹²¹

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η συμπλήρωση γίνεται δια της εισαγωγής των ανωτέρω αναφερόμενων κανόνων επιμελείας. Δηλαδή, η λειτουργία του άρθρου 28 ΠΚ και ως μετακανόνα καθίσταται αναγκαία προκειμένου να συγκεκριμενοποιηθεί η ειδική υπόσταση των εξ αμελείας εγκλημάτων και να επέλθει τυχόν τιμώρησή τους σε περίπτωση πλήρωσης τόσο της εξωτερικής όσο και της εσωτερικής αμέλειας.

6.2.) ΤΑ ΔΥΟ ΕΙΔΗ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΠΚ

Άξιο προσοχής στο άρθρο 28 ΠΚ είναι η αναφορά του σε δύο είδη αμελείας, ήτοι την ενσυνείδητη και άνευ συνειδήσεως αμέλεια. Στην περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας ο δράστης προβλέπει ως δυνατή την εκ της συμπεριφοράς του παραγωγή του αποτελέσματος αλλά «πιστεύει» ότι θα την αποφύγει. Αντίθετα, στην άνευ συνειδήσεως αμέλεια ο δράστης δεν γνωρίζει τον κίνδυνο επέλευσης του αποτελέσματος και ως εκ τούτου δεν έχει προβλέψει την πιθανότητα παραγωγής του.

Από την διαφοροποίηση των δύο αυτών ειδών της αμέλειας προκύπτει το ακόλουθο ερώτημα. Αφού δηλαδή ο νόμος τιμωρεί το εκ πρώτης όψεως έλασσον (= εκείνον δηλ. που λόγω ελλείψεως της προσοχής δεν προείδε καν το αποτέλεσμα) για ποιον λόγο εξαιρεί και εκείνον που έκανε το μείζον (= το προέβλεψε και πίστεψε ότι θα το αποφύγει); Ο τελευταίος δεν θα ήταν ούτως ή άλλως αξιόποινος για εξ αμελείας έγκλημα και στην περίπτωση που το άρθρο 28 ΠΚ μνημόνευε μόνον την άνευ συνειδήσεως αμέλεια¹²²;

Η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα είναι η εξής: Η διάταξη του άρθρου 28 ΠΚ περιγράφει και τα δύο «είδη» εσωτερικής αμέλειας καθόσον διαφέρουν ποιοτικά μεταξύ τους. Σύμφωνα με την υπό εξέταση άποψη, το άρθρο 28 ΠΚ λαμβάνει την ιδιότητα του μετακανόνα εξαιτίας της αυτής ποιοτικής διαφοροποίησης. Ειδικότερα, στην περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας παρατηρείται μία ομοιότητα του γνωστικού περιεχομένου της με αυτό του ενδεχόμενου δόλου αλλά μία

¹²¹Ν. Ανδρουλάκης, Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000, σελ. 301 όπου και παραπέμπει σε Welzel, Das Deutsche Strafrecht σελ.23 και 82.

¹²²Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 682

διαφορετικότητα ως προς το βουλευτικό στοιχείο. Αυτό σημαίνει, ότι ο δράστης και στις δύο περιπτώσεις γνωρίζει το αποτέλεσμα που πιθανολογείται να επέλθει αλλά στην μεν περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας δεν επιθυμεί την επέλευση του ενώ στην περίπτωση του ενδεχόμενου δόλου την αποδέχεται ως πιθανή¹²³.

Αντίθετα, στην άνευ συνειδήσεως αμέλεια ελλείπει τόσο το γνωστικό όσο και το βουλευτικό στοιχείο της επέλευσης του αποτελέσματος. Με άλλα λόγια, ο δράστης δεν γνώριζε και ως εκ τούτου δεν προέβλεψε την πιθανή παραγωγή του αξιοποιήσιμου αποτελέσματος αλλά παρόλα αυτά τιμωρείται για εξ αμελείας ευθύνη. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι όπως επισημάναμε και παραπάνω η παραβίαση ενός κανόνα επιμελείας, (που όφειλε και μπορούσε να προβλέψει), η οποία και οδήγησε στο σφάλμα της συμπεριφοράς του, ήτοι στην εξωτερικά αμελή πράξη¹²⁴.

Πιο συγκεκριμένα, και τα δύο είδη αμελείας τιμωρούνται μεταξύ άλλων καθόσον έχει παραβιασθεί το καθήκον επιμελείας και η παραβίαση αυτή έχει πραγματοποιηθεί μέσω μίας αιτιώδους για το επελθόν αποτέλεσμα συμπεριφοράς. Στην περίπτωση δε της ενσυνείδητης αμέλειας, ο δράστης γνωρίζει-προβλέπει ως πιθανή την παραγωγή αξιοποιήσιμου αποτελέσματος αλλά δεν επιθυμεί την επέλευσή του. Αντίθετα, στην άνευ συνειδήσεως αμέλεια δεν παρατηρείται ούτε το στοιχείο της αυτής γνώσης και βεβαίως ούτε και η αποδοκιμασία τυχόν επέλευσης του αποτελέσματος.

Ειδικότερα, και στις δύο περιπτώσεις της αμέλειας ο δράστης αγνοεί ή πάντως εκτιμά εσφαλμένα τους κινδύνους, που εκπορεύονται από την πλημμελή συμπεριφορά του. Στην ενσυνείδητη αμέλεια η πλάνη του δράστη είναι μερική, καλύπτει δηλαδή μόνο την εσφαλμένη εκτίμηση του ως προς την επέλευση του αποτελέσματος, το οποίο δεν αποδέχεται. Στην δε άνευ συνειδήσεως αμέλεια η πλάνη του καλύπτει τόσο την πλημμέλεια της συμπεριφοράς του όσο και την εξ αυτής επέλευση του αποτελέσματος¹²⁵.

Φαίνεται λοιπόν ότι ο δράστης, στην περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας έχει προβλέψει το *in concreto* αποτέλεσμα που μπορεί να επέλθει από την συμπεριφορά του αλλά θεωρεί ότι θα το αποφύγει. Μάλιστα, το στοιχείο της πρόβλεψης και η ταυτόχρονη αδρανής συμπεριφορά προς αποτροπή του

¹²³ Α. Χαραλαμπίδης, Σύνοψη ποινικού δικαίου, γενικός μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2010, σελ. 363.

¹²⁴ Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 683 επ.

¹²⁵ Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 258

αποτελέσματος είναι τα στοιχεία αυτά που αποτελούν και την δικαιολογητική βάση της θεμελίωσης αξιόποινης συμπεριφοράς στην συγκεκριμένη περίπτωση. Αυτό σημαίνει, ότι το ίδιο το άρθρο 28 ΠΚ στοιχειοθετεί άμεσα ως αξιόποινη συμπεριφορά την περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας, και η δε πλήρωσή της αποτελεί παραβίαση των προβλεπομένων υπό του άρθρου αυτού¹²⁶.

Σύμφωνα δηλαδή με την άποψη του Βασιλακόπουλου, οιοσδήποτε πράττει ενσυνειδήτως αμελώς παραβιάζει άμεσα την διάταξη του άρθρου 28 ΠΚ, καθόσον αν και προέβλεψε το αποτέλεσμα δεν προσπάθησε να το αποφύγει καθώς θεώρησε ότι δεν θα επέλθει. Ο πράξας τιμωρείται εξαιτίας της έλλειψης της προσοχής που όφειλε και μπορούσε να επιδείξει, και επομένως πράττει εσωτερικά αμελώς, καθόσον το αποτέλεσμα οφείλεται στην εσωτερική του πλημμέλεια. Η τελευταία δε ορίζεται δια του άρθρου 28 ΠΚ, ως έλλειψη προσοχής εξαιτίας της οποίας αν και προέβλεψε το αποτέλεσμα δεν απέφυγε την παραγωγή του.

Τουναντίον, στην άνευ συνειδήσεως αμέλεια, ο δράστης δεν γνωρίζει και δεν προβλέπει κάτι αντίστοιχο, αν και οφείλει και μπορεί. Ο λόγος τιμώρησής της είναι η μη τήρηση των επιβεβλημένων αφηρημένων, αντικειμενικών κανόνων επιμελείας. Ειδικότερα, εκείνο που παραβαίνει ο δράστης είναι ο εκάστοτε κανόνας επιμελείας, ο οποίος αφηρημένα ισχύει στον κοινωνικό τομέα δραστηριοποίησής του. Αυτός αποκτά δικαίκτη ισχύ μέσω του άρθρου 28 Π.Κ. και ο οποίος είναι αυτοτελώς αποδεικτέος ως ισχύων, τόσο ως προς τα περιγραφικά στοιχεία που τον συγκροτούν, όσον και ως προς το δεοντικό στοιχείο, μέσω του οποίου τα τελευταία αναδεικνύονται -αλλά και μεταπίπτουν το πρώτον- σε κανόνα εξωτερικής συμπεριφοράς. Έτσι, στην άνευ συνειδήσεως αμέλεια συντελείται περιληπτική απόδοση της υποχρεωτικής αναδρομής σε ισχύοντες «προστακτικούς» κανόνες αφηρημένης επιμελείας. Δια τον λόγο αυτό θεωρείται ότι η εξωτερική αμέλεια αφορά μόνον τις περιπτώσεις της άνευ συνειδήσεως αμέλειας ενώ η ενσυνείδητη αμέλεια έχει ευθεία νομική θεμελίωση στο άρθρο 28 Π.Κ.¹²⁷.

Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η άνευ συνειδήσεως αμέλεια ως ποιοτικό «aliud» της ενσυνείδητης αμέλειας πρέπει να βρει έναν δικαιοπολιτικό λόγο τιμώρησης καθόσον εκτός της έλλειψης αποφυγής του αποτελέσματος, απολείπεται και τυχόν πρόβλεψής του. Δια αυτό, εδραιώνεται ως αρχικός λόγος αποδοκιμασίας

¹²⁶Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 676-677.

¹²⁷Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 683.

της η παραβίαση ενός αφηρημένου κανόνα επιμελείας που βρίσκει εφαρμογή στην υπό εξέταση περίπτωση δια της οιονεί εισαγωγής του στο άρθρο 28 ΠΚ.

Στα ανωτέρω βασίζεται και η επίσης εκφραζόμενη άποψη ότι επί άνευ συνειδήσεως αμελείας, ως «τυχηρό» οριοθετείται το αποτέλεσμα που δεν ανήκει στον κύκλο εκείνων των αποτελεσμάτων, την αποφυγή των οποίων επιδιώκει ο παραβιασθείς κανόνας επιμελείας (= σκοπός προστασίας του κανόνα). Αντίθετα, επί ενσυνειδήτου αμελείας, «τυχηρόν» υπάρχει όταν το αποτέλεσμα προέκυψε κατά ουσιώδη απόκλιση από την προβλεφθείσα αιτιώδη σειρά των πραγμάτων¹²⁸.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Από την παρούσα εργασία διαπιστώνει κανείς ότι η εξωτερική αμέλεια αποτελεί μία νομική έννοια που έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον τόσο των θεωρητικών όσο και της νομολογίας. Σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη η αμέλεια, όπως και ο δόλος αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως μορφή υπαιτιότητας. Αποτελεί δηλαδή κατά τους Χωραφά και Κατσαντώνη μία προσωπική στάση του δράστη απέναντι στο εγκληματικό αποτέλεσμα, η ουσία της οποίας έγκειται στην έλλειψη της προσήκουσας προσοχής προς αποφυγή του υπ' αυτού προβλεπτού και κατά το νόμο ανεπιθύμητου αποτελέσματος.

Με την εξέλιξη όμως του ποινικού δόγματος, άρχισε να γίνεται δεκτό ότι η αμέλεια καθορίζεται και από μία εξωτερικώς εσφαλμένη συμπεριφορά, η οποία να μην δεν κατονομάζεται στο άρθρο 28 ΠΚ αλλά δεν μπορεί «παρά να εξυπνοείται». Ως εκ τούτου, πλάι στην εσωτερική αμέλεια, η οποία συνίσταται στην προσοχή που καταβάλλει ο δράστης ή αντιστοίχως στην έλλειψη προσοχής του κατά τη διενέργεια των πράξεών του, υφίσταται η εξωτερική αμέλεια, η οποία ισοδυναμεί με την ορθότητα ή αντιστοίχως την πλημμέλεια της εξωτερικής συμπεριφοράς του δράστη.

Στο πλαίσιο της εξωτερικής αμέλειας ερευνάται αν δράστης επέδειξε την επιμέλεια που έπρεπε να καταβάλλει με βάση τις δεδομένες συνθήκες. Εν προκειμένω πρόκειται για το στοιχείο της παράβασης της αντικειμενικής επιμέλειας, το οποίο και

¹²⁸Π. Βασιλακόπουλος, Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 682.

διερευνάται με βάση την συμπεριφορά που απαιτείται να εκδηλώνει κάθε συνετός άνθρωπος που βρίσκεται στην θέση του δράστη και προέρχεται από τον ίδιο τομέα κοινωνικής δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει ότι ο δράστης παραβιάζει το αντικειμενικό καθήκον επιμελείας του όταν πράττει διαφορετικά απ' ότι θα είχε πράξει υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ένας συνετός άνθρωπος που ανήκει στον ίδιο συναλλακτικό κύκλο και κατέχει τις ίδιες γνώσεις με τον δράστη.

Περαιτέρω, εξαιτίας του ότι η εξωτερικά αμελής συμπεριφορά δεν προσδιορίζεται ρητώς στο νόμο, ο εφαρμοστής του δικαίου καλείται να εντοπίσει ποιο είναι το καθήκον επιμελείας που παραβιάστηκε στην εκάστοτε περίπτωση. Πηγές του αντικειμενικού καθήκοντος επιμελείας αποτελούν οι νομικές διατάξεις, κανόνες της επιστήμης και της τεχνικής καθώς και επαγγελματικοί, συναλλακτικοί, αθλητικοί κ.α. κανόνες και τέλος γενικοί εμπειρικοί κανόνες που προκύπτουν από τις περιστάσεις. Επί των ανωτέρω, η διερεύνηση της εξωτερικά αμελούς συμπεριφοράς με βάση τον μέσο συνετό άνθρωπο της ίδιας κοινωνικής δραστηριότητας με τον δράστη δεν γίνεται με στατιστικά ή εμπειρικά στοιχεία αλλά κανονιστικά.

Η εξωτερική αμέλεια ωστόσο θα πρέπει να συνδέεται αιτιωδώς με το επελθόν αποτέλεσμα προκειμένου να καταφαθεί η αντικειμενική υπόσταση του οικείου εξ αμελείας εγκλήματος. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, την οποία και ακολουθεί η νομολογιακή πρακτική, ο αιτιώδης σύνδεσμος διερευνάται επί τη βάσει της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων, δηλαδή με μία φυσιοκρατική προσέγγιση στην οποία χωρούν εμπειριστικά και στατιστικά στοιχεία. Όμως, εξαιτίας την κανονιστικής προσέγγισης της εξωτερικά αμελούς πράξεως, η εν λόγω πρακτική δεν θεωρείται ασφαλής για την κατάφαση του αδίκου.

Το αποτέλεσμα πρέπει να αποτελεί «έργο» του δράστη, ήτοι να προέρχεται από την παραβίασασα το καθήκον επιμελείας συμπεριφορά του υπό την έννοια την ύπαρξης συνάφειας κινδύνου μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου. Αυτό σημαίνει ότι για την κατάφαση της αντικειμενικής υπόστασης του εξ αμελείας εγκλήματος πρέπει το αποτέλεσμα να μπορεί να καταλογισθεί αντικειμενικά στην συμπεριφορά του δράστη. Όμως, οι επιμέρους κανονιστικές θεωρίες δεν συνάδουν απολύτως με την φυσιογνωμίας της εξωτερικής αμέλειας.

Δια τον λόγο αυτό, στο πλαίσιο της γενικής θεωρίας του αδικήματος δύναται ως αρμόζουσα θεωρία να αναφερθεί η θεωρία περί αρμοδιότητας του Jakobs, γνωστή ως θεωρία του «υπόλογου». Σε αυτήν τίθεται ως έννοια γένους των κριτηρίων του καταλογισμού η προσβολή του καθήκοντος, που επιβάλλει στον κοινωνό του δικαίου ο κοινωνικός του ρόλος ως πολίτη ή ως φορέα άμεσων θεσμικών καθηκόντων, ήτοι

εγγυητή ασφαλείας προστατευόμενων κοινωνικών προσδοκιών¹²⁹. Εξάλλου, η εξωτερικά αμελής συμπεριφορά εξετάζεται ως προς την παραβίαση του αντικειμενικού καθήκοντος επιμελείας που θα έπρεπε να τηρεί ο δράστης, ως θα έπραττε οιασδήποτε άλλος μέσος άνθρωπος της ίδιας κοινωνικής δραστηριότητας και της ίδιας εν προκειμένω εγγυητικής- προστατευτικής των εννόμων αγαθών ιδιότητας.

Σε συνέχεια των ανωτέρω προκύπτει ότι η εξωτερική αμέλεια πρέπει κατά την συστηματική προσέγγιση του εξ αμελείας εγκλήματος να ερευνάζεται ως λογικά πρότερον σε σχέση με την εσωτερική αμέλεια. Άλλωστε, η εξωτερική αμέλεια αποτελεί ένδειξη ύπαρξης εσωτερικής. Συνεπώς, η εξέταση της δεύτερης παρέλκει εφόσον η πρώτη δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί.

Δεδομένης όμως της σχέσης μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας και ειδικότερα με βάση το περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 28 ΠΚ, έχει αναπτυχθεί μία νεότερη προσέγγιση η οποία αναγνωρίζει την ύπαρξη εξωτερικής αμέλειας μόνον ως στοιχείο της άνευ συνειδήσεως αμέλειας και όχι της ενσυνείδητης. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην φυσιογνωμία του εν λόγω άρθρου, το οποίο αφενός στοιχειοθετεί άμεσα ως αξιόποινη συμπεριφορά την περίπτωση της ενσυνείδητης αμέλειας, ενώ όσον αφορά την περίπτωση της άνευ συνειδήσεως αμέλειας, αυτό λαμβάνει την ιδιότητα του μετακανόνα, προσδίδοντας δικαιική ισχύ στον εκάστοτε κανόνα επιμελείας, ο οποίος αφηρημένα ισχύει στον κοινωνικό τομέα δραστηριοποίησής του.

Οπωσδήποτε η συγκεκριμένη θεωρία αποτελεί αξιόλογη προσέγγιση της εξωτερικής αμέλειας καθόσον αναγνωρίζει την τελευταία ως πλημμελή πράξη που έχει παραβιάσει το καθήκον επιμελείας. Τονίζει δε μάλιστα, ότι το τελευταίο συμπροσδιορίζεται και δικαιικά, «εμμέσως τουλάχιστον», καθόσον το άρθρο 28 ΠΚ εισάγει στο περιεχόμενό του τους κανόνες επιμελείας που ισχύουν αφηρημένως σε κάθε κοινωνική δραστηριότητα προσδίδοντάς τους δικαιική ισχύ.

Ωστόσο, η συγκεκριμένη προσέγγιση φαίνεται να παραγνωρίζει τη νομοτυπική μορφή του εξ αμελείας εγκλήματος, ήτοι την διάκριση μεταξύ αδίκου και υπαιτιότητας και εν προκειμένω την διάκριση μεταξύ εξωτερικής και εσωτερικής αμέλειας, την οποία η νεότερη ποινική θεωρία αποδέχεται. Ειδικότερα, όπως έχει πολλάκις επισημανθεί, η εξωτερική αμέλεια συνίσταται σε ένα σφάλμα της συμπεριφοράς που οφείλεται στην παράβαση του καθήκοντος επιμελείας. Η άτεχνη

¹²⁹ Χ. Παπαχαράλαμπος . Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη σελ 222 στοιχείο 4.

συμπεριφορά είναι η πρώτη ένδειξη ότι κάποιος πιθανόν ευθύνεται από αμέλεια, καθόσον αποτελεί εξωτερικό στοιχείο που δύναται να παρατηρηθεί. Δια τον λόγο αυτό, η αναζήτηση της στοιχειοθέτησης της ειδικής υπόστασης ενός εξ αμελείας εγκλήματος ξεκινά από την διαπίστωση της εξωτερικής αμέλειας στην συμπεριφορά του πράξαντος και έπεται η εξέταση των υπολοίπων στοιχείων του αδίκου και εν συνεχεία της υπαιτιότητας, ήτοι της εσωτερικής αμέλειας.

Αυτό σημαίνει ότι, στην αμέλεια πέραν του υποκειμενικού στοιχείου υπαιτιότητας πρέπει να προστεθεί και το αντικειμενικό στοιχείο, το εξωτερικό λάθος. Αυτό είναι ακριβώς που υλοποιεί και εκφράζει το εσωτερικό λάθος, ήτοι την έλλειψη της προσήκουσας προσοχής και ένεκα αυτής, την μη πρόβλεψη και αποφυγή του αξιόποινου αποτελέσματος ή πρόβλεψη μεν, αλλά κατά τρόπον ανεπαρκή έτσι ώστε να πιστεύει ο δράστης ότι θα το αποφύγει.

Το εξ αμελείας έγκλημα δεν διακρίνεται μόνον από την εσωτερική ψυχική στάση του δράστη, αλλά εκφέρεται πρωτίστως ως μορφή πλημμελούς συμπεριφοράς-πράξεως ή παραλείψεως-, η οποία συνιστά παράβαση καθήκοντος επιμελείας και πρέπει να λαμβάνει χώρα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλεί κίνδυνο για το προστατευόμενο έννομο αγαθό. Η συμπεριφορά αυτή ταυτοποιείται ως εξωτερική αμέλεια και αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο σε κάθε εξ αμελείας έγκλημα.¹³⁰

Περαιτέρω, το εξωτερικό λάθος είναι η αιτία για την πραγμάτωση του εγκληματικού αποτελέσματος. Και αυτό το εξωτερικό σφάλμα, η πλημμέλεια, θα πρέπει να οφείλεται στο ότι ο δράστης δεν προείδε την πρόκληση του συγκεκριμένου αποτελέσματος που προήλθε εκ της εσφαλμένης και παραβιασθείσης τους κανόνες και εν πολλοίς το καθήκον επιμελείας συμπεριφοράς του, ή στο ότι την προείδε μεν ως δυνατή αλλά πίστεψε ότι θα την απέφευγε.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η διερεύνηση της εξωτερικής αμέλειας προηγείται της εσωτερικής και του χαρακτηρισμού μίας πράξεως ως ενσυνειδήτως ή άνευ συνειδήσεως αμελούς. Η εξωτερική αμέλεια συνίσταται στην παραβίαση ενός καθήκοντος επιμελείας και εξαιτίας αυτής στην εξωτερίκευση ενός σφάλματος. Αντίθετα, χαρακτηριστικό της εσωτερικής αμέλειας αποτελεί η πλάνη του δράστη, η οποία είναι πλήρης στην άνευ συνειδήσεως και μερική (εσφαλμένη εκτίμηση) στην ενσυνείδητη.

¹³⁰ Α. Κονταξής, Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 295.

Η εξωτερική αμέλεια συνεπώς, αποτελεί στοιχείο αδίκου στο εξ αμελείας εγκλήματος, είτε πρόκειται για την περίπτωση της ενσυνείδητης είτε της άνευ συνειδήσεως αμέλειας. Εξάλλου, τα δύο αυτά είδη αμέλειας αποτελούν όψεις της εσωτερικής αμέλειας, και άρα της υπαιτιότητας στην εξ αμελείας ευθύνη. Η δε διερεύνησή τους έπεται της εξέτασης του εξωτερικού λάθους και της παραβίασης τους καθήκοντος επιμελείας.

Προς επίρρωση των ανωτέρω αναφερόμενων ας φέρουμε ως παράδειγμα την ιατρική αμέλεια. Ειδικότερα, κατά την άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος η εξωτερική αμέλεια συνήθως εμφανίζεται υπό τις εξής μορφές: Είτε ως εσφαλμένη διάγνωση ή μη διάγνωση μίας νόσου που οφείλεται στη μη συμμόρφωση προς τους κοινώς αναγνωρισμένους κανόνες της ιατρικής επιστήμης και έχει ως συνέπεια τη μη αντίληψη και μη κοινοποίηση του κινδύνου που απειλεί το έννομο αγαθό της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας και υγείας, είτε ως εσφαλμένη-πλημμελής θεραπευτική αγωγή, διαδικασία δηλαδή που αποσκοπεί στην ίαση του ασθενούς κατά τρόπο παρακάμπτοντα τους κοινώς αναγνωρισμένους κανόνες της ιατρικής επιστήμης¹³¹.

Εμφαίνεται λοιπόν, ότι τόσο στην περίπτωση της εσφαλμένης διάγνωσης μίας νόσου όσο και στην μη διάγνωση αυτής παρατηρείται παραβίαση ενδεδειγμένων κανόνων επιμελείας και δη του επιβεβλημένου καθήκοντος επιμελείας, εκ της οποίας επέρχεται η εσφαλμένη συμπεριφορά. Αυτό σημαίνει, ότι τόσο στην ενσυνείδητη αμέλεια όσο και την άνευ συνειδήσεως, υφίσταται εξωτερικό σφάλμα που οφείλεται στην μη συμμόρφωση προς το αντικειμενικά οφειλόμενο καθήκον επιμελείας. Η παραβίαση αυτή πραγματώνεται στην πλημμελή, άτεχνη συμπεριφορά του δράστη, που προκαλεί την επέλευση του αξιοποίνου αποτελέσματος.

Κατά συνέπεια, η ανωτέρω άποψη που αναγνωρίζει την εξωτερική αμέλεια μόνον στην περίπτωση της άνευ συνειδήσεως αμέλειας παρουσιάζει, σύμφωνα με τη κρατούσα άποψη περί την αμέλεια, μία διαφορετική βάση. Η εξ αμελείας ευθύνη εδράζεται κατ' αρχήν στην εξωτερικά πλημμελή συμπεριφορά που πραγματώθηκε εξαιτίας της παράβασης του καθήκοντος επιμελείας. Πηγές δε του καθήκοντος επιμελείας, αποτελούν ο νόμος, η σύμβαση, οι κοινωνικές περιστάσεις αλλά και οι αρχές της εμπιστοσύνης, του καταμερισμού της εργασίας και της ενημέρωσης.

Η αξιολόγηση ενός εξωτερικού σφάλματος επιχειρείται με την ταυτόχρονη διερεύνηση του καθήκοντος επιμελείας που παραβιάστηκε και οδήγησε στο

¹³¹Σ. Τσοπάλης και Χ. Χοβαρδά, Η ποινική ιατρική ευθύνη μέσα από την νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων-Τάσεις τελευταίας δεκαετίας, εκ του συγγράμματος Η ιατρική ευθύνη στην πράξη, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.5 επ.

συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Ερευνάται δηλαδή, ποιος κανόνας επιμελείας δεν εφαρμόστηκε στην κρινόμενη περίπτωση και οδήγησε στην πλημμελή συμπεριφορά που έλαβε χώρα. Κατόπιν τούτου, ελέγχεται ο ψυχικός σύνδεσμος του πράξαντος με την ενέργεια ή την παράλειψη που επέφερε το αξιόποινο αποτέλεσμα και αποδίδεται ο χαρακτηρισμός της ενσυνειδήτης ή άνευ συνειδήσεως αμέλειας. Αυτό σημαίνει, ότι το εξωτερικό σφάλμα που επήλθε εξαιτίας της παράβασης κανόνων επιμελείας δεν αποτελεί παρακολούθημα του χαρακτηρισμού της πράξης ως ενσυνειδήτως ή άνευ συνειδήσεως αμελούς, αλλά αντίθετα με την διαπίστωση αυτού εξετάζεται η εσωτερική αμέλεια.

Κατά συνέπεια, η άποψη ότι η εξωτερική αμέλεια ταιριάζει στην άνευ συνειδήσεως φαίνεται, κατά την κρατούσα περί αυτής προσέγγιση, να παραγνωρίζει το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός της αμέλειας ως ενσυνειδήτης ή ασυνειδήτης έπεται της διαπίστωσης του εξωτερικού σφάλματος και της παραβίασης των κανόνων επιμελείας, που παρατηρείται σε κάθε έγκλημα εξ αμελείας. Με το να εκφέρεται η ανωτέρω γνώμη, δίνεται η εντύπωση ότι η ύπαρξη ενός στοιχείου του αδικού, ήτοι της εξωτερικής αμέλειας, εξαρτάται από το στοιχείο της υπαιτιότητας.

Όμως κάτι τέτοιο δεν συνάδει με την νομικώς ορθή διερεύνηση της εξ αμελείας ευθύνης, τουλάχιστον ως προς αυτά που δέχονται οι νεότεροι θεωρητικοί του ποινικού δικαίου. Η εξωτερική αμέλεια αποτελεί αυτοτελές στοιχείο αυτής και αναγκαία ένδειξη ότι ο πράξας ενήργησε εσωτερικά αμελώς. Δηλαδή η εξωτερική αμέλεια, αποτελεί αναπόσπαστο πρώτο στάδιο ερεύνης για στοιχειοθέτησης ενός εξ αμελείας εγκλήματος. Συνεπώς, εξωτερική και εσωτερική αμέλεια συνιστούν τις δύο όψεις της νομικής εννοίας της «αμελείας» και της εν γένει εξ αμελείας ευθύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ανδρουλάκης Ν., Η εξωτερική αμέλεια, Ποινικά Χρονικά 1970, σελ. 96 επ.

Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2000.

Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, γενικό μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2006.

Βαθιώτης Κ. Παράνομη στάθμευση και εξ αμελείας ποινική ευθύνη οδηγού επί αυτοκινητικού ατυχήματος: προστατευτικός σκοπός του κανόνα δικαίου και αντικειμενικός καταλογισμός, Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 579 επ.

Βαθιώτης Κ., Στοιχεία ποινικού δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2007.

Βαθιώτης Κ. Σχολιασμός ΑΠ 1456/1997 Ποινικά Χρονικά ΜΗ/1998 σελ. 487 επ.

Βαθιώτης Κ., Το ποινικό δίκαιο μέσα από 20 προβλήματα εφαρμοσμένης θεωρίας, γενικό μέρος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 136 επ.

Βασιλακόπουλος Π., Αμελής παράλειψη-Εξωτερική αμέλεια-Αμέλεια (κρητικές παρατηρήσεις και σκέψεις), Ποινικά Χρονικά ΝΓ/ 2003 σελ. 674 επ.

Γαβαλάς Σ., Δόλος και αμέλεια σε εγκλήματα που διαπράττονται, Εταιρία νομικών βορείου Ελλάδος, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε. Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005, σελ.41 επ.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Έννοια και προβληματική των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1987.

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Εξωτερική και εσωτερική αμέλεια στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, 1994.

Κατσαντώνης Α. Η αμέλεια εν τω ποινικό δικαίω, Αθήναι, 1963.

Κατσαντώνης Α., Ποινικόν δίκαιον, γενικό μέρος, πρώτος τόμος, Αθήναι 1972.

Κονταξής Α., Δόλος και αμέλεια στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Τζίμος-Νομικό βιβλιοπωλείο, 2014, σελ. 449 επ.

Μαγκάκης Γ.Α., Ποινικό δίκαιο, Διάγραμμα Γενικού Μέρους, έκδοση τρίτη (γ'), Αθήνα, 1984 σελ. 315

Μυλωνόπουλος Χρ., Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα, Δογματική θεμελίωση, Ποινικά 19, Αθήνα, 1984 σελ. 196 επ.

Μυλωνόπουλος Χρ., Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας Δίκαιο και Οικονομίας, Αθήνα, 2007.

Παπαχαραλάμπους Χ., Η αιτιότης εις την Γενική Θεωρία του αδικήματος, που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο «Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003» δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 210.

Παπαχαραλάμπους Χ., Φυσιοκρατία και κανονιστικό πρόσταγμα, αιτιότητα και αντικειμενικός καταλογισμός ως θεμέλια της γενικής θεωρίας του αδικήματος, σελ. 56, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003.

Σοφός Θ., Αιτιότης και άνευ συνειδήσεως αμέλεια που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο «Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003» δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 237 επ.

Σοφός Θ., Συστηματική ερμηνεία ποινικού κώδικα, άρθρα 1-133, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2005.

Στράγγας Ι., Η προσήκουσα οριοθέτηση της φιλοσοφικής εννοίας της αιτιότητας ως προϋπόθεση για την ορθή επίλυση ειδικοεπιστημονικών ζητημάτων και δη εις το πεδίο της νομικής επιστήμης (εισαγωγική εισήγηση) που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο «Αιτία, αιτιότης και δίκαιο, εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό Φροντιστήριο 2002/2003» δημοσιευμένες τη επιμελεία Ι. Στράγγα, Ι. Γράβαρη, Αντ. Χάνου, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 22 επ.

Στράγγας Ι., Φιλοσοφία του Δικαίου Ι: Έννοια και διαιρέσεις της φιλοσοφίας του δικαίου. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Αθήνα, 1999 σελ. 154 επ.

Τσοπάλης Σ. και Χ. Χοβαρδά, Η ποινική ιατρική ευθύνη μέσα από την νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων-Τάσεις τελευταίας δεκαετίας, εκ του συγγράμματος Η ιατρική ευθύνη στην πράξη, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.5 επ.

Χαραλαμπάκης Α., Η απαγόρευση αναδρομής ως κριτήριο του αιτιώδους συνδέσμου, Ειδικά προβλήματα καταμερισμού ευθύνης ΠΧΡ ΜΒ 1992, σελ. 230-231.

Χαραλαμπάκης Α., Σύνοψη ποινικού δικαίου, γενικός μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο και Οικονομία, Αθήνα 2010, σελ. 363.

Χριστόπουλος Π., Ποινικός κώδικας ερμηνεία κατ' άρθρο επιμελεία Α. Χαραλαμπάκη, τόμος πρώτος, εκδόσεις Νομική βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 503 επ..

Χωραφάς Ν., Ποινικόν δίκαιον, πρώτος τόμος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήναι 1978, σελ. 278 επ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Engisch, Untersuchungen Über Vorsatz und Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht, 1930, σελ.334.

Mylonopoulos Chr., Über das Verhältnis von Handlungs-und Erfolgsunwert im Strafrecht. Köln, 1981. σελ. 60 επ.

Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, München, 1992

Welzel H., Das Deutsche Strafrecht, Lehrbuch, 1969. σελ.23 και 82.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΑΠ 1456/1997 Ποινικά Χρονικά ΜΗ/1998 σελ. 487.

ΑΠ 21/2001 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

ΑΠ 1438/2001 Ποινική Δικαιοσύνη 1/2002 σελ. 106.

ΑΠ 425/2003 Ποινικά. Χρονικά. ΝΘ', σελ. 147.

ΑΠ 617/2003 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

ΑΠ 1049/2003 Ποινικά Χρονικά ΝΕ/2005 σελ. 579.

ΑΠ 1664/2003 Ποινικά Χρονικά. ΝΔ', σελ. 612.

ΑΠ 2499/2003 Ποινικός. Λόγος. 2003, σελ. 265.

ΑΠ 516/2004 Ποινικός. Λόγος. 2004, σελ. 639.

ΣυμβΠλημΠατρ 477/2004 Ποινική Δικαιοσύνη 2005 σελ.404.

ΑΠ 801/2007 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

ΑΠ 1010/2007 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

ΑΠ 95/2008 Ποινικά. Χρονικά. ΝΘ', σελ.56.

ΑΠ 268/2010 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).

ΑΠ 296/2010 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών (ΝΟΜΟΣ).